

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

Кафедра цивільно-правових дисциплін

Демчук Т.І., Борденюк О.В., Шелудяков Р.С.

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

*навчально-методичний посібник
для студентів денної та заочної форми навчання*

Чернівці – 2021

Рекомендовано до друку
Навчально-методичною радою Національного університету
«Одеська юридична академія»
(протокол № 4 від 7 липня 2021 року).

Рецензенти:

Сидор В.Д. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»

Струтинська-Струк Л.В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного права юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Автори:

Демчук Т.І. – доктор філософії, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Чернівецького юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія»; *Борденюк О.В.* – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Чернівецького юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія»; *Шелудяков Р.С.* – кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного, міжнародного та приватного права Криворізького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»

Екологічне право: навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форми навчання / Демчук Т.І., Борденюк О.В., Шелудяков Р.С.
Чернівці, 2021. 100 с.

У навчально-методичному посібнику «Екологічне право» містяться матеріали, що відповідають вимогам навчальної дисципліни «Екологічне право» відповідно до навчальної програми студентів Чернівецького юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія». У посібнику подаються тематика та основи лекційних занять, плани семінарських занять з практичними завданнями, які можуть бути використані для аудиторної та самостійної роботи студентів. У посібнику наведено перелік рекомендованої літератури, яка може бути використана при підготовці до семінарських (практичних) занять, заліку, іспиту.

Для викладачів закладів вищої освіти та здобувачів вищої освіти, що навчаються за спеціальністю 081 «Право».

Зміст

Загальні положення.....	4
Теми лекційних занять.....	6
Теми семінарських (практичних) занять.....	41
Тематика курсових робіт.....	47
Теми для написання есе або доповідей.....	48
Тестові завдання.....	49
Ситуаційні задачі.....	63
Індивідуальні завдання.....	87
Питання до заліку або іспиту.....	89
Методи навчання.....	93
Критерії оцінювання.....	94
Рекомендована література.....	95

Загальні положення

Навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форми навчання з навчальної дисципліни «Екологічне право України» призначається для підготовки фахівців галузі знань 081 «Право» спеціальності 081 «Право».

Екологічне право являє собою галузь права України, що становить складову і невід'ємну частину правової системи України. Екологічне законодавство України знаходиться в процесі становлення і його розробка є першочерговим і актуальним завданням сучасної науки. За цих умов важливого значення набуває вивчення екологічного права. Екологічне право як навчальна дисципліна вивчає сукупність еколого-правових норм, що регулюють екологічні відносини з метою ефективного використання, відтворення, охорони природних ресурсів, забезпечення якості навколишнього природного середовища, гарантування екологічної безпеки, реалізації захисту екологічних прав.

У процесі забезпечення, користування, вилучення, перерозподілу різноманітних природних об'єктів, здійснення інших дій, виникають земельні, водні, лісові, фауністичні та інші види екологічних відносин, які є єдиними, ускладненими за своїм змістом.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати:**

– визначення термінів, що використовуються в екологічному законодавстві і праві;

– основний зміст відповідних норм Конституції України та Законів України у сфері охорони навколишнього природного середовища та інших законодавчих актів екологічного змісту;

– зміст відповідних розділів і глав Земельного, Водного і Лісового кодексів України, Кодексу України про надра, а також Цивільного і Кримінального кодексів України та Кодексу України про адміністративні правопорушення;

– структуру й зміст основних підзаконних актів, що регулюють природоресурсні, природоохоронні та екобезпечні відносини;

– систему державних органів управління в галузі охорони довкілля та судову практику застосування екологічного законодавства;

– наукові та методичні підходи до розв'язання проблем правового регулювання екологічних відносин;

– основні питання щодо реалізації екологічних прав та обов'язків громадян та їх об'єднань, а також особливості застосування механізмів захисту екологічних прав в конкретних ситуаціях;

- вміти:

– доповідати обставини справи, визначати характер правовідносин та застосовувати правові норми при розв'язанні екологічних спорів;

– користуватись збірниками нормативно-правових актів, науково-практичними коментарями до законодавчих актів, а також довідковими матеріалами, статистичними даними та іншими джерелами;

– застосовувати загальні положення та конкретні еколого-правові вимоги чинного законодавства;

– застосовувати набуті теоретичні знання і практичні навички при вирішенні конкретних завдань та надавати юридичні консультації з питань екологічного права.

Цілями навчально-методичного посібника є системне пізнання змісту вимог екологічного законодавства і надання майбутнім фахівцям-правознавцям необхідної суми знань щодо застосування його положень у своїй практичній діяльності. У процесі навчання студентам необхідно познайомитися зі змістом української екологічної доктрини, положеннями загальнодержавних та регіональних екологічних програм, вимогами суміжних галузей законодавства щодо охорони та збереження природних багатств, екологічними вимогами технічних норм та впровадженням рекомендованих технологій природокористування.

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ, МЕТОД, ПРИНЦИПИ ТА СИСТЕМА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Питання до розгляду:

1. Загальна характеристика екологічних загроз у світі та в Україні.
2. Типи природокористування та форми взаємодії суспільства з природою в умовах індустріального періоду розвитку цивілізації.
3. Екологічна криза: поняття, причини, наслідки, форми прояву та шляхи подолання. Еколого-правові аспекти концепції сталого розвитку суспільства.
4. Поняття і особливості суспільних відносин, що складають предмет екологічного права та межі їх правового регулювання.
5. Методи правового регулювання екологічних відносин: імперативний та диспозитивний метод правового регулювання екологічних відносин.
6. Принципи екологічного законодавства і права: правове забезпечення гармонізації взаємодії суспільства з природою; законодавчі вимоги охорони природних об'єктів та їх ресурсів; правовий зміст пріоритетності екологічних вимог; гарантованість екологічної безпеки для життя і здоров'я людей.
7. Система екологічного права як галузі права і науки та його співвідношення з суміжними галузями права.
8. Джерела екологічного права.

Основний зміст

Екологічне право є галуззю права, якою регулюються суспільні відносини щодо користування природними ресурсами, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки.

Назва галузі походить від терміна «екологія» (грецьк. οἶκος — будинок, житло, місце мешкання, λόγος — наука) і буквально означає наука про місце і умови життя людини.

У науковий вжиток слово «екологія» вперше увів німецький учений-біолог Е. Геккель у 1866 р. Тоді воно мало вузьку сферу застосування, головним чином у рамках біології.

Предметом науки екологічного права є закономірності його розвитку, дослідження сутності й механізму дії норм, інститутів і галузей (підгалузей) цього права, його порівняльних аспектів, проблем співвідношення національного екологічного права з міжнародним правом навколишнього середовища тощо.

Об'єкт екологічного права не є однорідним. Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» виділяють навколишнє природне середовище в цілому та три його головні елементи: природні ресурси; природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні; здоров'я і життя людей (ст. 5).

Метод екологічного права — це сукупність засобів і способів впливу на учасників суспільних відносин з метою забезпечення правових вимог щодо охорони навколишнього природного середовища та екомережі, раціонального використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки.

Найбільш широко у сфері еколого-правового регулювання використовується **імперативний адміністративно-правовий метод**. Це виявляється у встановленні дозволів та заборон, нормуванні, сертифікації, ліцензуванні та екологічній експертизі, застосуванні заходів адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення тощо.

За допомогою **кримінально-правового методу** здійснюється боротьба з екологічною злочинністю, а за допомогою цивільно-правового вирішуються спірні питання стягнення екологічної шкоди.

Аналіз українського екологічного права і чинного законодавства дає змогу виділити такі найважливіші для галузі принципи:

— системності та комплексності у регулюванні екологічних відносин. Цей принцип є визначальним для науково обґрунтованого формування галузі екологічного права і зумовлений закономірностями зв'язків у системі «людина — навколишнє природне середовище». Для цієї галузі він відіграє роль інтегруючого чинника. З ним також пов'язані повнота, всебічність і якість правового регулювання екологічних відносин;

— пріоритетність права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50 Конституції України, ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). Цей принцип впливає із загального конституційного принципу про те, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» (ст. 3 Конституції України);

— сталого розвитку як основи гармонійного розв'язання соціальних, економічних і екологічних проблем. Цей принцип впроваджується в українське екологічне право в контексті прийнятого на Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) «Порядку денного на XXI століття». Ідеї цього документа знайшли відображення, зокрема, в Основних напрямках державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. У них зазначається, що охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини є невід'ємною умовою сталого економічного та соціального розвитку країни. Конкретні заходи щодо цього передбачені у розділі III Основних напрямів — «Стратегія і тактика гармонійного розвитку виробничого та природно-ресурсного потенціалу»;

— запобігання екологічній шкоді (ст. 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). На реалізацію цього принципу спрямовані державні комплексні програми охорони навколишнього природного середовища, екологічні вимоги законодавства до проектів будівництва, планування та прогнозування,

здійснення екологічної експертизи тощо;

— раціонального використання природних ресурсів (ст. 40 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). Складовими елементами цього принципу є: бережливе, економне ставлення до природних ресурсів у процесі їх використання; здійснення заходів щодо запобігання псуванню, забрудненню і виснаженню природних ресурсів, а також спрямованих на відтворення відновлювальних природних ресурсів; недопущення у процесі використання природних ресурсів їх негативного впливу на стан довкілля;

— особливої охорони природних територій та об'єктів, що мають підвищену екологічну цінність (ст. 60 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). Йдеться, зокрема, про природні території та об'єкти екосистеми. Особливість їх охорони полягає у встановленні для них спеціального режиму і підвищеної юридичної відповідальності за його порушення;

— доступу фізичних і юридичних осіб до екологічної інформації (статті 9, 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). Ця інформація має бути повною і достовірною.

Відповідно до Закону України «Про інформацію» (1992 р.) забезпечення саме такою екологічною інформацією є одним з основних напрямів інформаційної діяльності держави. Законодавчо встановлена юридична відповідальність посадових осіб, які порушують порядок надання екологічної інформації;

— платності спеціального природокористування (ст. 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). Положення екологічного права у цій частині спрямовані на розвиток економічного механізму у сфері раціонального природокористування й охорони довкілля. Вони також впливають із загальноприйнятого принципу «забруднювач платить»;

— поєднання прав і обов'язків, стимулювання і відповідальності у сфері дії екологічного права (статті 55, 66 Конституції України, ст. 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). Головна ідея цього принципу полягає, з одного боку, в оптимальному забезпеченні екологічних інтересів природокористувачів, а з іншого – у запобіганні споживацькому ставленню до природи, у забезпеченні законності й застосуванні до порушників екологічного законодавства юридичних санкцій;

— міжнародного екологічного співробітництва (статті 71, 72 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). Ці принципові засади національного екологічного права стимулюють розвиток міжнародного екологічного співробітництва України з іншими державами у рамках екологічної діяльності ООН, її органів і установ, інших урядових та неурядових міжнародних організацій, наукових центрів тощо. Важливою складовою цього співробітництва є гармонізація українського екологічного права з міжнародним правом навколишнього середовища.

Під системою екологічного права як галузі права розуміють його внутрішню структуру, основними складовими елементами якої є підгалузі, правові інститути і норми права. Вони мають бути узгоджені між собою. А вся

система будується на закономірностях, вироблених юридичною наукою та практикою.

Можна виділити наступні групи джерел екологічного права:

— за юридичною силою — закони і підзаконні акти. *Закони* посідають провідне місце в ієрархічній структурі законодавства; всі інші нормативно-правові акти видаються на основі, на розвиток і на виконання законів. До цих актів, зокрема, належать укази Президента і постанови Кабінету Міністрів України, накази та інструкції міністерств і відомств, рішення місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування;

— за характером правового регулювання — загальні та спеціальні. До *загальних* відносять нормативно-правові акти, предметом регулювання яких є як екологічні, так і інші суспільні відносини (Конституція України, Закон України «Про основи національної безпеки України»). *Спеціальні* акти стосуються виключно екологічних питань (наприклад, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»);

— за предметом правового регулювання — комплексні (Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища») і природоресурсні (Земельний, Водний та Лісовий кодекси, Закон України «Про тваринний світ» (2001 р.) тощо) або ті, якими регулюються окремі питання екологічної діяльності (закони України «Про екологічну експертизу» (1995 р.), «Про екологічний аудит» (2004 р.) та ін.);

— за способом правового регулювання — матеріальні та процесуальні. Нормами *матеріальних* актів визначаються права й обов'язки, а також юридична відповідальність учасників еколого-правових

відносин. *Процесуальні* акти регулюють процедуру реалізації норм матеріального права. До них, зокрема, належать затверджені Постановою Верховної Ради України від 29 жовтня 1992 р. Порядок обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища, Положення про порядок розроблення екологічних програм, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 31 грудня 1993 р., тощо;

— за ступенем систематизації — кодифіковані й усі інші. До *кодифікованих* належить насамперед Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», який є стрижнем комплексної галузі екологічного права і законодавства. До категорії кодифікованих належать також Земельний, Водний і Лісовий кодекси, Кодекс України про надра, закони України «Про тваринний світ» та «Про охорону атмосферного повітря» (1992 р.).

Джерела екологічного права є багатогранними, що впливає з їх призначення у регулюванні як загальних, так і численних конкретних питань охорони навколишнього природного середовища з використанням різноманітних правових засобів впливу на усіх рівнях. Акти екологічного права мають різну юридичну силу, але діють за принципом піраміди, вершиною якої є Конституція України.

ТЕМА 2. ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА І ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Питання до розгляду:

1. Виникнення та основні етапи становлення екологічного законодавства і права.
2. Розвиток екологічного законодавства і права у першій половині 20-го сторіччя.
3. Розвиток екологічного законодавства і права в другій половині 20-го сторіччя.
4. Оновлення, формування і розвиток екологічного права в період державної незалежності України.
5. Перспективи та напрями подальшого розвитку екологічного законодавства і права у 21-му столітті.

Основний зміст

Формування екологічного права пройшло **три основні етапи**:

- виникнення, становлення та розвиток екологічного права у межах земельного права;
- розвиток екологічного права у межах природоресурсних галузей;
- наш час – вихід екологічного права далеко за межі природоресурсних галузей.

Перший етап охоплював 1917-1968 роки до прийняття Основ земельного законодавства, у ст.2 якого було започатковано природо ресурсні;

другий – з 1968 по 1987 року, коли приймаються численні законодавчі акти стосовно регулювання відносин, пов'язаних з використанням природних об'єктів (Закон про охорону атмосферного повітря, Закон про використання й охороні тваринного світу тощо);

третій період – з 1988 року, коли було видано перший радянський збірник з екологічного права.

Згадки в історії:

-Про охорону лісів у нормах руської правди, було обмежено промисли на диких качок, охорона лебедів

- Полювання лише з дозволу кошового отаману, смертну кара за забруднення річок

Розглядаючи екологічне право України через призму її історико-правового розвитку, можна виділити наступні етапи:

1. Період Київської Русі та Галицько-Волинського князівства (IX-XI ст.) Цей період можна вважати початком історичного формування нормативно-правової бази на території України. Вперше **про охорону лісів згадується у законах Ярослава Мудрого** «О церковних судах й земських ділах», у яких мала місце лісоохоронна стаття. **У нормах Руської правди** (1016 року) певна увага приділялася охороні територій ловів та угідь, на яких проводилися полювання. В

XI ст. бобер цінився дорожче двох корів і навіть життя людини. Були введені правила, якими регулювався промисел диких птахів, гусей, качок, а поряд із заходами охорони мисливських угідь, володінь і окремих цінних видів звірів – встановлювалась охорона земель типу заповідників.

2. Литово-Польська доба (XIV-XVII ст.) У цей період знайшло своє продовження регулювання охорони природи державою. **Наприклад, Литовський статут брав під охорону звірів і птахів.** За крадіжку або вбивство лебедя чи зруйнування його гнізда передбачалося накладання штрафу. У «Судебнику короля Казимира Ягелловича, даному Литві 1468, лютий 29» зокрема у дев'ятому розділі «Про лови, про пущі, про бортне дерево» було приділено увагу питанням полювання, рибальства, використання вод, плати за користування об'єктами природи.

3. Козацько-гетьманська держава (XVII – XVIII ст.) Охорона природі в Запорізькій Січі проявлялася, насамперед, у збереженні і раціональному використанні природних ресурсів. Характерною ознакою правової охорони природних об'єктів було **обмеження кола осіб, які мали право використовувати природні ресурси.** Користуватися лісовими ресурсами у Запорізькій Січі для власних потреб мали право лише козаки та піддані Війська Запорозького. Сторонні особи отримували таке право лише з дозволу Коша або кошового отамана. У 1722 році **вперше створюється лісове управління і служба контролю за використання лісових ресурсів.** А у 1718-1719 роках були видані акти, що забороняли вивіз сміття у річки, протоки. За порушення цих правил як покарання застосовувала смертна каторга.

4. Період Російської держави (кінець XVIII – початок XX ст.) У цей період правові заходи, що регулювали добування промислових звірів були зумовлені причинами екологічного характеру, що було зумовлено збіднінням природних ресурсів. В. Л. Мунтян зазначив, що, якщо при Івані Грозному не відчувалося не достатку в дичині, то вже за часів Олексія Михайловича (1645-1676 рр.) становище змінилося в гірший бік. За **царювання Петра I природоохоронні заходи здійснювалися з жорсткою рішучістю, зокрема за порубку лісів в заповідниках карали смертю**

5. Період СРСР (1971-1991 рр.) З цього періоду екологічна функція держави починає набирати масштабів. **Три законодавчі акти – Декрет «Про землю», «Декларація прав трудящого і експлуатованого народу» і Декрет «Про націоналізацію»** – передбачали припинення приватної власності на землю і природні ресурси. З квітня 1919 року почали вживатися термінові заходи щодо охорони курортів Кримського півострова, Одеси, Бердянська. Значні території віддаються під заповідники. Зі становленням радянської влади починають видаватися союзні закони з питань охорони природи загальнодержавного значення: Гірничі положення СРСР, Загальні начала землекористування та землепорядження тощо. **Після Великої Вітчизняної війни питання екології стають одними з найактуальніших.** У цей період приймаються такі важливі нормативні акти як постанова Ради Міністрів УРСР «Про охорону природи на території Української РСР» і спільна постанова ЦК Комуністичної партії України і Ради Міністрів «Про заходи по поліпшенню охорони природи Української РСР»,

в яких відбувалася тенденція до посилення процесу остаточного становлення природоохоронної функції держави. Вважається, що саме з другої половини ХХ ст. дістало свого законодавчого закріплення наукове обґрунтування проблеми захисту довкілля.

6. Період сучасної Української держави (1991 рік – теперішній час) **Правові засади регулювання екологічних правовідносин було закладено ще у Декларації про державний суверенітет від 16.07.1990 року**, в якій окремим розділом «Екологічна безпека» визначалося, що Україна дбає про екологічну безпеку громадян, про генофонд народу тощо. Видається низка фундаментальних законів «Про охорону навколишнього середовища» (1991), «Про природо-заповідний фонд» (1992), «Про Червону Книгу України» (2002) тощо. З прийняттям Конституції України було вперше на конституційному рівні закріплено обов'язок держави забезпечувати екологічну безпеку, право кожного на безпечне довкілля, встановлено для кожного обов'язок не заподіювати шкоду природі.

ТЕМА 3. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЯК ФОРМИ ОХОРОНИ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Питання до розгляду:

1. Природокористування як природна умова існування людини і суспільства: поняття, види та принципи.
2. Право загального природокористування, його основні ознаки та межі належного здійснення.
3. Правове регулювання спеціального природокористування, його основні види та особливості правового регулювання.
4. Здійснення права природокористування, права й обов'язки природокористувачів: обмеження правомочностей природокористувачів та межі їх належного здійснення; охорона навколишнього природного середовища та захист прав природокористувачів.
5. Ліцензування та лімітування (квотування) природокористування як засоби раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища.
6. Договірні форми природокористування, їх види, сфера застосування та правовий зміст.
7. Правові підстави та умови виникнення, змінення та припинення права природокористування.

Основний зміст

Природокористування – це використання властивостей навколишнього природного середовища для задоволення економічних, екологічних, оздоровчих, лікувальних, культурних, естетичних та інших потреб людини.

Право природокористування – система юридичних норм і засобів, спрямованих на врегулювання відносин щодо ефективного використання, відновлення й охорони природних ресурсів, забезпечення багатогранних матеріальних, економічних і соціальних інтересів та законних прав суб'єктів природокористування.

Право природокористування як комплексний правовий інститут поділяється на види, що відповідно до норм екологічного законодавства здійснюється за різними класифікаційними ознаками. Так, за типом природного об'єкта, який використовується, право природокористування поділяється на:

- право землекористування;
- право водокористування;
- право надрокористування;
- право лісокористування;
- право користування об'єктами тваринного світу;
- право користування об'єктами рослинного світу (мелісовою рослинністю);
- право користування територіями та об'єктами природно-заповідного фонду.

Класифікація права природокористування:

1. За поширеністю і правовими підставами виникнення розрізняється: право загального і право спеціального природокористування.

2. За строками, на які надається право природокористування, виділяється: право постійного й право тимчасового природокористування.

3. За рівнем охоронного режиму встановлений для користування природними ресурсами: загальнодержавного й місцевого значення.

4. За способами виникнення право природокористування поділяється на: первинне та вторинне (щодо землі, води, лісів).

5. За ознакою можливості доступу до відповідного природного об'єкта інших користувачів законодавство виділяє: відокремлене та невідокремлене природокористування.

Право загального природокористування є загальнодоступним, тобто гарантується всім фізичним особам, причому не лише громадянам України, а всім особам, які перебувають на її території, незважаючи на правові підстави такого перебування. Для суб'єктів загального використання природних ресурсів законодавство не встановлює ніяких вікових обмежень. Його метою є задоволення життєво-необхідних потреб (естетичних, оздоровчих, рекреаційних, культурно-освітніх, матеріальних тощо). Воно здійснюється безоплатно, без закріплення природних об'єктів за окремими особами і без надання відповідних дозволів, за винятком обмежень, передбачених законодавством України.

У порядку спеціального використання природних ресурсів громадянам, підприємствам, установам і організаціям надаються у володіння, користування або оренду природні ресурси на підставі **спеціальних дозволів**, зареєстрованих у встановленому порядку, за плату для здійснення виробничої та іншої діяльності, а у випадках, передбачених законодавством України, — на пільгових умовах

(частина третя ст. 38 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Не містить поділу на загальне і спеціальне природокористування земельне, гірниче та атмосфероохоронне законодавство.

До природних ресурсів загальнодержавного значення відповідно до ст. 39 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та деяких інших актів законодавства належать:

- територіальні та внутрішні морські води;
- природні ресурси континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони;
- атмосферне повітря;
- підземні води;
- поверхневі води, що знаходяться або використовуються на території більш як однієї області, а також їх притоки всіх порядків (курсивом виділено частину формулювання, встановлену ст. 5 Водного кодексу України);
- лісові ресурси державного значення;
- природні ресурси в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, а також: віднесені до категорії лікувальних (виділено частину формулювання, встановлену ст. 5 Водного кодексу України);
- дикі тварини, які перебувають у стані природної волі в межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, інші об'єкти тваринного світу, на які поширюється дія Закону України «Про тваринний світ» і які перебувають у державній власності, а також об'єкти тваринного світу, що в установленому законодавством порядку набуті в комунальну або приватну власність і визнані об'єктами загальнодержавного значення (в ред. ст. 43 Закону України «Про тваринний світ»);
- корисні копалини, за винятком загальнопоширених.

Наведений перелік природних ресурсів загальнодержавного значення, що міститься в ст. 39 згаданого закону, не є вичерпним.

До природних ресурсів місцевого значення належать ресурси, не віднесені законодавством України до природних ресурсів загальнодержавного значення.

Об'єктами права природокористування є конкретні природні об'єкти або їх складові частини, які підлягають або не підлягають індивідуалізації, закріплені на праві власності або на праві користування за конкретними суб'єктами, а також окремі властивості і якості цих об'єктів природи.

Суб'єктами права природокористування є юридичні та фізичні особи, які у визначеному законом порядку набули право користування конкретними природними об'єктами для відповідних цілей і мають у зв'язку з цим певні права та обов'язки.

Дозвіл на спеціальне використання природних ресурсів – це офіційний документ, який засвідчує право підприємств, установ, організацій, громадян на використання конкретних природних ресурсів у межах затверджених лімітів.

ТЕМА 4. ПРАВОВІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ТА КОНТРОЛЮ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Питання до розгляду:

1. Поняття, види та форми управління в галузі екології. Основні принципи управління природокористуванням та природоохороною: забезпечення законності при здійсненні управління; поєднання комплексного та диференційованого підходів в управлінні охороною навколишнього природного середовища; поєднання державного та самоврядного управління в сфері екології та інші.

2. Система органів державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища: органи управління загальної і спеціальної компетенції;

3. Правовий статус спеціально уповноважених державних органів управління в сфері екології.

4. Основні функції державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища: екологічне планування і прогнозування; моніторинг довкілля; державний облік в галузі природокористування й природоохорони; стандартизація і нормування; екологічне інформування; екологічний контроль і нагляд та інші.

5. Правові гарантії участі громадськості в управлінні природокористуванням і природоохороною; правовий статус громадських природоохоронних організацій та екологічних рухів.

Основний зміст

Управління природокористуванням — це механізм організації та система діяльності органів державної виконавчої влади і місцевого самоврядування у сфері публічних екологічних відносин, що виникають у зв'язку з природокористуванням, відтворенням природних ресурсів, охороною навколишнього природного середовища, забезпеченням екологічної безпеки.

Основними ознаками управління в галузі екології є:

1) різновид соціального управління, що регламентується правовими нормами;

2) система правових норм, які регулюють суспільні відносини щодо управління в галузі екології, визначає його мету і завдання, функції в цій сфері, повноваження і функції суб'єктів управління, права і обов'язки фізичних і юридичних осіб та порядок їх взаємовідносин;

3) в основу управління в галузі екології покладено цілеспрямовану діяльність органів держави, місцевого самоврядування та громадських об'єднань (суб'єктів управління);

4) діяльність суб'єктів управління спрямована на забезпечення ефективного використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки;

5) функції суб'єктів управління передбачають організацію, погодження, координацію і контроль за діяльністю інших суб'єктів управлінських правовідносин;

б) державно-правове забезпечення дотримання вимог екологічного законодавства, попередження і упередження екологічних правопорушень та заходів щодо захисту екологічних прав громадян.

Державними органами управління в галузі охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Система органів управління в галузі екології – це внутрішньо-організована сукупність структурних елементів, яка взаємопов'язана й обумовлена однією метою, виконує для її досягнення відповідні функції.

Органи управління в галузі екології – юридично відособлені державні, самоврядні і громадські інституції, уповноважені здійснювати організаційно-розпорядчі, координаційні, консультативні, організаційно-експертні, контрольні та інші функції в галузі забезпечення екологічної безпеки, ефективного використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища.

Органи загального державного управління – уповноважені законодавчими актами органи державної виконавчої влади, на які покладені, поряд із загальними, повноваження в сфері соціально-культурного розвитку щодо забезпечення екологічної безпеки, ефективного використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища.

Органи спеціального державного управління спеціально уповноважені органи центральної виконавчої влади, що реалізують функції управління в галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки.

Органи місцевого самоврядування – спеціально уповноважені представницькі інституції регіонального і місцевого рівнів, управлінські функції в галузі екології.

Органи громадського управління в галузі екології – громадські об'єднання і формування у галузі екології, які створюються на національному та місцевому рівні.

Основними завданнями Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України є:

- 1) забезпечення формування державної політики у сфері:
 - ✓ охорони навколишнього природного середовища, екологічної та в межах повноважень, передбачених законом, біологічної і генетичної безпеки;
 - ✓ геологічного вивчення та раціонального використання надр;
 - ✓ поводження з відходами, зокрема радіоактивними, з небезпечними хімічними речовинами;
 - ✓ поводження з пестицидами та агрохімікатами;

- ✓ подолання наслідків Чорнобильської катастрофи;
- ✓ радіаційного захисту;
- ✓ раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;
- ✓ охорони та раціонального використання земель;
- ✓ збереження, відтворення та невиснажливого використання біологічного і ландшафтного різноманіття, охорони, захисту, використання та відтворення лісів, формування, збереження та використання екологічної мережі;
- ✓ організації охорони та використання природно-заповідного фонду;
- ✓ оцінки впливу на довкілля, стратегічної екологічної оцінки;
- ✓ здійснення державного геологічного контролю;
- 2) реалізація державної політики у сфері:
 - ✓ охорони навколишнього природного середовища, екологічної та в межах повноважень, передбачених законом, біологічної і генетичної безпеки;
 - ✓ геологічного вивчення та раціонального використання надр;
 - ✓ поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами;
 - ✓ раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;
 - ✓ охорони та раціонального використання земель;
 - ✓ збереження, відтворення та невиснажливого використання біологічного і ландшафтного різноманіття, охорони, захисту, використання та відтворення лісів, формування, збереження та використання екологічної мережі;
 - ✓ організації охорони та використання природно-заповідного фонду;
- 3) забезпечення формування та в межах повноважень, передбачених законом, реалізація державної політики у сфері лісового та мисливського господарства.

ТЕМА 5. ПІДСТАВИ ТА ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ (ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ)

Питання до розгляду:

1. Поняття, особливості та функції юридичної відповідальності за правопорушення в сфері природокористування та природоохорони.
2. Підстави й умови застосування юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.
3. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення: кримінальна, адміністративна, цивільна, дисциплінарна.
4. Принципи, умови та особливості застосування цивільної відповідальності за екологічні правопорушення.
5. Види шкоди, що спричиняється довкіллю: співвідношення економічного збитку й екологічної шкоди та способи їх визначення за нормативною, таксовою,

розрахунковою і витратною методикою; нормальний екологічний ризик та ознаки перевищення його меж.

6. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної природному середовищу: принципи відшкодування шкоди здоров'ю людини, заподіяної погіршенням якості навколишнього природного середовища.

7. Попередження екологічних правопорушень: усунення законодавчих прогалин і поліпшення роботи природоохоронних органів; удосконалювання системи управління й екологічного контролю; зміцнення матеріальної бази екологічного контролю та підвищення екологічної правосвідомості.

Основний зміст

У широкому сенсі юридична відповідальність за екологічні правопорушення являє собою різновид соціальної відповідальності фізичних та юридичних осіб, яка полягає у накладанні на них визначених законодавством санкцій за екологічні правопорушення.

Підставами юридичної відповідальності за екологічні правопорушення є насамперед наявність складу екологічного правопорушення та факт такого порушення. Найбільш загальний перелік таких діянь міститься у ст. 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», зокрема, серед них можна виділити:

- порушення у сфері реалізації екологічних прав та свобод громадян (порушення прав громадян на екологічно безпечне навколишнє природне середовище; відмова від надання своєчасної, повної та достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища, а також про джерела забруднення, приховування випадків аварійного забруднення навколишнього природного середовища або фальсифікації відомостей про стан екологічної обстановки чи захворюваності населення);

- порушення норм екологічної безпеки та невжиття заходів щодо попередження негативного впливу на довкілля (порушення вимог законодавства України при проведенні екологічної експертизи, у тому числі подання завідомо неправдивого експертного висновку та невиконання вимог державної екологічної експертизи; фінансування і впровадження у виробництво нових технологій і устаткування без позитивного висновку державної екологічної експертизи; порушення екологічних вимог при проектуванні, розміщенні, будівництві, реконструкції, введенні в дію, експлуатації та ліквідації підприємств, споруд, пересувних засобів та інших об'єктів: невжиття заходів щодо попередження та ліквідації екологічних наслідків аварій та іншого шкідливого впливу на навколишнє природне середовище);

- порушення порядку здійснення природокористування (допущення наднормативних, аварійних і залпових викидів і скидів забруднюючих речовин та інших шкідливих впливів на навколишнє природне середовище; перевищення лімітів та порушення інших вимог використання природних ресурсів, у тому числі їх самовільне спеціальне використання; порушення порядку здійснення загального та спеціального природокористування природними об'єктами);

- порушення у сфері екологічного управління (невиконання розпоряджень органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, та вчинення опору їх представникам, приниження честі і гідності працівників, які здійснюють контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, посягання на їх життя і здоров'я);

- порушення у сфері здійснення окремих видів діяльності, що впливає на довкілля (порушення природоохоронних вимог при зберіганні, транспортуванні, використанні, знешкодженні та захороненні хімічних засобів захисту рослин, мінеральних добрив, токсичних, радіоактивних речовин та відходів; порушення природоохоронних вимог під час вчинення діяльності, пов'язаної з використанням генетично модифікованих організмів; порушення порядку здійснення підприємствами, установами, організаціями діяльності, що впливає на довкілля та здоров'я населення);

- порушення законодавства про особливо цінні території та об'єкти (невиконання вимог охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду та інших територій, що підлягають особливій охороні, видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України).

Екологічні правопорушення можна класифікувати за багатьма критеріями:

1. За видами юридичної відповідальності та характером санкцій:

- екологічні дисциплінарні проступки;
- цивільно-правові правопорушення в екологічній сфері;
- екологічні адміністративні проступки;
- екологічні злочини.

2. За суб'єктом складом:

- екологічні правопорушення, що здійснюються фізичними особами;
- екологічні правопорушення, що здійснюються особами зі спеціальним статусом (посадовими, службовими особами тощо);
- екологічні правопорушення, що здійснюються юридичними особами.

3. За об'єктом правопорушення:

- порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- земельні правопорушення;
- водні правопорушення;
- гірничі (надрові) правопорушення;
- фауністичні правопорушення;
- порушення лісового законодавства та флористичного законодавства;
- правопорушення у сфері охорони атмосферного повітря;
- правопорушення у сфері особливо цінних територій та об'єктів;
- правопорушення у сфері поводження з небезпечними речовинами та відходами.

До основних функцій юридичної відповідальності за екологічні правопорушення належать:

1) каральна, яка полягає в накладанні на порушника негативних наслідків вчиненого ним діяння, у частині накладання на нього стягнення, тимчасового обмеження його екологічних прав та покладання на нього обов'язків;

2) компенсаційна, яка полягає у відновленні стану, що існував до вчинення екологічного правопорушення, а також у випадку неможливості його повернення отриманні фінансових коштів для проведення рекультиваційних, відновлювальних заходів;

3) виховна функція, яка реалізується через формування у свідомості особи знань щодо екологічних норм, стандартів екологічної поведінки та екологічної правосвідомості;

4) превентивно-інформаційна функція, яка полягає у створенні системи, за якої виконання екологічного законодавства базується на застосуванні системи переконань, формуванні умов, коли екологоруйнівна діяльність стає неприйнятною або економічно не вигідною.

Дисциплінарна відповідальність являє собою відповідальність працівника перед роботодавцем або уповноваженою ним особою за невиконання або неналежне виконання своїх трудових обов'язків.

Загальні засади застосування **цивільно-правової відповідальності** визначені в ст. 69 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» («Особливості застосування цивільної відповідальності»), якою передбачено, що шкода, заподіяна внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, підлягає компенсації в повному обсязі.

Адміністративна відповідальність є найбільш поширеним видом юридичної відповідальності в екологічному праві, оскільки саме в межах відбувається реагування держави на порушення встановлених правових норм, приписів, правил та норм поведінки суб'єктів правовідносин в Україні.

Найсуворішим видом відповідальності, що застосовується за екологічні правопорушення, є **кримінальна відповідальність**. Суспільно небезпечні діяння, що є злочинами, та покарання, що застосовуються до осіб, які їх вчинили, визначаються виключно КК України, завданням якого є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам.

ТЕМА 6. ПРАВОВІ ВИМОГИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ НАДР

Питання до розгляду:

1. Державний фонд надр як об'єкт правової охорони та використання: співвідношення між державним фондом надр і державним фондом родовищ корисних копалин.

2. Види корисних копалин та критерії їх розмежування за значенням на загальнодержавні та місцеві; державний облік родовищ, запасів і проявів корисних копалин.

3. Основні види користування надрами: види загального надрокористування; законодавчі вимоги до спеціального надрокористування та спецнадрокористувачів.

4. Законодавчі вимоги щодо охорони надр та їх зміст: запобігання забудові площ залягання корисних копалин; запобігання забрудненню надр.

5. Державний контроль і нагляд за веденням робіт стосовно геологічного вивчення надр, їх використання та охорони.

6. Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра: дисциплінарна, цивільно-правова, адміністративна і кримінальна.

Основний зміст

Надра - це частина земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння.

Користувачами надр можуть бути підприємства, установи, організації, громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, іноземні юридичні особи.

Надра надаються у користування для:

1. геологічного вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення;

2. видобування корисних копалин;

3. будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод;

4. створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади та ін.);

5. виконання робіт (здійснення діяльності), передбачених угодою про розподіл продукції;

6. геологічного вивчення бурштиноносних надр, у тому числі дослідно-промислової розробки родовищ з подальшим видобуванням бурштину (промисловою розробкою родовищ);

7. задоволення інших потреб.

Надра надаються у постійне або тимчасове користування. Постійним визнається користування надрами без заздалегідь встановленого строку.

Тимчасове користування надрами може бути короткостроковим (до 5 років) і довгостроковим (до 50 років). У разі необхідності строки тимчасового користування надрами може бути продовжено.

Спеціальний дозвіл на геологічне вивчення бурштиноносних надр, у тому числі дослідно-промислово розробку родовищ з подальшим видобуванням бурштину (промисловою розробкою родовищ), надається строком на п'ять років.

Надра надаються у користування підприємствам, установам, організаціям і громадянам лише за наявності у них спеціального дозволу на користування ділянкою надр. Право на користування надрами засвідчується актом про надання гірничого відводу.

При укладенні угод про розподіл продукції надра надаються в користування на підставі угоди про розподіл продукції з оформленням спеціального дозволу на користування надрами та акта про надання гірничого відводу.

Користувачі надр мають право:

1) здійснювати на наданій їм ділянці надр геологічне вивчення, комплексну розробку родовищ корисних копалин та інші роботи згідно з умовами спеціального дозволу або угоди про розподіл продукції;

2) розпоряджатися видобутими корисними копалинами, якщо інше не передбачено законодавством або умовами спеціального дозволу;

3) здійснювати на умовах спеціального дозволу консервацію наданого в користування родовища корисних копалин або його частини;

4) на першочергове продовження строку тимчасового користування надрами;

5) користуватися додатковими правами, передбаченими угодою про розподіл продукції.

Користувачі надр зобов'язані:

1) використовувати надра відповідно до цілей, для яких їх було надано;

2) забезпечувати повноту геологічного вивчення, раціональне, комплексне використання та охорону надр;

3) забезпечувати безпеку людей, майна та навколишнього природного середовища;

4) приводити земельні ділянки, порушені при користуванні надрами, в стан, придатний для подальшого їх використання у суспільному виробництві;

4⁻¹) надавати та оприлюднювати інформацію про загальнодержавні та місцеві податки і збори, інші платежі, а також про виробничу (господарську) діяльність, необхідну для забезпечення прозорості у видобувних галузях, відповідно до **порядку**, затвердженого Кабінетом Міністрів України;

5) виконувати інші вимоги щодо користування надрами, встановлені законодавством України та угодою про розподіл продукції.

Право користування надрами припиняється у разі:

1) якщо відпала потреба у користуванні надрами;

2) закінчення встановленого строку користування надрами;

3) припинення діяльності користувачів надр, яким їх було надано у користування;

4) користування надрами з застосуванням методів і способів, що негативно впливають на стан надр, призводять до забруднення навколишнього природного середовища або шкідливих наслідків для здоров'я населення;

5) використання надр не для тієї мети, для якої їх було надано, порушення інших вимог, передбачених спеціальним дозволом на користування ділянкою надр;

6) якщо користувач без поважних причин протягом двох років, а для нафтогазоперспективних площ та родовищ нафти та газу - 180 календарних днів не приступив до користування надрами;

7) вилучення у встановленому законодавством порядку наданої у користування ділянки надр.

Користування надрами є платним, крім випадків, передбачених ст. 26 Кодексу України про Надра. Плата справляється за користування надрами в межах території України, її континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони.

Плата за користування надрами справляється у вигляді:

1) рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин;

2) рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин.

ТЕМА 7. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ВОД І ВОДНИХ РЕСУРСІВ

Питання до розгляду:

1. Води як об'єкт охорони та використання: поняття вод, водного об'єкту, водних ресурсів та водного фонду.

2. Основні вимоги щодо забезпечення охорони вод і водних об'єктів та їх законодавче закріплення.

3. Правовий режим водоохоронних зон, прибережних захисних смуг, пляжної зони: обмеження господарської діяльності в прибережних захисних смугах уздовж рік і навколо водойм, уздовж морів, морських заток і лиманів та на островах у морських водах.

4. Правовий режим смуг відведення, берегових смуг водних шляхів, зон санітарної охорони водних об'єктів.

5. Правова охорона та захист внутрішніх морських вод і вод територіального моря від забруднення та засмічення.

Основний зміст

Вода – природна і незмінна основа життєзабезпечувального процесу для людей, тваринного та рослинного світу, економічного розвитку суспільства і соціального добробуту населення. З понад 1,3 млрд. км³ води на планеті найпотрібніша для людини прісна. Її частка складає лише 35 млн. км³, або приблизно 2,5% від загальної кількості.

Визначення води:

- ✓ вода дренажна - вода, яка профільтрувалася з певної території та відводиться за допомогою дренажної системи з метою пониження рівня ґрунтових вод;
- ✓ вода зворотна - вода, що повертається за допомогою технічних споруд і засобів з господарської ланки кругообігу води в його природні ланки у вигляді стічної, шахтної, кар'єрної чи дренажної води;
- ✓ вода лляльна (підсланева) - вода з домішками (переважно нафтопродуктів), зібрана в колодязях - ллялах машинних відділень судна;
- ✓ вода стічна - вода, що утворилася в процесі господарсько-побутової і виробничої діяльності (крім шахтної, кар'єрної і дренажної води), а також відведена з забудованої території, на якій вона утворилася внаслідок випадання атмосферних опадів;
- ✓ вода супутньо-пластова - вода, що піднімається на поверхню разом з нафтою і газом під час їх видобування;
- ✓ **води** - усі води (поверхневі, підземні, морські), що входять до складу природних ланок кругообігу води;
- ✓ води підземні - води, що знаходяться нижче рівня земної поверхні в товщах гірських порід верхньої частини земної кори в усіх фізичних станах;
- ✓ води поверхневі - води різних водних об'єктів, що знаходяться на земній поверхні;
- ✓ **водний об'єкт** - природний або створений штучно елемент довкілля, в якому зосереджуються води (море, лиман, річка, струмок, озеро, водосховище, ставок, канал, а також водоносний горизонт);
- ✓ водні ресурси - обсяги поверхневих, підземних і морських вод відповідної території.

Відповідно до стаття 3 ВК України усі води (водні об'єкти) на території України становлять її водний фонд.

До водного фонду України належать:

- 1) поверхневі води:
природні водойми (озера);
водотоки (річки, струмки);
штучні водойми (водосховища, ставки) і канали;
інші водні об'єкти;
- 2) підземні води та джерела;
- 3) внутрішні морські води та територіальне море.

До водних об'єктів загальнодержавного значення належать:

- 1) внутрішні морські води, територіальне море, а також акваторії морських портів;
- 2) підземні води, які є джерелом централізованого водопостачання;
- 3) поверхневі води (озера, водосховища, річки, канали), що знаходяться і використовуються на території більш як однієї області, а також їх притоки всіх порядків;
- 4) водні об'єкти в межах територій природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, а також віднесені до категорії лікувальних.

До водних об'єктів місцевого значення належать:

- 1) поверхневі води, що знаходяться і використовуються в межах однієї області і які не віднесені до водних об'єктів загальнодержавного значення;
- 2) підземні води, які не можуть бути джерелом централізованого водопостачання.

Водокористування може бути двох видів - загальне та спеціальне.

Загальне водокористування здійснюється громадянами для задоволення їх потреб (купання, плавання на човнах, любительське і спортивне рибальство, водопій тварин, забір води з водних об'єктів без застосування споруд або технічних пристроїв та з криниць) безкоштовно, без закріплення водних об'єктів за окремими особами та без надання відповідних дозволів.

Спеціальне водокористування - це забір води з водних об'єктів із застосуванням споруд або технічних пристроїв, використання води та скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, включаючи забір води та скидання забруднюючих речовин із зворотними водами із застосуванням каналів.

Водокористувачами в Україні можуть бути підприємства, установи, організації і громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, іноземні юридичні особи.

Водокористувачі можуть бути первинними і вторинними.

Первинні водокористувачі - це ті, що мають власні водозабірні споруди і відповідне обладнання для забору води.

Вторинні водокористувачі (абоненти) - це ті, що не мають власних водозабірних споруд і отримують воду з водозабірних споруд первинних водокористувачів та скидають стічні води в їхні системи на підставі договору про водопостачання (поставку води) та/або про водовідведення без отримання дозволу на спеціальне водокористування.

Водокористувачі мають право:

- 1) здійснювати загальне та спеціальне водокористування;
- 2) використовувати водні об'єкти на умовах оренди;
- 4) вимагати від власника водного об'єкта або водопровідної системи підтримання належної якості води за умовами водокористування;
- 5) споруджувати гідротехнічні та інші водогосподарські об'єкти, здійснювати їх реконструкцію і ремонт;
- 6) передавати для використання воду іншим водокористувачам на визначених умовах;
- 7) здійснювати й інші функції щодо водокористування в порядку, встановленому законодавством.

Права водокористувачів охороняються законом.

Порушені права водокористувачів підлягають поновленню в порядку, встановленому законодавством.

Водокористувачі зобов'язані:

- 1) економно використовувати водні ресурси, дбати про їх відтворення і поліпшення якості вод;
- 2) використовувати воду (водні об'єкти) відповідно до цілей та умов їх надання;

3) дотримувати встановлених нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та встановлених лімітів забору води, лімітів використання води та лімітів скидання забруднюючих речовин, а також санітарних та інших вимог щодо впорядкування своєї території;

4) використовувати ефективні сучасні технічні засоби і технології для утримання своєї території в належному стані, а також здійснювати заходи щодо запобігання забрудненню водних об'єктів стічними (дошовими, сніговими) водами, що відводяться з неї;

5) не допускати порушення прав, наданих іншим водокористувачам, а також заподіяння шкоди господарським об'єктам та об'єктам навколишнього природного середовища;

6) утримувати в належному стані зони санітарної охорони джерел питного та господарсько-побутового водопостачання, прибережні захисні смуги, смуги відведення, берегові смуги водних шляхів, очисні та інші водогосподарські споруди та технічні пристрої;

7) здійснювати засобами вимірювальної техніки, у тому числі автоматизованими, облік забору та використання вод, контроль за якістю і кількістю скинутих у водні об'єкти зворотних вод і забруднюючих речовин та за якістю води водних об'єктів у контрольних створах, а також подавати відповідним органам звіти в порядку, визначеному цим Кодексом та іншими законодавчими актами;

8) здійснювати погоджені у встановленому порядку технологічні, лісомеліоративні, агротехнічні, гідротехнічні, санітарні та інші заходи щодо охорони вод від вичерпання, поліпшення їх стану, а також припинення скидання забруднених стічних вод;

9) здійснювати спеціальне водокористування лише за наявності дозволу;

10) безперешкодно допускати на свої об'єкти державних інспекторів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, а також громадських інспекторів з охорони довкілля, які здійснюють перевірку додержання вимог водного законодавства, і надавати їм безоплатно необхідну інформацію;

11) своєчасно сплачувати збори за спеціальне водокористування та інші збори відповідно до законодавства;

12) своєчасно інформувати центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування про виникнення аварійних забруднень;

13) здійснювати невідкладні роботи, пов'язані з ліквідацією наслідків аварій, які можуть спричинити погіршення якості води, та надавати необхідні

технічні засоби для ліквідації аварій на об'єктах інших водокористувачів у порядку, встановленому законодавством;

14) виконувати інші обов'язки щодо використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів згідно з законодавством.

Водоохоронні зони. Для створення сприятливого режиму водних об'єктів, попередження їх забруднення, засмічення і вичерпання, знищення навколоводних рослин і тварин, а також зменшення коливань стоку вздовж річок, морів та навколо озер, водосховищ і інших водойм встановлюються водоохоронні зони. Водоохоронна зона є природоохоронною територією господарської діяльності, що регулюється.

Прибережні захисні смуги. З метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності вздовж річок, морів і навколо озер, водосховищ та інших водойм в межах водоохоронних зон виділяються земельні ділянки під прибережні захисні смуги.

Зони санітарної охорони. З метою охорони водних об'єктів у районах забору води для централізованого водопостачання населення, лікувальних і оздоровчих потреб встановлюються зони санітарної охорони, які поділяються на пояси особливого режиму.

Охорона вод від забруднення і засмічення внаслідок втрат мастила, пального, хімічних, нафтових та інших забруднюючих речовин. Власники засобів водного транспорту, трубопроводів, плавучих та інших споруд на водних об'єктах, а також інші юридичні та фізичні особи зобов'язані забезпечувати охорону вод від забруднення і засмічення внаслідок втрат мастила, пального, хімічних, нафтових та інших забруднюючих речовин.

Охорона внутрішніх морських вод та територіального моря. У внутрішні морські води та територіальне море забороняється скидати з суден і плавучих засобів, платформ та інших морських споруд і повітряних суден хімічні, радіоактивні та інші шкідливі речовини, а також радіоактивні або інші відходи, матеріали, предмети та сміття, які можуть спричинити забруднення моря.

Охорона підземних вод. Підприємства, установи і організації, діяльність яких може негативно впливати на стан підземних вод, особливо ті, які експлуатують накопичувачі промислових, побутових і сільськогосподарських стоків чи відходів, повинні здійснювати заходи щодо попередження забруднення підземних вод, а також обладнувати локальні мережі спостережувальних свердловин для контролю за якісним станом цих вод.

Плани управління річковими басейнами. Плани управління річковими басейнами розробляються та виконуються з метою досягнення екологічних цілей, визначених для кожного району річкового басейну, у встановлені строки.

Басейнова рада - це консультативно-дорадчий орган у межах території річкового басейну, утворений при центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, з метою забезпечення раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, інтегрованого управління ними.

ТЕМА 8. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЛІСІВ ТА ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ

Питання до розгляду:

1. Поняття лісу та лісових ресурсів як об'єктів правової охорони: сучасний стан законодавства про охорону лісових ресурсів; співвідношення природоохоронних вимог лісового і земельного законодавства.
2. Склад лісового фонду, функціональний поділ лісів за екологічним і соціально-економічним значенням.
3. Державне управління і контроль у сфері лісових відносин: організація і ведення лісового господарства; поняття та зміст лісовпорядкування.
4. Державний лісовий кадастр та основні вимоги щодо його ведення; облік лісів та лісова сертифікація.
5. Моніторинг лісів: правові засади, основне призначення, цілі, умови та порядок його ведення.
6. Організація охорони і захисту лісів: правові вимоги щодо охорони лісів та їх ресурсів від лісових пожеж.
7. Правовий статус служби лісової охорони: основні права й обов'язки лісової охорони та гарантії їх здійснення.
8. Особливості вирішення спорів в сфері забезпечення охорони лісів і лісових ресурсів: юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону лісів.

Основний зміст

Ліс - тип природних комплексів (екосистема), у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище.

Ліси України є її національним багатством і за своїм призначенням та місцезнаходженням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні, інші функції та є джерелом для задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах.

Усі ліси на території України, незалежно від того, на землях яких категорій за основним цільовим призначенням вони зростають, та незалежно від права власності на них, становлять лісовий фонд України і перебувають під охороною держави.

Лісова ділянка - ділянка лісового фонду України з визначеними межами, виділена відповідно до цього Кодексу для ведення лісового господарства та використання лісових ресурсів без вилучення її у землекористувача або власника землі.

Ліси можуть бути у державній, комунальній та приватній формі власності.

Право користування лісами здійснюється в порядку постійного та тимчасового користування лісами.

У постійне користування ліси на землях державної власності для ведення лісового господарства без встановлення строку надаються спеціалізованим державним лісогосподарським підприємствам, іншим державним підприємствам, установам та організаціям, у яких створено спеціалізовані лісогосподарські підрозділи.

Об'єктом тимчасового користування можуть бути всі ліси, що перебувають у державній, комунальній або приватній власності.

Тимчасове користування лісами може бути: довгостроковим - терміном від одного до п'ятдесяти років і короткостроковим - терміном до одного року.

Довгострокове тимчасове користування лісами - засноване на договорі строкове платне використання лісових ділянок, які виділяються для потреб мисливського господарства, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей, проведення науково-дослідних робіт.

Короткострокове тимчасове користування лісами для заготівлі другорядних лісових матеріалів, побічних лісових користувань та інших потреб, передбачених цим Кодексом, здійснюється без вилучення земельних ділянок у власника лісів, постійного лісокористувача на підставі спеціального дозволу, що видається власником лісів, постійним лісокористувачем підприємствам, установам, організаціям, громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, іноземним юридичним особам.

Постійні лісокористувачі мають:

- 1) право самостійно господарювати в лісах;
- 2) виключне право на заготівлю деревини;
- 3) право власності на заготовлену ними продукцію та доходи від її реалізації;
- 4) право на відшкодування збитків у випадках, передбачених законодавством;
- 5) право здійснювати відповідно до законодавства будівництво доріг, спорудження жилих будинків, виробничих та інших будівель і споруд, необхідних для ведення лісового господарства.

Постійні лісокористувачі зобов'язані:

- 1) забезпечувати охорону, захист, відтворення, підвищення продуктивності лісових насаджень, посилення їх корисних властивостей, підвищення родючості ґрунтів, вживати інших заходів відповідно до законодавства на основі принципів сталого розвитку;
- 2) дотримуватися правил і норм використання лісових ресурсів;
- 3) вести лісове господарство на основі матеріалів лісовпорядкування, здійснювати використання лісових ресурсів способами, які забезпечують збереження оздоровчих і захисних властивостей лісів, а також створюють сприятливі умови для їх охорони, захисту та відтворення;
- 4) вести первинний облік лісів;
- 5) дотримуватися встановленого законодавством режиму використання земель;
- 6) забезпечувати охорону типових та унікальних природних комплексів і об'єктів, рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів

тваринного і рослинного світу, рослинних угруповань, сприяти формуванню екологічної мережі відповідно до природоохоронного законодавства;

8) забезпечувати безперешкодний доступ до об'єктів електромереж, інших інженерних споруд, які проходять через лісову ділянку, для їх обслуговування.

Законом можуть бути передбачені й інші права та обов'язки постійних лісокористувачів.

Тимчасові лісокористувачі на умовах довгострокового користування мають право:

1) здійснювати господарську діяльність у лісах з дотриманням умов договору;

2) за погодженням із власниками лісів, постійними лісокористувачами в установленому порядку зводити тимчасові будівлі і споруди, необхідні для ведення господарської діяльності;

3) отримувати продукцію і доходи від її реалізації.

Тимчасові лісокористувачі на умовах довгострокового користування зобов'язані:

1) приступати до використання лісів у строки, встановлені договором;

2) виконувати встановлені обмеження (обтяження) в обсязі, передбаченому законом та договором;

3) дотримуватися встановленого законодавством режиму використання земель;

4) вести роботи способами, які забезпечують збереження оздоровчих і захисних властивостей лісів, а також створюють сприятливі умови для охорони, захисту і відтворення типових та унікальних природних комплексів і об'єктів, рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, сприяти формуванню екологічної мережі;

5) своєчасно вносити плату за використання лісових ресурсів;

6) не порушувати прав інших лісокористувачів.

Законом та договором можуть бути передбачені й інші права та обов'язки тимчасових лісокористувачів на умовах довгострокового користування.

Тимчасові лісокористувачі на умовах короткострокового користування мають право:

1) здійснювати використання лісових ресурсів з додержанням вимог спеціального дозволу;

2) за погодженням із власниками лісів, постійними лісокористувачами у встановленому порядку споруджувати тимчасові будівлі та споруди, необхідні для зберігання і первинної обробки заготовленої продукції;

3) власності на заготовлену ними в результаті використання лісових ресурсів продукцію та доходи від її реалізації;

4) на відшкодування збитків у випадках, передбачених законодавством.

Тимчасові лісокористувачі на умовах короткострокового користування зобов'язані:

1) здійснювати використання лісових ресурсів за встановленими правилами і нормами;

2) вести роботи способами, які забезпечують збереження оздоровчих і захисних властивостей лісів, а також створюють сприятливі умови для охорони, захисту та відтворення лісів, охорони типових та унікальних природних комплексів і об'єктів, рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу;

3) своєчасно вносити плату за використання лісових ресурсів;

4) не порушувати прав інших лісокористувачів.

Законом можуть бути передбачені й інші права та обов'язки тимчасових лісокористувачів на умовах короткострокового користування.

Підставами припинення права постійного користування лісами є:

1) припинення права користування земельною лісовою ділянкою у випадках і порядку, встановлених законом;

2) використання лісових ресурсів способами, які завдають шкоду навколишньому природному середовищу, не забезпечують збереження оздоровчих, захисних та інших корисних властивостей лісів, негативно впливають на їх стан і відтворення;

3) використання лісової ділянки не за цільовим призначенням.

Лісовий сервітут - право на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною лісовою ділянкою.

ТЕМА 9. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ТВАРИННОГО СВІТУ

Питання до розгляду:

1. Основні характерні риси законодавства про охорону тваринного світу: структура та зміст Законів «Про тваринний світ», «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», «Про захист тварин від жорстокого поводження»; співвідношення вимог Закону «Про тваринний світ» і Закону «Про мисливське господарство і полювання».

2. Державне управління в галузі охорони, захисту та відтворення тваринного світу; повноваження центральних і регіональних органів виконавчої влади.

3. Правові заходи охорони тваринного світу та їх зміст: обмеження і заборони стосовно використання об'єктів тваринного світу; охорона середовища існування, умов розмноження та шляхів міграції тварин.

4. Особливості охорони тваринного світу на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду; охорона рідких і зникаючих видів наземних і водних тварин; значення ведення Червоної книги України для охорони тваринного світу; дотримання законодавчих вимог при переселенні акліматизації та схрещуванні тварин.

5. Правові вимоги щодо здійснення моніторингу, державного обліку, ведення кадастру тваринного світу; державний та громадський контроль у сфері охорони тваринного світу.

6. Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону та відтворення тваринного світу: умови кримінальної та адміністративної відповідальності за браконьєрство; особливості відшкодування шкоди, заподіяної порушенням законодавства про тваринний світ.

Основний зміст

У науковій літературі під тваринним світом розуміють сукупність диких тварин, живих організмів, які існують та розвиваються у стані природної волі у навколишньому середовищі на території держави на суші, у воді, в атмосфері, ґрунті тощо. Це визначення відображає ряд суттєвих ознак правового характеру і дозволяє ідентифікувати тваринний світ як самостійний об'єкт права власності, права використання, управління, охорони та інших правовідносин, зокрема:

1) тваринний світ — це складова навколишнього природного середовища. Дикі тварини та інші об'єкти тваринного світу перебувають у ньому в стані природної волі. Проте до об'єктів екологічного права відносять також тварини, що утримуються у заповідних умовах чи в інших умовах, коли їх пересування обмежене, вони підгодовуються штучно, але умови максимально наближені до природних (у вольєрах, зонах тощо). У таких випадках тварини все одно не є повністю відірваними від довкілля;

2) тваринний світ — це уся сукупність видових і популяційних різноманіть живих організмів на всіх стадіях розвитку, частини диких тварин та продукти їх життєдіяльності. Тобто об'єкт тваринного світу повинен знаходитися в живому стані. Тварина, що загинула, чи добута (вбита) людиною перестає бути частиною тваринного світу, а її правовий режим не врегульовується еколого-правовими нормами (зокрема, вона вважається «майном» в цивільно-правовому розумінні);

3) тваринний світ перебуває у стані природної волі у просторових межах юрисдикції держави, тобто на території України, включаючи її внутрішні і територіальні моря, повітряний простір, у тому числі в межах виключної (морської) економічної зони України та її континентального шельфу.

Законодавство України не містить визначення поняття «тваринний світ», проте дає перелік його об'єктів.

Зокрема *об'єктами тваринного світу*, на які поширюється дія Закону України «Про тваринний світ», є:

А) дикі тварини - хордові, в тому числі хребетні (ссавці, птахи, плазуни, земноводні, риби та інші) і безхребетні (членистоногі, моллюски, голкошкірі та інші) в усьому їх видовому і популяційному різноманітті та на всіх стадіях розвитку (ембріони, яйця, лялечки тощо), які перебувають у стані природної волі, утримуються у напіввільних умовах чи в неволі;

Б) частини диких тварин (роги, шкіра тощо);

В) продукти життєдіяльності диких тварин (мед, віск тощо).

Суб'єктами використання об'єктів тваринного світу на праві власності є держава в особі Верховної Ради України колективи та громадяни стосовно окремих об'єктів тваринного світу, які знаходяться в комунальній чи приватній власності. Суб'єктами права користування тваринним світом можуть бути державні, громадські підприємства, установи, організації та громадяни, в тому числі – іноземці.

Загальне використання об'єктів тваринного світу. Громадянам гарантується право безоплатного загального використання об'єктів тваринного світу для задоволення життєво необхідних потреб (естетичних, оздоровчих, рекреаційних тощо).

Спеціальне використання об'єктів тваринного світу. У порядку спеціального права використання тваринного світу здійснюються усі види користування тваринним світом (за винятком передбачених законодавством випадків безоплатного любительського і спортивного рибальства у водних об'єктах (водоймах) загального користування). **Особливості спеціального права використання тваринного світу полягає у наступному:**

1) Це використання тваринного світу, що здійснюється з їх вилучення (добуванням, збиранням тощо) із природного середовища; спеціальне використання об'єктів тваринного світу в порядку ведення мисливського і рибного господарства здійснюється з наданням відповідно до закону підприємствам, установам, організаціям і громадянам права користування мисливськими угіддями та рибогосподарськими водними об'єктами.

2) Це – користування, що здійснюється лише за спеціальними дозволами (ліцензіями, відстрілочними картками), які видаються на підставі застережених лімітів (квот) використання об'єктів тваринного світу. дозволи на використання об'єктів тваринного світу видаються на підставі встановлених лімітів граничного використання, які базуються на науково обґрунтованих обсягах вилучення об'єктів тваринного світу з природного середовища.

Загальні умови та надання видачі дозволів та встановлення лімітів передбачені Постановою КМУ від 10.08.1992 р. № 459 «Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення». Зазначені ліміти щорічно встановлюються Міністерством енергетики та захисту довкілля України разом Держрибагенством України та Держлісагенством України та іншими зацікавленими особами і доводяться до відома природокористувачів та органів державної влади з метою надання (одержання) дозволів та використання об'єктів тваринного світу.

Такий дозвіл є офіційним документом, яким засвідчується право особи на використання тварин певного виду (видів) у встановлених лімітах межах. Він надається на підставі клопотання (заявки) користувача з обґрунтуванням потреби в об'єктах тваринного світу та узгоджується з місцевими радами, власниками чи постійними користувачами природних ресурсів.

3) Спеціальне використання тваринного світу є платним. Ця вимога поширюється також на власників чи користувачів земельними ділянками, на яких перебувають (знаходяться) об'єкти тваринного світу.

За спеціальне використання об'єктів тваринного світу користувачі об'єктів тваринного світу зобов'язані сплачувати збір. Порядок та розміри збору визначаються у Законі України «Про тваринний світ», Тимчасовим порядком справлення плати за спеціальне використання диких тварин, затверджене Постановою КМУ від 25.01.1996 р. № 123 та іншими нормативно-правовими актами.

За строками користування тваринним світом може бути *строковим* (на один сезон, на час гніздування, у межах оголошеного терміну полювання) та *безстроковим*. Строки користування тваринним світом визначаються відповідними органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Право спеціального використання об'єктів тваринного світу припиняється в разі:

- 1) закінчення строку, на який було надано відповідний дозвіл чи інший документ на право їх використання;
- 2) добровільної відмови підприємств, установ, організацій та громадян від користування об'єктів тваринного світу;
- 3) припинення діяльності підприємств, установ, організацій та громадян, які використовували об'єкти тваринного світу;
- 4) порушення встановленого законодавством порядку та умов спеціального використання об'єктів тваринного світу.

Відповідальність за порушення законодавства в галузі використання і відтворення тваринного світу та її види передбачені ст. 63 Закону "Про тваринний світ". Відповідальність за порушення фауністичного законодавства — один із видів юридичної відповідальності. Порушення законодавства в галузі використання і порушення тваринного світу має наслідком адміністративну, цивільно-правову, кримінальну чи дисциплінарну відповідальність відповідно до законодавства.

ТЕМА 10. ПРАВОВА ОХОРОНА КУРОРТІВ, ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИХ ТЕРИТОРІЙ ТА РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОН

Питання до розгляду:

1. Поняття й особливості охорони курортних, лікувально-оздоровчих територій та об'єктів: формування законодавства про курортні та оздоровчі території й об'єкти; співвідношення Закону «Про курорти» і Закону «Про забезпечення санітарного й епідемічного благополуччя населення».

2. Умови оголошення територій та об'єктів курортними: види курортів, санаторно-курортних установ та їх медичний профіль.

3. Правові заходи охорони природного середовища курортів та їх охоронних зон; санітарна охорона територій курортів.

4. Правовий режим лікувально-оздоровчих територій і об'єктів: охорона мінеральних джерел і кліматичних умов, що сприяють лікуванню й оздоровленню населення країни.

5. Рекреаційні території та об'єкти, їх види та особливості правового режиму використання та охорони.

6. Правове регулювання управління та контролю в галузі охорони курортних, лікувально-оздоровчих та рекреаційних територій і об'єктів.

Основний зміст

Курортні зони — це освоєні природні території на землях оздоровчого значення, що мають природні лікувальні ресурси та фактори, необхідні для їх експлуатації будівлі і споруди з об'єкта (ми інфраструктури, які використовуються, в тому числі шляхом І промислового освоєння, з метою лікування, медичної реабілітації, І профілактики захворювань та поліпшення здоров'я людей. Це – мінеральні і термальні води, лікувальні грязі та озокерит, ропа лиманів та озер, морська вода, природні об'єкти і комплекси зі сприятливими для лікування кліматичними умовами, придатні для використання з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань.

Лікувально-оздоровчі зони – це території, які мають виражені природні лікувальні, оздоровчі ресурси і фактори, сприятливі для поновлення і зміцнення здоров'я людей.

Юридичними ознаками курортних, лікувально-оздоровчих зон і курортів виступають:

— підтверджена у встановленому порядку наявність природних лікувальних ресурсів або лікувальних оздоровчих ресурсів і факторів, придатних для використання з метою поновлення та зміцнення здоров'я людей;

— наявність відповідних висновків щодо можливості використання таких територій для лікування, оздоровлення, відпочинку, в тому числі для організації господарської діяльності;

— прийняття відповідними органами рішення про оголошення цих територій та встановлення їх меж, розмірів, видів;

— визначення порядку господарювання, проживання і природокористування для забезпечення охорони зазначених зон, захисту їх від забруднення і передчасного виснаження.

Для правового режиму курортних, лікувально-оздоровчих зон та курортів характерне:

— наявність загального і спеціального правового регулювання режиму використання і охорони;

— спрямованість їх використання виключно на лікувальні та оздоровчі цілі;

— заборона в межах таких територій будь-якої діяльності, що суперечить їх цільовому призначенню або може негативно впливати на природні лікувальні ресурси і фактори;

— обмеження права користування такими територіями;

— встановлення додаткових обов'язків користувачів (у тому числі орендарів);

— наявність спеціального порядку утворення курортних, лікувально-оздоровчих зон, курортів;

— загальнодержавний характер власності на такі території, які складають основну частину земель оздоровчого призначення;

— встановлення спеціальної плати за користування територіями курортних і лікувально-оздоровчих зон.

До земель рекреаційного призначення належать землі, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів (ст. 50 Земельного кодексу України).

Організаційними формами туризму є міжнародний і внутрішній туризм. До міжнародного туризму належать: в'їзний туризм – подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території, та виїзний туризм – подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на території України, до іншої країни. **Внутрішнім туризмом є подорожі в межах території України громадян України та осіб, які постійно проживають на її території (ст. 4 Закону України «Про туризм»).**

До земель рекреаційного призначення належать земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, маркованих трас, земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури і спорту, туристичних баз, кемпінгів, яхт-клубів, стаціонарних і наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, дитячих та спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації.

ТЕМА 11: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ ТА ТЕРИТОРІЙ

Питання до розгляду:

1. Поняття, суб'єкти та об'єкти екологічної безпеки
2. Види екологічної безпеки
3. Правові заходи щодо забезпечення вимог екологічної безпеки
4. Правове забезпечення ризику в галузі екологічних правовідносин
5. Юридична відповідальність за правопорушення в галузі забезпечення екологічної безпеки
6. Поняття надзвичайних екологічних ситуацій, їх ознаки та класифікація
7. Поняття та правовий режим зон НЕС
8. Правові заходи щодо забезпечення захисту населення та територій, запобігання та ліквідації наслідків НЕС.

Правові вимоги щодо забезпечення екологічної безпеки різноманітні за своїм змістом, спрямованістю та закріплені у різних нормативно-правових приписах держави. У сучасних умовах навіть не існує такого виду діяльності, нормативно-правове регулювання якого не торкнулося б забезпечення вимог екологічної безпеки.

Упродовж останнього десятиліття важливим напрямом екологічного права та його складників визнано право екологічної безпеки, яке слід розглядати як:

- 1) комплексний міжгалузевий інститут;
- 2) різновид екологічних правовідносин, тісно пов'язаний з різними сферами правового регламентування діяльності, небезпечної для довкілля, здоров'я й життя людини;
- 3) принцип екологічного права;
- 4) об'єкт правового регулювання екологічного права — складова національної й транснаціональної безпеки;
- 5) міждисциплінарний напрям науки екологічного права й теорії безпеки, що покликаний захищати життєво важливі інтереси людини, суспільства й держави.

Екобезпека — категорія соціальна, притаманна людському суспільству, формується в межах суспільних відносин. Це поняття належить до складних, не правового характеру, хоча відносини, що виникають у сфері екологічної безпеки, регулюються правом. Таким чином, екобезпека має певні правові форми.

Об'єктами екологічної безпеки відповідно до ст. 3 Закону «Про основи національної безпеки України» є: людина і громадянин (їх конституційні права та свободи, перелік яких відповідно до Основного Закону (ст. 22) не є вичерпним); суспільство (його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси); держава (її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність). Таким чином, об'єктами екологічної безпеки є життєво важливі інтереси суб'єктів безпеки: права, матеріальні та духовні потреби особи; природні ресурси та навколишнє природне середовище як матеріальна основа державного і суспільного розвитку. Людина виступає не тільки суб'єктом відносин по забезпеченню екобезпеки, а й об'єктом, який на собі відчуває негативний вплив і потребує правового захисту.

Суб'єктами забезпечення екологічної безпеки є: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада Національної безпеки і оборони України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, суди загальної, юрисдикції, прокуратура України, місцеві державні адміністрації та) органи місцевого самоврядування, Збройні Сили України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба Україна та інші військові формування, утворені відповідно до законів України, громадяни ;, України, об'єднання громадян.

Класифікацію екологічної безпеки можна проводити за різними критеріями: за джерелами небезпеки, територіальним принципом, масштабами шкідливого впливу, за способами і заходами забезпечення

Радіаційна безпека — це дотримання допустимих меж радіаційного впливу на персонал, населення та навколишнє природне середовище, встановлених нормами, правилами та стандартами з безпеки, а ядерна безпека — дотримання норм, правил, стандартів та умов використання ядерних матеріалів, що забезпечують радіаційну безпеку.

Екологічна безпека транспортних засобів — додержання правил, лімітів, нормативів викидів і скидів забруднюючих речовин, які забезпечують екобезпеку всіх видів транспорту (автомобільного, повітряного, трубопровідного тощо).

Характерними рисами екологічного ризику є: антропоцентрична спрямованість (пов'язана зі зниженням якості НПС); поліваріантність форм походження (природно-стихійні й техногенно-антропогенні загрози); обмеженість можливості абсолютної визначеності (об'єктивна неможливість повного вивчення прояву загроз); акумулятивність прояву («ефект доміно», один екологічний ризик спричиняє їхній ланцюжок, з різними несприятливими наслідками для об'єктів екологічної безпеки); субституційність (ризик, пов'язаний з можливістю його прояву через інші ризики різного походження, що спричиняє настання інцидентів з наслідками технічних, технологічних порушень, правопорушень у різних галузях тощо).

Підставою для притягнення до юридичної відповідальності у галузі забезпечення екологічної безпеки є вчинення екологічного правопорушення. Чинне екологічне законодавство закріплює перелік правопорушень у галузі екологічної безпеки.

Найбільш поширеним правопорушенням у галузі екологічної безпеки є недотримання відповідних екологічних нормативів, вимог та правил.

Надзвичайні екологічні ситуації тісно пов'язані з такими поняттями, як національна безпека (у тому числі й екологічна безпека) та надзвичайний стан, надзвичайна ситуація. Проте останні регламентуються спеціальними нормативними актами: законами України «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про основи національної безпеки України», «Про об'єкти підвищеної небезпеки». Кодексом цивільного захисту України тощо.

Відповідно до ч. 2 ст. 65 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та ч. 2 ст. 1 Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» **надзвичайна екологічна ситуація** (далі — **НЕС**) являє собою надзвичайну ситуацію, за якої на окремій місцевості сталися негативні зміни в навколишньому природному середовищі, що потребують застосування надзвичайних заходів з боку держави. Доцільно було б основу цього визначення НЕС доповнити такими критеріями: стійкі, тривалі негативні зміни в навколишньому середовищі, що створюють загрозу для здоров'я і життя людей, обмежують або унеможливають господарську діяльність на відповідних територіях, загрожують збереженню природних ресурсів.

Надзвичайні екологічні ситуації можна класифікувати за різними підставами: характером походження, ступенем поширення, розміром людських втрат та матеріальних збитків.

Аварія розглядається як небезпечна подія техногенного характеру, що спричинила ураження, травмування населення або створює на окремій території чи території суб'єкта господарювання загрозу життю або здоров'ю населення та призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи спричиняє наднормативні, аварійні викиди забруднюючих речовин та інший шкідливий вплив на навколишнє природне середовище.

Катастрофа — велика за масштабами аварія чи інша подія, що призводить до тяжких наслідків. На відміну від аварії, катастрофа може бути техногенного, природного або іншого характеру.

До надзвичайних ситуацій природного характеру належать: геофізичні, геологічні, метеорологічні, агрометеорологічні, гідрологічні та інші небезпечні явища; пожежі лісові та торф'яні, масова загибель диких тварин.

Зона надзвичайної екологічної ситуації — окрема місцевість України, на якій виникла надзвичайна екологічна ситуація. Правове регулювання відносин, які виникають під час здійснення надзвичайних заходів, спрямованих на захист життя та здоров'я людей і нормалізацію екологічного стану на території зони надзвичайної екологічної ситуації, визначення порядку встановлення правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації, його організаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення, порядку відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок виникнення надзвичайної екологічної ситуації, а також вирішення інших організаційних питань у цій сфері здійснюються згідно із Законом України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації», іншими нормативно-правовими актами.

Підставами для оголошення окремої місцевості зоною НЕС є: значне перевищення гранично допустимих норм показників якості навколишнього природного середовища, визначених законодавством; виникнення реальної загрози життю та здоров'ю великої кількості людей або заподіяння значної матеріальної шкоди юридичним, фізичним особам чи навколишньому природному середовищу внаслідок надмірного забруднення навколишнього природного середовища, руйнівного впливу стихійних сил природи чи інших факторів; негативні зміни, що сталися в навколишньому природному середовищі на значній території і які неможливо усунути без застосування надзвичайних заходів з боку держави; негативні зміни, що сталися в навколишньому природному середовищі, які суттєво обмежують або виключають можливість проживання населення і проведення господарської діяльності на відповідній території; значне збільшення рівня захворюваності населення внаслідок негативних змін у навколишньому природному середовищі.

Правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації — це особливий правовий режим, який може тимчасово запроваджуватися в окремих місцевостях у разі виникнення надзвичайних екологічних ситуацій і спрямовується для попередження людських і матеріальних втрат, відвернення

загрози життю і здоров'ю громадян, а також усунення негативних наслідків надзвичайної екологічної ситуації.

Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру — система організаційних, технічних, медико-біологічних, фінансово-економічних та інших заходів щодо запобігання та реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру і ліквідації їх наслідків, що реалізуються центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, відповідними силами та засобами підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності і господарювання, добровільними формуваннями та спрямовані на захист населення й територій, а також матеріальних, культурних цінностей та довкілля.

Запобігання виникненню надзвичайних екологічних ситуацій — комплекс правових, соціально-економічних, політичних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та інших заходів, спрямованих на регулювання техногенної та природної безпеки, проведення оцінки рівнів ризику, завчасне реагування на загрозу виникнення надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру на основі даних моніторингу, експертизи, досліджень та прогнозів щодо можливого перебігу подій з метою недопущення їх переростання у надзвичайну ситуацію техногенного та природного характеру або пом'якшення її можливих наслідків.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ

Тема 1. Поняття, предмет, метод, принципи та система екологічного права

Питання до обговорення:

1. Загальна характеристика екологічних загроз у світі та в Україні.
2. Типи природокористування та форми взаємодії суспільства з природою в умовах індустріального періоду розвитку цивілізації.
3. Екологічна криза: поняття, причини, наслідки, форми прояву та шляхи подолання. Еколого-правові аспекти концепції сталого розвитку суспільства.
4. Поняття і особливості суспільних відносин, що складають предмет екологічного права та межі їх правового регулювання.
5. Методи правового регулювання екологічних відносин: імперативний та диспозитивний метод правового регулювання екологічних відносин.
6. Принципи екологічного законодавства і права: правове забезпечення гармонізації взаємодії суспільства з природою; законодавчі вимоги охорони природних об'єктів та їх ресурсів; правовий зміст пріоритетності екологічних вимог; гарантованість екологічної безпеки для життя і здоров'я людей.
7. Система екологічного права як галузі права і науки та його співвідношення з суміжними галузями права.

Тема 2. Екологічні права та обов'язки фізичних та юридичних осіб

Питання до обговорення:

1. Поняття та класифікація екологічних прав громадян. Обов'язки громадян у сфері природокористування та природоохорони.
2. Права та обов'язки юридичних осіб у сфері природокористування та охорони довкілля.
3. Право природокористування.
4. Гарантії екологічних прав.
5. Система способів захисту екологічних прав та їх класифікація.

Тема 3. Законодавчі засади стандартизації та нормування у сфері охорони довкілля

Питання до обговорення:

1. Основні цілі й завдання стандартизації та нормування у сфері охорони навколишнього природного середовища.
2. Поняття та система нормативів і стандартів в сфері природокористування та природоохорони.

3. Фактичні та юридичні критерії якості довкілля: нормативи гранично допустимого шкідливого впливу, їх види та порядок розробки та встановлення.

4. Нормування санітарних та захисних зон: умови і порядок встановлення та контролю виконання.

5. Правова природа екологічних стандартів і нормативів та їх співвідношення з правовими нормами.

Тема 4. Правове забезпечення охорони земель та земельних ресурсів

Питання до обговорення:

1. Землі як об'єкт правової охорони: правовий режим цільового використання окремих категорій земель.

2. Правові засади державної політики в сфері охорони земель: забезпечення охорони земель як основного національного багатства Українського народу; пріоритетність вимог екологічної безпеки у використанні землі як просторового базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва; нормування і планомірне обмеження впливу господарської діяльності на земельні ресурси.

3. Система заходів в сфері охорони земельних ресурсів та правовий механізм їх застосуванні та реалізації.

4. Правове забезпечення охорони земель при здійсненні господарської діяльності: рекультивация і консервація земель.

5. Правові вимоги щодо охорони земель від водної та вітрової ерозії, хімічного і радіоактивного забруднення, забудови і застосування нових технологій.

6. Повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування в сфері охорони земельних ресурсів.

7. Державний, самоврядний та громадський контроль за охороною земель: моніторинг за станом земель і ґрунтів та його науково-практичне значення.

8. Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону земель, її види, умови і порядок застосування.

Тема 5. Правове регулювання використання та охорони природних ресурсів виключної (морської) економічної зони і континентального шельфу

Питання до обговорення:

1. Сучасний стан законодавства про виключну (морську) економічну зону і континентальний шельф: визначення виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу.

2. Правове забезпечення охорони живих ресурсів виключної (морської) економічної зони: особливості правової охорони морського середовища та рибних ресурсів.

3. Правова охорона виключної (морської) економічної зони і континентального шельфу при проведенні наукових досліджень і дослідницьких робіт.

4. Правові вимоги щодо охорони виключної (морської) економічної зони при створенні, спорудженні й експлуатації штучних островів, установок і споруд для морських наукових досліджень.

5. Державні органи, які забезпечують охорону суверенних прав України в межах виключної (морської) економічної зони і континентального шельфу.

6. Особливості застосування юридичної відповідальності за порушення законодавства про виключну (морську) економічну зону і континентальний шельф.

Тема 6. Правова охорона рослинного світу та природних рослинних ресурсів

Питання до обговорення:

1. Законодавство про охорону рослинного світу та природних рослинних ресурсів загальнодержавного і місцевого значення.

2. Державне управління і державний контроль в сфері охорони, захисту і відтворення рослинного світу; державний облік природних рослинних ресурсів і ведення кадастру та моніторингу об'єктів рослинного світу.

3. Правове забезпечення охорони рослинного світу та його ресурсів при здійсненні виробничо-господарської та науково-дослідної діяльності: збереження умов місцезростання об'єктів рослинного світу.

4. Правові вимоги щодо проведення акліматизації, інтродукції та селекції рослин: створення та використання ботанічних колекцій.

5. Особливості охорони рідких і зникаючих видів рослин: основні вимоги щодо ведення «Червоної книги України» та «Зеленої книги України».

6. Вирішення спорів стосовно застосування флористичного законодавства та юридична відповідальність за порушення його вимог.

Тема 7. Правове забезпечення охорони навколишнього природного середовища міст та інших населених пунктів

Питання до обговорення:

1. Особливості правової охорони природного середовища міст та інших населених пунктів.

2. Формування міського ландшафту й охорона природних ресурсів у населеному пункті.

3. Правові засоби уникнення забруднення середовища міст та інших населених пунктів шкідливими фізичними, хімічними, біологічними факторами, промисловими та побутовими відходами.

4. Органи влади та управління, що здійснюють охорону довкілля у населених пунктах, та їх природоохоронні функції.

5. Особливості правової охорони зеленої та захисної рослинності в містах та інших населених пунктах.

Тема 8. Правовий режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Питання до обговорення:

1. Сучасний стан законодавства про природно-заповідний фонд України: поняття і класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

2. Умови і порядок їх створення й оголошення заповідними; правове й економічне забезпечення організації та функціонування природно-заповідного фонду.

3. Правовий режим охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду природного походження: природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, заказників, пам'ятників природи та заповідних урочищ.

4. Правовий режим охорони штучно створених об'єктів природно-заповідного фонду: ботанічних садів, дендрологічних парків, зоологічних парків і парків-пам'ятників садово-паркового мистецтва.

5. Державне управління та державний контроль в сфері організації й охорони природно-заповідного фонду; склад і повноваження служб охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду; державний облік об'єктів природно-заповідного фонду і контроль за дотриманням режиму їх охорони.

Тема 9. Правове регулювання охорони природного середовища в сільському господарстві

Питання до обговорення:

1. Основні напрями охорони навколишнього природного середовища в сільському господарстві.

2. Правове забезпечення охорони ґрунтів сільськогосподарських угідь: правові вимоги Закону України «Про меліорацію земель» щодо охорони природного середовища під час здійснення меліоративних робіт у сільському господарстві.

3. Правові заходи охорони природного середовища під час хімізації сільськогосподарського виробництва.

4. Охорона сільськогосподарських угідь в умовах розширення механізації, застосування нової техніки і технологій у виробництві

5. Правове забезпечення охорони природного середовища під час експлуатації тваринницьких ферм і комплексів

6. Правова охорона довкілля під час здійснення господарського, житлового та шляхового будівництва в сільському господарстві.

Тема 10. Правова охорона довкілля в промисловості, енергетиці, на транспорті та у сфері зв'язку

Питання до обговорення:

1. Основні напрямки охорони навколишнього природного середовища в промисловості, енергетиці, на транспорті та у сфері зв'язку.

2. Екологічні вимоги щодо розміщення, проектування будівництва, реконструкції й експлуатації промислових підприємств, транспорту.

3. Екологічні вимоги щодо експлуатації транспорту; контроль за діяльністю пересувних джерел забруднення навколишнього середовища.

4. Правові заходи охорони навколишнього середовища на підприємствах паливно-енергетичного комплексу та ядерної енергетики; особливості поводження з радіоактивними відходами.

5. Особливості екологічних вимог до підприємств та об'єктів радіозв'язку й електрозв'язку щодо випромінюючого впливу на довкілля.

6. Юридична відповідальність підприємств за заподіяну шкоду навколишньому природному середовищу.

Тема 11. Правова регулювання поводження з відходами

Питання до обговорення:

1. Поняття відходів та їх класифікації; основні напрями державної політики у сфері поводження з відходами.

2. Компетенція органів виконавчої влади і місцевого самоврядування у сфері поводження з відходами: ведення державного обліку, здійснення моніторингу та надання інформації про відходи.

3. Законодавчі вимоги та заходи щодо запобігання утворенню відходів та екологічно безпечного поводження ними.

4. Правове регулювання особливостей поводження з небезпечними та побутовими відходами.

5. Економічне та екологічне стимулювання обсягів їх накопичення та зберігання.

Тема 12. Поняття та види режимів екологічно уражених територій

Питання до обговорення:

1. Поняття, ознаки та види екологічно уражених територій.

2. Правовий режим території, на якій оголошено надзвичайний стан.

3. Правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації.

4. Правовий режим зони екологічного лиха.
5. Правовий режим території карантину.
6. Правовий режим консервації земель.

Тема 13. Міжнародно-правова охорона навколишнього середовища

Питання до обговорення:

1. Поняття, принципи та загальна характеристика міжнародних права навколишнього середовища.

2. Джерела міжнародного права навколишнього середовища: міжнародні конвенції, договори та угоди щодо охорони довкілля на глобальному та регіональному рівнях.

3. Двосторонні та багатосторонні угоди щодо охорону навколишнього середовища: особливості змісту вимог конвенції щодо захисту Чорного моря.

4. Міжнародні екологічні організації, міжнародні конференції та програми з охорони навколишнього природного середовища.

5. Основні вимоги міжнародно-правової охорони окремих об'єктів навколишнього природного середовища: повітряного середовища, світового океану, біосфери, родючості ґрунтів, поверхні суші й атмосфери Землі, рослинного і тваринного світу, унікальних і рідких природних об'єктів і комплексів, всесвітньої природної спадщини.

6. Міжнародно-правова відповідальність за екологічні правопорушення: міжнародні санкції за екологічні правопорушення та порядок їх застосування.

Тематика курсових робіт

1. Правове регулювання екологічного аудиту
2. Міжнародно-правові акти як джерела екологічного права
3. Право громадян на вільний доступ до екологічної інформації
4. Правове забезпечення екологічної безпеки в енергетичній сфері
5. Загальна характеристика юридичної відповідальності за порушення еколого-правових норм
6. Право приватної власності на природні ресурси
7. Організація та регулювання землеустрою в Україні
8. Особливості користування надрами при оренді цілісних майнових комплексів паливно-енергетичного комплексу в Україні
9. Правова природа лісокористування в Україні
10. Правові засади ведення мисливського господарства та здійснення полювання в Україні
11. Правові заходи охорони озонowego шару в Україні
12. Особливості правового режиму водоохоронних зон та водно-болотних угідь як складових екологічної мережі України
13. Відходи як об'єкт правового регулювання
14. Правове регулювання оцінки впливу на довкілля
15. Правові засади здійснення екологічного моніторингу довкілля
16. Правові засади уникнення забруднення середовища міст та інших населених пунктів шкідливими фізичними, хімічними, біологічними факторами, промисловими та побутовими відходами
17. Органи влади та управління, що здійснюють охорону довкілля у населених пунктах, та їх природні функції
18. Правове забезпечення охорони ґрунтів сільськогосподарських угідь: правові вимоги Закону України «Про меліорацію земель» щодо охорони природного середовища під час здійснення меліоративних робіт у сільському господарстві
19. Правове забезпечення охорони природного середовища під час експлуатації тваринницьких ферм та комплексів
20. Правовий режим території карантину
21. Правові заходи забезпечення екологічної безпеки від шкідливого впливу на життя і здоров'я людей
22. Дотримання законодавчих вимог щодо забезпечення екологічної безпеки під час здійснення наукових досліджень, упровадження нової техніки та передових технологій
23. Основні вимоги міжнародно-правової охорони окремих об'єктів навколишнього природного середовища

Теми для есе або доповідей

1. Дайте визначення поняттям «квотування та ліцензування використання надр».
2. Охарактеризуйте державний контроль та нагляд за веденням робіт з геологічного вивчення, використання та охорони надр.
3. Визначте правовий статус лісоохоронної служби.
4. Охарактеризуйте економічне стимулювання охорони, захисту та відтворення лісів.
5. Гірниче відведення як підстава надрокористування.
6. Відтворення лісів та підвищення їхньої продуктивності.
7. Колізії (проблемні питання) відповідальності за порушення лісового законодавства.
8. Колізії (проблемні питання) відповідальності за порушення законодавства про надра
9. Прогнозування, пошуки і оцінка родовищ рудних і нерудних корисних копалин
10. Екологічні аспекти надрокористування
11. Стан ресурсів підземних вод і перспективи водозабезпечення потреб суспільства
12. Способи удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази надрокористування
13. Способи удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази надрокористування
14. Сучасний стан запасів родовищ корисних копалин в Україні
15. Як здійснюється контроль при вирубці лісу?
16. Що таке ліс у зоні відчуження?
17. Як контролюється ліс у зоні відчуження?
18. Поняття та статус самозалісених територій.
19. Процедура та порядок передачі малопродуктивних та деградованих земель під лісорозведення.
20. Що таке мораторій на експерт лісу-кругляку?
21. Проблемні питання щодо ведення лісового господарства.
22. Сучасний стан лісів.
23. Сучасний рівень розвитку лісового господарства в Україні.
24. Пожежна безпека лісових масивів.
25. Поняття лісової сертифікації.
26. Хто такі чорні лісоруби?
27. Чим загрожує приватизація лісів?
28. Видобування, використання та реалізація надр у зоні відчуження.
29. Що таке аукціон використання надр?

Тестові завдання

1. Екологічне право регулює:

- а) трудові відносини у колективі;
- б) стосунки між чоловіком і дружиною;
- в) відносини з охорони навколишнього природного середовища.

2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» прийнято у:

- а) 1990 році;
- б) 1991 році;
- в) 1994 році.

3. Що не входить до цілей екологічного законодавства:

- а) вільний вибір видів діяльності;
- б) захист життя та здоров'я населення від негативного впливу забруднювачів довкілля;
- в) забезпечення гармонійної взаємодії суспільства і природи.

4. Яка відповідальність не настає за порушення екологічного законодавства:

- а) адміністративна;
- б) кримінальна;
- в) матеріальна.

5. Використання природних ресурсів, яке регулюється нормами права, - це:

- а) природокористування;
- б) піклування;
- в) розпорядження.

6. У залежності від об'єктів природи розрізняють право:

- а) водокористування;
- б) деревокористування;
- в) надрокористування.

7. Оплата штрафів за екологічні правопорушення – це:

- а) економічне право;
- б) екологічний обов'язок;
- в) екологічна потреба.

8. За порушення екологічних вимог у результаті недотримання трудової дисципліни настає ... відповідальність:

- а) адміністративна;
- б) дисциплінарна;
- в) кримінальна.

9. Спеціальним природокористуванням є:

- а) відпочинок на річці;
- б) вирубування лісу;
- в) збирання ягід;
- г) правильно все вище викладене.

10. Екологічна експертиза – це:

- а) офіційний державний документ, який містить перелік рідкісних видів тваринного і рослинного світу у межах території України;
- б) оцінка відповідності того чи іншого об'єкта вимогам екологічного законодавства;
- в) процес раціонального використання людиною природних ресурсів для задоволення її потреб та інтересів.

11. *Право природокористування для потреб сільськогосподарського виробництва – це:*

- а) лісокористування;
- б) надрокористування;
- в) землекористування.

12. *Природні території (акваторії), що створюються з метою збереження і відтворення природних комплексів чи їх окремих компонентів, - це:*

- а) пам'ятки природи;
- б) дендрологічні парки;
- в) ботанічні сади;
- г) заказники.

13. *На території природних заповідників:*

- а) забороняється будь-яка господарська діяльність;
- б) дозволяється вести геологорозвідувальні роботи;
- в) дозволяється заготівля лікарських рослин.

14. *До природно-заповідного фонду України не належать:*

- а) дендрологічні парки;
- б) заказники;
- в) оздоровчі табори;
- г) природні заповідники.

15. *Об'єкти тваринного світу можуть перебувати у:*

- а) лише державній власності;
- б) державній та комунальній власності;
- в) державній, комунальній та приватній власності.

16. *Природокористуванням є:*

- а) процес раціонального використання людиною природних ресурсів для задоволення її потреб та інтересів;
- б) природні території (акваторії), що створюються з метою збереження і відтворення природних комплексів чи їх окремих компонентів;
- в) перелік рідкісних видів тваринного і рослинного світу у межах території України.

17. *Охорона атмосферного повітря – це:*

- а) вільний процес використання людиною природних ресурсів;
- б) система заходів, пов'язаних із збереженням, поліпшенням та відновленням стану атмосферного повітря;
- в) оцінка відповідності того чи іншого об'єкта вимогам екологічного законодавства.

18. *До водного фонду України належать:*

- a) -поверхневі води та підземні води;
- b) -поверхневі води та територіальне море;
- c) поверхневі води, підземні води та джерела, внутрішні морські води та територіальне море;
- d) -внутрішні морські води, підземні води та територіальне море.

19. До водних об'єктів загальнодержавного значення належать:

- a) - внутрішні морські води та територіальне море;
- b) - підземні води, які не є джерелом централізованого водопостачання;
- c) - поверхневі води (озера, водосховища, річки, канали), що не знаходяться і не використовуються на території більш як однієї області, а також їх притоки всіх порядків;
- d) водні об'єкти в межах територій природно-заповідного фонду.

20. До водних об'єктів місцевого значення належать:

- a) -поверхневі води, що знаходяться і використовуються в межах більш як однієї області, а також їх притоки всіх порядків;
- b) - внутрішні морські води;
- c) - підземні води, які не можуть бути джерелом централізованого водопостачання;
- d) - підземні води, які є джерелом централізованого водопостачання.

21. У галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів встановлюються такі нормативи:

- a) - нормативи екологічної небезпеки води;
- b) екологічний норматив якості води водних об'єктів;
- c) - нормативи гранично недопустимого скидання забруднюючих речовин;
- d) - нетехнологічні нормативи використання води.

22. Вторинні водокористувачі - це:

- a) -ті, що мають власні водозабірні споруди та відповідне обладнання для забору води;
- b) ті, що не мають власних водозабірних споруд і отримують воду з водозабірних споруд первинних водокористувачів;
- c) ті, що здійснюють загальне водокористування;
- d) - ті, що використовують водні об'єкти на умовах оренди.

23. Водокористувачі мають право:

- a) - здійснювати тільки загальне водокористування;
- b) - не використовувати водні об'єкти на умовах оренди;
- c) - не вимагати від власника водного об'єкта або водопровідної системи підтримання належної якості води за умовами водокористування;
- d) - споруджувати гідротехнічні та інші водогосподарські об'єкти, здійснювати їх реконструкцію і ремонт.

24. Водокористувачі зобов'язані:

- a) - економно використовувати водні ресурси, але не дбати про їх відтворення і поліпшення якості вод;

- b) - не використовувати воду (водні об'єкти) відповідно до цілей та умов їх надання;
- c) - дотримувати встановлених нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та встановлених лімітів забору води, лімітів використання води та лімітів скидання забруднюючих речовин, а також санітарних та інших вимог щодо впорядкування своєї території;
- d) - не використовувати ефективні сучасні технічні засоби і технології для утримання своєї території в належному стані, але здійснювати заходи щодо запобігання забрудненню водних об'єктів стічними (дощовими, сніговими) водами, що відводяться з неї.

25. Загальне водокористування- це:

- a) - водокористування громадянами та юридичними особами для задоволення їх потреб;
- b) - забір води з водних об'єктів із застосуванням споруд;
- c) водокористування громадянами для задоволення їх потреб (купання, плавання на човнах, забір води з криниць тощо);
- d) водокористування для задоволення питних та господарсько-побутових потреб населення.

26. Спеціальне водокористування- це:

- a) забір води з водних об'єктів із застосуванням споруд або технічних пристроїв;
- b) водокористування громадянами для задоволення їх потреб (купання, плавання на човнах, забір води з криниць тощо);
- c) водокористування громадянами без застосування споруд та технічних пристроїв;
- d) вилучення води з надр разом з видобуванням корисних копалин.

27. Не належать до спеціального водокористування:

- a) - пропуск води через гідротехнічні гідровузли;
- b) - подача (перекачування) води водокористувачам у не маловодні регіони;
- c) - усунення не шкідливої дії вод;
- d) використання підземних вод для вилучення корисних компонентів.

28. Спеціальне водокористування буває:

- a) - короткострокове – до 1 року і довгострокове – до 25 років;
- b) - короткострокове – до 3 років і довгострокове – до 25 років;
- c) - короткострокове – до 3 років і довгострокове – до 50 років;
- d) - короткострокове – до 5 років і довгострокове – до 25 років.

29. Право юридичних осіб на спеціальне водокористування припиняється у разі:

- a) - якщо виникла потреба у загальному водокористуванні;
- b) - невнесення чергового збору в строки, визначені законодавством;
- c) ліквідації підприємств, установ чи організацій;
- d) - передачі спеціального дозволу іншим водокористувачам.

30. Водокористувачі зобов'язані здійснювати заходи щодо запобігання скиданню стічних вод чи його припинення, якщо вони:

- a) - не можуть бути використані у системах оборотного, повторного і послідовного водопостачання;
- b) - не містять цінні відходи, що можуть бути вилучені;
- c) - не містять промислової сировини, реагенти, напівпродукти та кінцеві продукти підприємств у кількості, що перевищує встановлені нормативи технологічних відходів;
- d) містять речовини, щодо яких не встановлено гранично допустимі концентрації.

31. Порядок експлуатації водосховищ визначається правилами, що затверджуються органами водного господарства для кожного водосховища окремо, а для каскаду або системи водосховищ:

- a) - за погодженням з Кабінетом Міністрів України;
- b) - за погодженням з органами місцевого самоврядування;
- c) - за погодженнями з медичними закладами;
- d) за погодженням з державними органами охорони навколишнього природного середовища та санітарного нагляду.

32. На території водоохоронних зон забороняється:

- a) - використання не стійких пестицидів;
- b) - влаштування кладовищ, скотомогильників, звалищ, полів фільтрації;
- c) - скидання очищених стічних вод,
- d) - не використовувати рельєф місцевості (балки, пониззя, кар'єри тощо).

33. Прибережні захисні смуги встановлюються по обидва береги річок та навколо водойм уздовж урізу води (у межений період) шириною:

- a) для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менше 3 гектарів - 25 метрів;
- b) - для середніх річок, водосховищ на них, водойм, а також ставків площею понад 3 гектари - 70 метрів;
- c) - для великих річок, водосховищ на них та озер - 90 метрів
- d) - для великих річок, водосховищ на них та озер - 120 метрів.

34. У прибережних захисних смугах уздовж річок, навколо водойм та на островах забороняється:

- a) розорювання земель (крім підготовки ґрунту для залуження і залісення), а також садівництво та городництво;
- b) - будівництво гідротехнічних споруд;
- c) - будівництво гідрометричних та лінійних споруд;
- d) - відпочинок населення.

35. У прибережних захисних смугах уздовж морів, морських заток і лиманів та на островах у внутрішніх морських водах забороняється:

- a) - будівництво гідротехнічних споруд;
- b) - влаштування полігонів не побутових та не промислових відходів і накопичувачів стічних вод;
- c) - будівництво гідротехнічних та лінійних споруд;

- влаштування полів фільтрації та створення інших споруд для приймання і знезаражування рідких відходів.

36. За порушення водного законодавства винні особи несуть відповідальність:

- a) цивільно-правову відповідальність;
- b) адміністративну та кримінальну відповідальність;
- c) кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну;
- d) дисциплінарну та кримінальну.

37. Екологічна інформація надається громадянам України:

- A) безоплатно;
- Б) оплатно;
- В) лише в межах адміністративного судочинства;Г) лише в межах кримінального судочинства;
- Д) лише за умови подання цивільного судочинства.

38. У який максимальний строк повинна бути надана екологічна інформація:

- A) у 10-денний строк;Б) у 15-денний строк;
- В) через 1 місяць після отримання звернення;Г) через тиждень після отримання звернення;Д) через 40 днів після отримання звернення.

39. Який орган державної влади безпосередньо є гарантом забезпечення екологічних прав людини:

- A) Міністерство енергетики та захисту довкілля України;Б) Президент України;
- В) Верховна Рада України;
- Г) Кабінет Міністрів України;
- Д) Міністерство охорони здоров'я України.

40. В яких випадках право на екологічну інформацію може бути обмежено:

- A) за Наказом Міністерства енергетики та захисту довкілля України;
- Б) через суспільну необхідність за рішенням органу місцевого самоврядування;
- В) за Постановою Верховної Ради України в умовах надзвичайного стану;
- Г) за Указом Президента України в умовах військового стану;
- Д) за Постановою Кабінету Міністрів України в умовах надзвичайного чивійського стану.

41. Кримінальна відповідальність законодавством України встановлюється за:

- A) за відмову у наданні екологічної інформації;
- Б) за несвоєчасне надання екологічної інформації;
- В) за приховування відомостей про екологічний стан або захворюваність населення;
- Г) за розголошення конфіденційної інформації про господарську діяльність підприємства;
- Д) за прострочення строку надання відповіді н звернення громадян про отримання екологічних відомостей.

42. Яким чином можна захистити порушене право на загальне природокористування:

- А) шляхом подання негативного позову;
- Б) шляхом подання віндикаційного позову; В) шляхом двосторонньої реституції;
- Г) шляхом односторонньої реституції; Д) шляхом необхідної оборони.

43. До складу економіко-правового механізму природокористування та охорони довкілля не входить:

- А) екологічний аудит;
- Б) комплекс заходів стимулювання;
- В) юридична відповідальність за екологічну шкоду;
- Г) фонди охорони навколишнього природного середовища; Д) екологічне страхування.

44. Фінансування здійснення оцінки впливу на довкілля як складової екологічної безпеки:

- А) здійснюється за рахунок її замовника; Б) експертною установою;
- В) громадськими об'єднаннями; Г) громадськими організаціями;
- Д) не передбачається державним бюджетом України.

45. Юридична відповідальність за порушення норм екологічної безпеки є:

- А) комплексним інститутом екологічного права; Б) міжгалузевим інститутом екологічного права; В) правовим інститутом кримінального права;
- Г) правовим інститутом адміністративного права; Д) правовим інститутом цивільного права.

46. Яким чином розраховується розмір екологічної шкоди:

- А) за таксовим розрахунком;
- Б) за квотним методом розрахунку;
- В) за нормативним методом розрахунку; Г) за методом встановлення лімітів;
- Д) за рішенням особи, якій завдана шкода.

47. Екологічне право це –

А. система норм права, що регулюють порядок раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів, встановлюють гарантії забезпечення реалізації права людини на безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище.

Б. система норм права, що регулюють порядок раціонального використання, природних ресурсів.

В. система норм права, що регулюють порядок раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів,

Г. система норм права, що регулюють суспільні відносини у галузі екологічної безпеки та порядок раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів

48. Екологічне право, як самостійна галузь права виникла:

- А. з часів Київської Русі (давньоукраїнський період);

Б. у 20 ст.;

В. в період перебування України у складі Росії;

Г. в сучасний період (з 1990 року);

49. Яка стаття Конституції закріплює право на доступ до екологічної інформації?

А. 13

Б. 14

В. 16

Г. 50

Д. 66

50. Що не є джерелом екологічного права

А. міжнародні договори

Б. правові звичаї

В. судові прецеденти

Г. правові доктрини

Д. державні будівельні норми

51. Який з перелічених кодексів не є джерелом екологічного права України?

А. Земельний кодекс

Б. Водний кодекс

В. Кодекс України про надра

Г. Екологічний кодекс

Д. всі є

52. Що не є принципом екологічного права?

А. пріоритетність вимог екологічної безпеки

Б. безоплатність загального і платність спеціального використання природних ресурсів

В. запобіжний характер заходів щодо охорони довкілля

Г. обов'язковість екологічної експертизи

Д. всі є

53. Яка ознака не відповідає загальному використанню природних ресурсів?

А. безоплатність

Б. строковість

В. здійснення без дозволів Г. здійснення безкоштовно Д. всі відповідають

54. Яким є метод екологічного права?

А. тільки публічно-правовий Б. тільки приватно-правовий В. комплексний

Г. тільки імперативний

Д. тільки диспозитивний

55. Який з цих правових інститутів входить до загальної частини екологічного права?

А. правове регулювання здійснення екологічного контролю

Б. правове регулювання охорони тваринного світу

В. правове регулювання охорони природно-заповідного фонду

Г. правове забезпечення екологічної безпеки

Д. правове регулювання охорони природи

56. Які суспільні відносини не входять до предмету екологічного права?

А. щодо охорони ґрунтів

Б. щодо рубки лісів

В. щодо висушування боліт

Г. щодо обкопування власного городу

Д. всі входять

57. Хто не є суб'єктом екологічних правовідносин?

А. іноземні держави

Б. неповнолітні громадяни

В. іноземні громадяни Г. Український народ Д. тварини

58. Який з цих об'єктів не є об'єктом екологічного права?

А. урочище

Б. біогеоценоз

В. вулканічна лава

Г. екосистема

Д. всі є

59. Яка стаття Конституції закріплює обов'язок кожного не заподіювати шкоду природі?

А. 13

Б. 14

В. 16

Г. 50

Д. 66

60. Якою є дата прийняття Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища ?

А) 11 грудня 1992 р.

Б) 25 червня 1991 р.

В) 24 серпня 1991 р.

Г) 20 грудня 1990 р.

Д) 3 березня 1995 р.

61. У якому нормативному акті комплексно відображені основні напрями державної екологічної політики України?

А) Конституція України

Б) Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" 1991 р.

В) Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки 1998 р.

Г) Концепція (основи державної політики) національної безпеки України 1997 р.

Д) Концепція збереження біологічного різноманіття України 1997 р.

62. Які екологічні права й обов'язки громадян закріплені у Конституції України?

- А) право на екологічну безпеку
- Б) право на доступ до екологічної інформації
- В) право на участь у проведенні громадської екологічної експертизи
- Г) обов'язок вносити плату за спеціальне використання природних ресурсів
- Д) обов'язок не заподіювати шкоду природі

63. Що таке загальне використання природних ресурсів?

- А). це використання природних ресурсів, яке здійснюється безстроково, безкоштовно, без отримання дозволів
- Б). це будь-яке використання природних ресурсів
- В). це використання природних ресурсів, яке здійснюється безкоштовно, без дозволів без закріплення природних ресурсів за окремими особами
- Г). це використання природних ресурсів, яке мають право здійснювати всі
- Д). це використання природних ресурсів, яке не може бути обмеженим

64. Який спеціальний засадничий системоутворюючий акт екологічного законодавства?

- А). Конституція України
- Б). Екологічний кодекс України
- В). Природоресурсний кодекс України
- Г). Земельний кодекс України
- Д). Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища”

65. Якого правового режиму власності екологічне законодавство не передбачає?

- А). довірча власність
- Б). приватна власність В). колективна власність Г). комунальна власність
- Д). спільна власність

66. Які форми загального використання природних ресурсів вам відомі?

- А). володіння
- Б). право власності
- В). право природокористування
- Г). сервітут
- Д) загальне використання не підлягає юридичному оформленню

21. Які з перелічених об'єктів за законодавством України взагалі не можуть перебувати у власності?

- А) атмосферне повітря
- Б) земля
- В) космічний простір
- Г) радіочастотний ресурс
- Д) кліматичний ресурс

67. Які з перелічених природних об'єктів не можуть перебувати у власності іноземців на території України?

- А) атмосферне повітря
- Б) земля
- В) об'єкти тваринного світу Г) об'єкти рослинного світу Д) надра

68. Де в законодавстві України закріплено поділ на загальне і спеціальне використання природних ресурсів?

А) у Конституції України (ст. 13)

Б) у Земельному кодексі України (от. 23)

В) у Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища" (ст. 38)

Г) у Кодексі України про надра (ст. 23)

Д) у Законі України "Про власність" (ст. 8)

69. Які з наведених тверджень є вірними

А) для того щоб бути суб'єктом екологічного права юридична особа повинна обов'язково зазначити це у своєму статуті

Б) для того щоб бути суб'єктом екологічного права фізичні чи юридичні особи повинні обов'язково пройти спеціальну реєстрацію

В) суб'єктами екологічного права є всі суб'єкти права

Г) той самий об'єкт може водночас виступати і природним об'єктом і природним ресурсом

Д) екологічна правосуб'єктність іноземців і громадян України є рівною

70. Які суспільні відносини не входять до предмету екологічного права?

А) щодо охорони ґрунтів Б) щодо рубки лісів

В) щодо висушування боліт

Г) щодо обкопування власного городу Д) всі входять

71. Хто не є суб'єктом екологічних правовідносин?

А) іноземні держави

Б) неповнолітні громадяни В) іноземні громадяни

Г) Український народ Д) тварини

72. Які суспільні відносини є загальнорегулятивними?

А) відносини, до змісту яких входить право власності на природний об'єкт

Б) відносини, до змісту яких входить суб'єктивне право на екологічну безпеку В) відносини, до змісту яких входить обов'язок провести екологічний аудит Г) відносини, до змісту яких входить обов'язок сплачувати орендну плату

Д) всі перелічені

73. Як співвідносяться між собою використання природних ресурсів і природокористування?

А) це одне й те саме

Б) використання природних ресурсів охоплює всі форми задоволення потреб людини за допомогою природних ресурсів і включає в себе природокористування

В) природокористування є формою використання природних ресурсів, яка включає в себе використання природних ресурсів

Г) це різні правові інститути, які не співвідносяться між собою Д) використання є формою спеціального природокористування

74. Які форми спеціального використання природних ресурсів закріплені у законодавстві України

А) Спеціальне використання природних ресурсів на праві власності

Б) Спеціальне використання природних ресурсів на праві природокористування

В) Спеціальне використання природних ресурсів на умовах концесії

Г) Спеціальне використання природних ресурсів на умовах оренди

75. Що таке загальне використання природних ресурсів?

А). це використання природних ресурсів, яке здійснюється безстроково, безкоштовно, без отримання дозволів

Б). це будь-яке використання природних ресурсів

В). це використання природних ресурсів, яке здійснюється безкоштовно, без дозволів без закріплення природних ресурсів за окремими особами

Г). це використання природних ресурсів, яке мають право здійснювати всі

Д). це використання природних ресурсів, яке не може бути обмеженим

76. Екологічне право, як самостійна галузь права виникла: А.) з часів Київської Русі (давньоукраїнський період);

Б) у 20 ст.;

В) в період перебування України у складі Росії;

Г) в сучасний період (з 1990 року);

77. Коли в Україні виникло екологічне право?

А) у часи Київської Русі Б) у часи Гетьманщини В). у часи УНР

Г). у середині ХХ століття

Д). у 1991 році

78. Що є змістом екологічних правовідносин?

А) поведінка людей

Б) тільки права суб'єктів

В) тільки обов'язки суб'єктів

Г) права й обов'язки суб'єктів

Д) права, обов'язки суб'єктів і гарантії їх реалізації

79. Що не є підгалуззю екологічного права?

А) природоресурсне право

Б) право природних комплексів В) право екологічної безпеки Г) загальна частина

Д) всі є

80. Який спеціальний засадничий системоутворюючий акт екологічного законодавства?

А). Конституція України

Б). Екологічний кодекс України

В). Природоресурсний кодекс України

Г). Земельний кодекс України

Д). Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища”

81. Якою є дата прийняття Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища ?

А). 11 грудня 1992 р.

Б) 25 червня 1991 р.

В) 24 серпня 1991 р.

Г) 20 грудня 1990 р.

Д) 3 березня 1995 р.

82. Які з наведених тверджень є вірними

А) для того щоб бути суб'єктом екологічного права юридична особа повинна обов'язково зазначити це у своєму статуті

Б) для того щоб бути суб'єктом екологічного права фізичні чи юридичні особи повинні обов'язково пройти спеціальну реєстрацію

В) суб'єктами екологічного права є всі суб'єкти права

Г) той самий об'єкт може водночас виступати і природним об'єктом і природним ресурсом

Д) екологічна правосуб'єктність іноземців і громадян України є рівною

83. Якого правового режиму власності екологічне законодавство не передбачає?

А). довірча власність

Б). приватна власність

В). колективна власність Г). комунальна власність Д). спільна власність

84. Де в законодавстві України закріплено поділ на загальне і спеціальне використання природних ресурсів?

А) у Конституції України (ст. 13)

Б) у Земельному кодексі України (от. 23)

В) у Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища" (ст. 38)

Г) у Кодексі України про надра (ст. 23)

Д) у Законі України Про власність" (ст. 8)

85. Які форми власності на природні ресурси встановлює законодавство України А) державна

Б) колективна

В) комунальна

Г) загальнонародна Д) приватна

86. Які з наведених нижче об'єктів не є природними об'єктами?

А) земля

Б) вулканічна лава

В) ставок Г) сонце Д) дорога

87. Які природні ресурси не можуть перебувати у приватній власності?

А) атмосферне повітря Б) повітряний простір В) надра

Г) води

Д) всі перелічені можуть

88. Які з перелічених природних об'єктів не можуть перебувати у власності іноземців на території України?

А) атмосферне повітря

Б) земля

В) об'єкти тваринного світу Г) об'єкти рослинного світу Д) надра

89. Які екологічні права й обов'язки громадян закріплені у Конституції України?

А) право на екологічну безпеку

- Б) право на доступ до екологічної інформації
- В) право на участь у проведенні громадської екологічної експертизи
- Г) обов'язок вносити плату за спеціальне використання природних ресурсів
- Д) обов'язок не заподіювати шкоду природі

90. Що не є джерелом екологічного права

- А) міжнародні договори
- Б) правові звичаї
- В) судові прецеденти
- Г) правові доктрини
- Д) державні будівельні норми

91. Яка стаття Конституції закріплює обов'язок кожного не заподіювати шкоду природі?

- А) 13
- Б) 14
- В) 16
- Г) 50
- Д) 66

92. Що не є принципом екологічного права?

- А). пріоритетність вимог екологічної безпеки
- Б) безоплатність загального і платність спеціального використання природних ресурсів
- В) запобіжний характер заходів щодо охорони довкілля
- Г) обов'язковість екологічної експертизи
- Д) всі є

93. Який з перелічених кодексів не є джерелом екологічного права України?

- А). Земельний кодекс
- Б). Водний кодекс
- В). Кодекс України про надра
- Г). Екологічний кодекс
- Д). всі є

Ситуаційні задачі

Задача 1

Громадянин Петров звернувся до суду з позовом про визнання протоколу та постанови інспекторів державного контролю за використанням та охороною земель про накладення на нього штрафу за самовільне зайняття земельної ділянки, зняття та перенесення ґрунтового покриву земельної ділянки без спеціального дозволу та знищення межових знаків.

Вирішить, який вид юридичної відповідальності передбачена за вказані порушення земельного законодавства.

Задача 2

Товариству «Ромашка» за рішенням адміністрації міста у приватну власність була надана земельна ділянка лісгосподарського призначення площею 7 га для будівництва ферми по відгодівлі худоби. Отримавши земельну ділянку, товариство змінило свої наміри і почало будівництво промислового цеху. Державний інспектор з контролю за використанням і охороною земель, зафіксував порушення земельного законодавства та передав матеріали перевірки до прокуратури.

Визначте правомірність дій товариства. Чи законне рішення адміністрації?

Задача 3

На загальних зборах садівницького товариства «Міст» було розглянуто питання щодо притягнення до відповідальності члена товариства гр. Іванова, який не використовував свою ділянку. Ділянка заросла трав'яною рослинністю, яка негативно впливає на розвиток культурних рослин, призводить до поширення шкідників і хвороб, які розповсюджуються на сусідні ділянки. Іванов пояснив, що він використовує ділянку для відпочинку, є власником цієї ділянки і буде використовувати її на свій розсуд.

Чи передбачена відповідальність за дії гр. Іванова?

Задача 4

Громадянин Цушко звернувся до сільської ради з проханням передати йому на безоплатній основі 0,15 га земель для ведення садівництва. Сільрада відмовила йому.

Кваліфікуйте дії сільради.

Задача 5

Для будівництва та обслуговування житлового будинку і господарських будівель громадянці Петровій виділено земельну ділянку площею 0.2 га. Через дорогу від її садиби розташована земельна ділянка розміром 0.05 га. Цю ділянку сільська рада надала їй у користування для ведення городництва.

Який порядок використання земельних ділянок, наданих для ведення городництва? Чи може громадянка Петрова приватизувати 0.2 га та зазначені 0.05 га як єдину присадибну ділянку, якщо загальна площа її не перевищує норми, встановленої законодавством?

Задача 6

У зв'язку з неправильним застосуванням ядохімікатів на полях фермерського господарства загинуло 180 диких птахів. Експертизою було

встановлено, що гибель птахів трапилась в результаті влучення в організм птахів фосфіду цинку, яким було проведено обробку полів. В тому числі обробка проводилась на відстані ближче 500 метрів біля водойми, де зупинилися дикі птахи.

Які порушення законодавства мають місце. Яка передбачена відповідальність за завдану шкоду?

Задача 7

У зв'язку з наданням земельної ділянки для організації колективного садівничого товариства «Катерина» його правління звернулося до районної адміністрації, яка приймала вказанне рішення, з клопотанням виділити земельну ділянку для облаштування тимчасової зупинки електропоїзда місцевого сполучення. Це клопотання було задоволено, і правління уклало угоду з місцевими будівельниками для зведення даної зупинки.

Начальник відділення залізниці, дізнавшись про початок роботи, заборонив своїм наказом використовувати смуги відводу залізниці для вказаної мети, вважаючи, що в межах земель залізниці будь-які роботи та використання земель має здійснюватися виключно за розпорядженням органів залізничного транспорту. Райадміністрація оскаржила вказаний наказ до прокурора району, вважаючи його незаконним. Визначити коло суспільних правовідносин. Висвітлити особливості правового режиму спірної земельної ділянки. Вирішити справу.

Задача 8

Фермер Коваленко самовільно зайняв сусідню із своїм фермерським господарством ділянку поля площею 0,20 га, що належала агрофірмі «Хвиля», і побудував там складське приміщення. За два роки, протягом яких Коваленко фактично користувався земельною ділянкою, фірма зазнала збитків в розмірі 5000 грн. Дирекція агрофірми «Хвиля» звернулася з позовом до суду щодо повернення цієї ділянки землі та відшкодування збитків.

Яким чином земельним законодавством регулюються земельні відносини між фірмою і Коваленко?

Визначте правову природу земельних правовідносин, що виникли між ними?

У чому полягає правопорушення, вчинене Коваленко? Яка відповідальність передбачається законом за вчинене правопорушення? Яким чином визначається розмір збитків, що зазнала агрофірма «Хвиля»?

Які документи слід додати до позовної заяви?

Яким повинно бути рішення суду?

Задача 9

Після реформування КСГП «Зірка» Гаращуцького району Запорізької області у ВСГК «Зірка» керівництво кооперативу запропонувало членам кооперативу та асоційованим членам здати свої земельні частки(паї)в оренду комерційній фірмі. Представники комерційної фірми роздали всім власникам сертифікатів на земельну частку (пай) чисті бланки договорів оренди. Із 220 членів кооперативу 70 погодилися з цією пропозицією і підписали договір оренди на земельну ділянку. Цим договором визначалося, що орендна плата на поточний

рік за орендовану земельну частку (пай) складе 1 т пшениці, 30 кг олії, за необхідності також надаватимуться ритуальні послуги.

Після закінчення збирання врожаю комерційна фірма виплатила орендну плату кожному орендодавцю в розмірі 250 кг пшениці та 250 кг ячменю, мотивуючи це тим, що був неврожайний рік, а також вирахувала з кожного орендодавця прибутковий податок із загальної суми орендної плати, яка була зазначена в договорі оренди з врахуванням ціни 1 т пшениці, 30 кг олії та видатків на ритуальні послуги. Після цього було скликано загальні збори ВСГК “Зірка”, на яких визначено порушення аграрно-договірних зобов’язань комерційною фірмою. Однак представник комерційної фірми стверджував, що ніяких правопорушень не було. Фірма закупувала бензин та традиційне паливо за більшою ціною, ніж та, що була на момент підписання договору оренди, і в зв’язку з цим кожний орендодавець ще заборгував комерційній фірмі по 90 гривень. Присутні на зборах орендодавці зазначали, що всю орендну плату необхідну повернути, а заборгованості перед комерційною фірмою немає, оскільки в оренду надано по 6 га сільськогосподарських угідь кожним орендодавцем. Представник комерційної фірми не погодився з цим і запропонував закупити елітне насіння пшениці для посіву озими, бо дія договору оренди ще не закінчилась.

Після зборів орендодавці створили ініціативну групу, яка звернулася з позовом до суду для захисту своїх інтересів. Визначте коло суспільних відносин. Який порядок оформлення та реєстрації договорів оренди на земельну частку (пай)? Яке рішення повинен ухвалити суд за позовом орендодавців?

Задача 10

Під час перевірки додержання законодавства про мисливство та полювання державний мисливський інспектор спільно з інспектором з охорони навколишнього природного середовища затримали на території земель фермерського господарства його господаря, що прогулювався в межах цих угідь з мисливською собакою, зброєю та капканами, без документа, який би посвідчував право мисливця.

На підставі цього інспектори склали протокол про адміністративне порушення правил полювання, наклали на нього адміністративний штраф у розмірі 500 гривень та подали позов до суду про стягнення збитків, заподіяних правопорушенням.

У суді фермер пояснив, що під час його затримання він перебував у межах належних йому сільськогосподарських угідь.

Наявність мисливської зброї у нього обумовлено умовами безпеки у зв’язку з поширеністю на цій території останнім часом диких кабанів; капкани він пристосовує для добування кротів. Посвідчення мисливця немає, оскільки він не займається промисловим добуванням мисливських тварин.

Проте, що належні йому на праві власності угіддя відносяться до категорії мисливських, він не знав. У документах, які посвідчують його право приватної власності на сільськогосподарські угіддя, це не зазначено.

Окреслити коло суспільних правовідносин;

Чи підлягає позов задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 11

Шевченко і Денисов на тракторі поїхали на полювання. Ш. сів на засідці на узбіччі лісових угідь, а Д. на тракторі з іншої сторони погнав косуль на Ш., після чого вони підстрелили 5 косуль.

Залишивши косуль в схованці, вони пішли в село, розповіли про підстрелених косуль Григорьєву і запросили його сходити в ліс, розділити тварин і взяти м'ясо. Г. згодився і запросив з собою Антонова. Разом вони пішли в ліс, розділили туші і шкіри тварин.

Визначити коло суспільних відносин.

Вирішити справу.

Задача 12

Яку відповідальність несуть особи, винні в порушенні законодавства в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу ?

Задача 13

Немченко поставив на Азовському морі риболовні снасті, спеціально прилаштовані для вилову цінних порід риб. В цей же день він виловив 10 ікорних осетрів, вибрав з них ікру, а тушку залишив в морі. Через тиждень знову виставив 4 риболовні сітки і вночі виловив шість ікорних осетрів. Вийнявши з них ікру, три осетри він залишив в морі, а три забрав з собою. Через деякий час він був затриманий працівниками міліції. Під час обшуку в нього було виявлено п'ять тушок риби вагою 49 кг., 11 кг риби осетрових порід в солоному виді і 85 кг червоної ікри, виготовленої кустарним способом. Крім того, були вилучені заборонені знаряддя лову.

Визначити коло суспільних відносин.

Дайте юридичну оцінку скоєного.

Вирішити справу.

Задача 14

Дирекція національного природного парку уклала угоду з фермером Долюком І. Про використання під сінокоси 4,7 га заповідної зони та 12 га зони регульованої рекреації для випасання худоби за умови, що останній забезпечуватиме продуктами харчування ресторани готелю та кемпінгу, розташовані в межах господарської зони, дасть можливість розмістити на належній йому на праві власності частині лісових угідь тимчасовий наметовий табір поблизу ставка сільськогосподарського кооперативу "Обрій" для оздоровлення відпочиваючих.

Внаслідок поширених дощів використати сінокоси і пасовища стало складним і фермер Долюк І. Припинив в односторонньому порядку виконання умов цієї угоди.

Дирекція національного природного парку направила фермеру претензію, в якій зазначала, що в разі подальшого невиконання умов угоди, вона буде змушена скласти позов до арбітражного суду про примусове виконання взятих фермером зобов'язань.

Визначити коло суспільних правовідносин;

Дати характеристику правового режиму зон національних природних парків;

Чи підлягає претензія задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 15

У зв'язку із створенням природного національного парку "Зелений світ" та необхідністю розробки проекту організації його території, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних об'єктів і комплексів, створення системи охорони територій та об'єктів виникла потреба розмежувати функції існуючих територіальних управлінсько-контролюючих структур і служби охорони цього парку.

Обласне управління екологічної безпеки області вважає, що контролюючі повноваження служби охорони національного природного парку мають поширюватись виключно на забезпечення додержання правового режиму в заповідній зоні, зоні регульованої та стаціонарної рекреації. Забезпечення додержання вимог охорони довкілля, природних властивостей об'єктів і комплексів та нормативів екологічної безпеки у господарській зоні слід залишити за відповідними міжрайонними та районними державними екологічними інспекціями державного управління екологічної безпеки області.

Новостворена дирекція національного природного парку заперечувала проти такого розподілу повноважень, вважаючи, що територія і природні комплекси національного природного парку є самостійним об'єктом правової регламентації, управління і контролю, а тому у визначених межах вказаного парку мають поширюватись юрисдикція і контроль за додержанням правового режиму парку тільки спеціалізованої служби охорони, створеної відповідно до положення, затвердженого Мінекономбезпеки України.

Для врегулювання колізії, що виникла, сторони звернулись за юридичною консультацією до юридичного управління.

Визначити характер і коло суспільних правовідносин;

Дати характеристику особливостей правового режиму національного природного парку;

Дати аргументовану письмову консультацію по справі.

Задача 16

Акціонерне товариство "Смерічка" уклало з адміністрацією природного заповідника угоду про реалізацію деревини, що утворюється внаслідок проведення санітарних рубок. Згодом умови договору були розширені. Зокрема природній заповідник зобов'язується у грудні кожного року додатково передавати акціонерному товариству молодь хвойних рослин, що вирощується на площах для лісовідновлення, за подвійну плату, встановлену для таких же рослин, що проростають в інших лісових угіддях заповідника.

У зв'язку з тим, що значну частину хвойних рослин не буде реалізовано, голова акціонерного товариства відмовився від подвійної оплати, вказавши, що це стало можливим через низьку якість та передчасну вирубку для реалізації.

Директор природного заповідника у своїй відповіді на заявлену претензію вказав, що поставлена продукція відповідала вимогам договору. Передана вона була вчасно згідно з заявкою товариства та вивезена власним транспортом товариства. Та обставина, що продукцію не було реалізовано, зовсім не свідчить про вину заповідника, а відноситься до виробничого ризику товариства. Вирощування хвойних рослин здійснювалось відповідно до визначених технологій з додержанням правил охорони рослин.

Відмова замовника від оплати за отриману продукцію дає йому право звернутися з позовом до арбітражного суду.

Визначити коло суспільних правовідносин;

Чи підлягає позов задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 17. Громадянин Матвієнко на належній йому ділянці розпочав будівництво колодязя, маючи на меті використовувати підземні води для побутових і господарських потреб за допомогою спеціального технічного приладу (відцентрового насоса). Під час проведення вказаних робіт його відвідав інспектор територіальної інспекції гірничого нагляду, який, перевіrivши умови та характер проведення робіт, виніс постанову про їх припинення і наклав на Міщенко

Адміністративний штраф у розмірі 100 грн., зазначивши, що останній порушив вимоги чинного законодавства. Матвієнко оскаржив цю постанову до суду з вимогою усунення перешкод у користуванні природними ресурсами та стягнення збитків, заподіяних йому незаконним рішенням.

Питання :1.Окресліть коло суспільних правовідносин, що склалися. 2. Дайте правову оцінку діям сторін. 3. Чи передбачена відповідальність за дії гр.Матвієнко? Як вирішити справу?

Задача 18. Комплексною перевіркою додержання законодавства про використання та охорону надр працівниками Мінприроди встановлено, що на ведення робіт із геологічного вивчення надр та дослідно промислового розроблення родовища корисних копалин загальнодержавного значення укладено контракт із фірмою. Однак фірма здійснює зазначені види діяльності за відсутності спеціальної ліцензії; проводить будівництво площ залягання цих копалин без наявних проектно кошторисної документації, необхідних дозволів на виконання вказаних робіт та гранично геологічного обґрунтування забудови.

Представники фірми у процесі перевірки дали пояснення, вказавши, що вони зводять переважно будівлі із склометалевих збірних конструкцій, які після виконання робіт із видобування корисних копалин підлягають знесенню, про що відомо територіальному органу гірничого нагляду. Вони перерахували на рахунок територіального органу гірничого нагляду кошти. За наслідками перевірки додержання законодавства про використання та охорону надр на відповідальних осіб іноземної фірми було накладено адміністративні штрафи у розмірі 900 грн. і передано до прокуратури матеріали про порушення кримінальної справи на керівників територіальних органів геологічного контролю і гірничого нагляду, оскільки в їх діях є порушення норм ККУ.

Питання: 1.Окресліть коло суспільних відносин. 2.Надайте юридичну оцінку з ситуації. 3. Прокоментуйте законність прийнятого рішення. Вирішіть справу по суті викладених обставин.

Задача 19. Юридична відповідальність за правопорушення в галузі екологічної безпеки.

Працівники КСП «Руська Поляна» Івашов і Карпенко систематично здійснивали випас худоби на землях Білозірського лісгоспу. Старший інженер лісгоспу оштрафував кожного з них на 10 мінімальних заробітних плат. Івашов і Карпенко, вважаючи що старший інженер перевищив свої повноваження, звернулися до суду.

Питання: Які порушення законодавства мали місце? Дайте правову оцінку ситуації. Яке рішення має прийняти суд? Який порядок накладення адміністративного стягнення за порушення лісового законодавства передбачений у кодексі? Дайте письмову відповідь на поставлені запитання.

Задача 20. Громадяни К. і П. звернулися з клопотанням до міської ради про надання їм у користування рибогосподарської водойми (ставка) для здійснення діяльності по розведенню риб. Міська рада відмовила їм у задоволенні клопотання, вважаючи, що розв'язання цього питання належить не до її повноважень, а до відповідних органів рибоохорони. Указані матеріали ці громадяни передали до басейнових органів рибоохорони, але й вони відмовили у задоволенні клопотання, зазначивши, що для вказаної форми діяльності рибогосподарські водойми ними не надаються. Вони уповноважені лише на надання дозволу для спеціального використання водяних живих організмів. Отримавши відповідні дозволи, громадяни К. і П. розпочали здійснювати промислове рибальство, що стало підставою для скасування органами рибоохорони виданих дозволів та накладення на них адміністративних штрафів у розмірі 600 гривень. Зазначені дії органів рибоохорони ці громадяни оскаржили у судовому порядку, мотивуючи тим, що їх дії були законними.

Питання: 1. Дайте характеристику виду спеціального використання водних живих ресурсів. 2. Проаналізуйте ситуацію і надайте письмову відповідь.

Задача 21. Перевіркою стану лісів, розташованих в зоні впливу хімічного підприємства, встановлено постійне висихання навколишніх лісів. Ліси висихають в радіусі 10 км навколо міста, в радіусі 20 км помітно пошкоджені крони дерев. Експертиза показала, що висихання лісу відбувається внаслідок забруднення дерев відходами хімічного виробництва. Державною екологічною інспекцією були виявлені несправності в роботі газоочисних споруд. Органи лісового господарства пред'явили позов заводу з вимогою про компенсацію заподіяної шкоди і поставили питання про припинення робіт підприємства до усунення зазначених недоліків, а також про притягнення до відповідальності винних осіб.

Питання: 1. Яка відповідальність за дані правопорушення передбачена діючим законодавством? 2. Який порядок припинення діяльності підприємств, які негативно впливають на навколишнє середовище? Вирішіть справу.

Задача 22. Під час перевірки додержання екологічного законодавства працівники державного управління екологічної інспекції Черкаської області

встановили факт самовільного видобування корисних копалин місцевого значення товариством з обмеженою відповідальністю «Еколіт». Працівники правління товариства пояснили, що в їх діяльності немає порушень екологічного законодавства. Здійснюють свою діяльність згідно із статутом, що дозволяє їм видобувати загальнопоширені корисні копалини (пісок, каолін тощо) для виготовлення паст для чищення побутових виробів та виробництва деяких будівельних матеріалів. Земельну ділянку використовують на підставі договору оренди, укладеного з районною державною адміністрацією для заняття підприємницькою діяльністю. У межах цих земель використовують вказані корисні копалини, що дозволяється земельним та гірничим законодавством у порядку загального природокористування. Старший державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища, вважаючи, що таке використання природних ресурсів є незаконним, виніс постанову про накладення адміністративного штрафу на правління товариства та

про призупинення його діяльності до отримання спеціального дозволу на видобування корисних копалин. Вказані дії старшого державного інспектора правлінням оскаржено до районного суду.

Питання: 1. Надайте аргументовану відповідь, чи були порушені вимоги законодавства. 2. Чи підлягає скарга задоволенню? 3. Яке рішення має прийняти суд? Вирішіть справу.

Задача 23. В мисливських угіддях, розташованих на землях колективного сільськогосподарського підприємства, внаслідок недбалого зберігання мінеральних добрив, загинув дикий кабан з виводком із п'яти поросят. Причина загибелі отруєння добривами, яка була підтверджена висновком ветеринарної експертизи. Колективне сільськогосподарське підприємство відмовилося задовольнити пред'явлену йому позовну вимогу, пояснюючи це тим, що протягом декількох років дикі кабани наносять значну шкоду сільськогосподарським культурам, однак дирекція колективного сільського господарського підприємства не пред'явила мисливському господарству вимог щодо відшкодування шкоди.

Питання :1. Дайте правову оцінку ситуації та надайте аргументовану відповідь, чи були порушені вимоги законодавства?

Як слід вирішити справу?

Задача 24. У зв'язку з наданням земельної ділянки для організації садівничого товариства «Садочок», його правління звернулося до районної адміністрації, яка приймала вказане рішення, з клопотанням виділити земельну ділянку для облаштування тимчасової зупинки електропоїзда місцевого сполучення. Таке клопотання було задоволено, і правління уклало угоду з місцевими будівельниками для зведення згаданої зупинки. Начальник відділення залізниці, дізнавшись про початок роботи, своїм наказом заборонив використовувати смуги відводу залізниці для вказаної мети, вважаючи, що в межах земель залізниці будь які роботи та використання земель має здійснюватися виключно за розпорядженням органів залізничного транспорту. Райдержадміністрація оскаржила вказаний наказ у прокуратуру району, вважаючи його незаконним.

Питання :1.Дайте аналіз правової природи правовідносин, що виникли. Якими галузями права регулюються ці правовідносини? 2. Висвітліть особливості правового режиму спірної земельної ділянки.

Вирішіть справу, посилаючись на правові норми та підготуйте обґрунтовану письмову відповідь.

Задача 25. За наслідками незалежної громадської екологічної експертизи було встановлено, що в районі склалася катастрофічна екологічна обстановка, яка вимагає прийняття невідкладних заходів щодо оздоровлення навколишнього середовища. У висновку екологічної експертизи, зокрема, відзначалось, що викиди в атмосферне повітря тільки від стаціонарних джерел у минулому році становили 190 тис. тони, з яких 110 тис. тони складає сірчистий ангідрид, 14 тис. тони окисли азоту, 66 тис. тони окисли вуглецю. Особливу екологічну небезпеку для жителів і особливо для дітей становить свинцево цинковий комбінат, який за рік викинув близько 3 тис. тони газоподібних і рідких речовин. Голова комплексної екологічної експертизи академік Ващенко К. направив висновок експертизи в обласну газету для опублікування і вжиття відповідними органами необхідних заходів щодо підприємств забруднювачів навколишнього природного середовища. В публікації поданих матеріалів йому було відмовлено на тій підставі, що газета друкує лише дані офіційних органів екологічного контролю. Валуєв звернувся до суду.

Питання: 1. Надайте аргументовану відповідь, чи були порушені вимоги законодавства? 2. Чи підлягає позов задоволенню? 3. Як вирішити цю справу. Підготуйте письмову відповідь, якими нормативними актами слід керуватися.

Задача 26. При спорудженні водозабірної свердловини на землях сільськогосподарського підприємства були виявлені запаси питної води, яка має цілющі властивості. Сільськогосподарське підприємство прорубало в цьому водоносному горизонті дві свердловини й організувало подачу мінеральної води на свій консервний завод, який використовував її в технічних цілях. Райдержадміністрація заборонила використання мінеральної води.

Питання: 1. Дайте аналіз правової природи правовідносин, що виникли? 2. Нормами якої галузі регулюються дані правовідносини?

Який порядок оскарження заборони? Зробіть письмовий правовий аналіз спору. Вирішіть справу.

Задача 27. У процесі будівництва комбінату біопрепаратів ініціативна група громадян на чолі з біологом Степаненко звернулася до місцевої державної адміністрації з пропозицією провести громадську екологічну експертизу матеріалів розміщення зазначеного об'єкта, враховуючи, що його експлуатація може суттєво погіршити екологічну обстановку в регіоні та викликати непередбачені генетичні наслідки у населення, яке проживає на цій території. Місцева державна адміністрація відмовила у їх проханні, посилаючись на ту обставину, що за проектом даного будівництва вже проводилася державна екологічна експертиза і тому немає потреби у проведенні громадської екологічної експертизи.

Питання: 1. Дайте юридичну оцінку ситуації. Чи є правомірною відмова державної адміністрації? Дайте письмову відповідь на запитання .

Задача 28. Під час будівництва споруд були установлені два пояси санітарної охорони водопроводів. У зв'язку з гострою нестачею вільних земель міськводоканал спорудив на території, що відноситься до першого поясу зони санітарної охорони, авторемонтну майстерню зі складом пально мастильних матеріалів. Райдержадміністрація, вважаючи дії міськводоканалу порушенням правил користування водами, анулювала дозвіл на спеціальне водокористування.

Питання: 1. Чи правомірне рішення райдержадміністрації?

Якими нормативними актами слід користуватися в даному випадку? Як вирішити справу?

Задача 29. В мисливських угіддях лісгоспу був затриманий гр. Шадура. При цьому було встановлено, що він протягом кількох років добув 40 вовчат, за що систематично отримував винагороду від мисливського товариства. Дома в нього утримувались в неволі косуля, чорна лелека, сірий журавель та вухастий їжак. В своїх поясненнях Шадура заявив, що не вважає свої дії браконьєрством, тому що, по перше, «Положення про мисливське господарство в Україні» дозволяє знищувати вовків протягом всього року, всіма засобами. По друге, тварини, що знаходяться у нього вдома, не відносяться до мисливських видів і тому претензії до нього він вважає безпідставними, і, по третє, відповідно до закону «Про тваринний світ» він не має на них права приватної власності. Те, що деякі тварини занесені в Червону Книгу України, він не знав.

Питання: 1. Які порушення законодавства були здійснені. 2. Яка передбачена відповідальність за завдану шкоду? 3. Дайте правову оцінку діям гр. Шадури. Вирішіть справу

Задача 30. Гр.Мамонов, який раніше працював гірничим майстром вугледобувної шахти «Україна», вирішив зайнятися підприємницькою діяльністю по видобуванню корисних копалин (пісок, глина, гравій). Для цього він звернувся до районної Ради за місцем проживання з заявою про реєстрацію його як приватного підприємця. В наданні ліцензії йому було відмовлено на тій підставі, що громадяни можуть видобувати корисні копалини лише для своїх господарських і побутових потреб. Мамонов не погодився з рішенням районної Ради і звернувся до суду.

Питання: 1. Яке рішення має прийняти суд? 2. Який порядок надання надр у користування громадянам України передбачений законодавством? Як вирішити справу?

Задача 31. 2 лютого п.р. Петренко і Шевченко, одержавши в мисливському господарстві відстрілювальну картку для полювання на зайців в угіддях іншого господарства відстрілили трьох косуль. Спроби отримати ліцензію після полювання виявились невдалими. 4 лютого мисливська інспекція направила матеріали про протизаконне полювання в районне відділення внутрішніх справ для вирішення питання про притягнення винних до кримінальної відповідальності. 31 березня, не отримавши відомостей про результати розгляду і подання, мисливська інспекція оштрафувала зазначених громадян і конфіскувала мисливські рушниці, мотивуючи свою постанову тим, що порушники правил полювання повинні понести покарання, а двомісячний строк, встановлений для накладання адміністративного стягнення, минає. Петренко і

Шевченко звернулись до прокурора району із скаргою на дії мисливської інспекції й заявили, що по відношенню до них порушено кримінальну справу і ведеться слідство.

Питання: 1.Надайте юридичну оцінку ситуації, що склалася. 2. Які порушення законодавства мали місце? Як вирішити справу?

Задача 32. Група жителів, які проживають у зоні радіоактивного забруднення (гарантованого добровільного відселення), звернулася до районного суду з позовом на адміністрацію ЧАЕС про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок Чорнобильської катастрофи. Суд відмовив їм у задоволенні позовних вимог, обґрунтовуючи свою відмову тим, що державою вживаються заходи щодо зниження захворюваності населення в цій зоні. Крім того, громадянам, які проживають у даній зоні, надаються пільги і компенсації, передбачені Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», що повною мірою компенсують завдану їм шкоду. Громадяни звернулися з апеляційною скаргою до вищестоящего суду.

Питання: 1. Визначте характер правовідносин, що склалися на підставі чинного законодавства. 2. Чи правомірне рішення суду? Вирішити справу по суті заявлених вимог громадян.

Задача 33. Юридична відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ.

Пенсіонери Г аркуша С, Петренко К. та Куценко Н. звернулися до суду із заявою про захист екологічних прав, які систематично порушувалися їхнім сусідом Касаткіним Г. На обґрунтування своїх позовних вимог вони вказали, що Касаткін Г., порушивши встановлені норми, обладнав на дорозі загального користування, яка веде до річки, капітальну теплицю для вирощування квітів, позбавивши їх тим самим можливості користуватися не тільки землями загального користування (призначення), а й водоймою, що знаходиться поряд та з якої він забирає воду для поливу городу і вирощування квітів. Крім того, Касаткін Г. займається виготовленням з мармуру та інших каменів різних скульптур, використовуючи для обробки спеціальні пневматичні пристрої (турбінки), які створюють у процесі експлуатації неможливі для відпочинку шумові впливи. Суд відмовив у задоволенні позовних вимог, вказавши у своїй ухвалі на непідвідомчість розгляду даного спору в судових органах.

Питання: 1. Які порушення законодавства мають місце? 2. Якими нормативними актами слід керуватися в даному випадку? Дайте аргументовану письмову відповідь.

Задача 34. Громадянин Костюченко Л. звернувся до свого сусіда Попова Б., який є директором зоопарку, із проханням передати у тимчасове користування на три дні клітину з папугами, що розмовляють, яких Костюченко планував використати на святкуванні ювілею дружини для розваги гостей.

Попов передав клітку, але застеріг, щоб Костюченко повернув її своєчасно та неухильно дотримувався правил годування та утримання папуг.

Під час святкування ювілею хтось із гостей ненавмисно випустив папуг із клітки і вони вилетіли на волю. Дізнавшись про зазначене, Костюченко придбав

на ринку схожих папуг, які не розмовляли, і повернув їх Попову, який, проте, відмовився приймати птахів, зауваживши, щоб Костюченко придбав папуг того ж виду в цирку або компенсував їх вартість зоопарку в іноземній валюті. Гр. Костюченко заперечив проти вказаного, пояснивши, що такої домовленості не було. Попов звернувся із заявою щодо неправомірних дій Костюченка в міліцію.

Питання: 1.Визначити види правовідносин, що виникли згідно до умови. 2.Чи є в діях Костюченка Л. будь які порушення правил загального або спеціального природокористування, якщо є, то які саме? 3. Надати правову оцінку діям та позиції Попова Б. 4. Надати правову оцінку діям та позиції Костюченка Л. Підготуйте письмову відповідь. Якими нормативними актами слід керуватися у даному випадку.

Задача 35. Рішенням державного екологічного інспектора з охорони навколишнього природного середовища припинено господарську діяльність ПП «Цегельний завод» м. Черкаси. При перевірці господарської діяльності ПП «Цегельний завод» з'ясувалося, що використання земельної ділянки для видобутку корисних копалин здійснюється з порушенням вимог природоохоронного законодавства. Відсутні спеціальний дозвіл на користування надрами, акт про надання гірничого відводу, дозвіл на викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря, дозвіл на спеціальне водокористування. За результатами перевірки дотримання природоохоронного законодавства ПП «Цегельний завод» складено акт. Директор ПП «Цегельний завод» звернувся із скаргою на рішення інспектора до держуправління охорони навколишнього природного середовища області, в якій відзначив, що ПП «Цегельний завод» орендує зазначену земельну ділянку і тому може використовувати наявні на ній корисні копалини відповідно до своїх потреб. Щодо дозволів на викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря та спеціальне водокористування, то підприємство неодноразово зверталось до управління для отримання дозволу, але йому було відмовлено з причин відсутності на підприємстві приладів контролю за кількістю та якістю використання природних ресурсів.

Питання: 1.Визначити коло правовідносин. 2. Які види природокористування здійснює ПП «Цегельний завод» м. Черкаси?

Задача 36. Воронов В. із сім'єю та друзями виїхали на відпочинок у вихідний день і розташувались поблизу річки. Там вони розмістили під тентом автомобілі, розташували намети, розвели вогнище та почали рибалити. Воронов В. Вирішив вимити свій автомобіль, якій забруднився під час дороги. За цими заняттями Воронова В. та сім'ю затримав інспектор з охорони навколишнього природного середовища, який склав протокол про порушення вимог загального і спеціального природокористування та направив справу для розгляду по суті до суду. В суді Сидоров О. пояснив, що його друзі здійснювали рибальство незабороненими способами, а машину він мив спеціальним безпечним шампунем. Що ж стосується розведення багаття, то, наскільки йому відомо, заборони з цього приводу чинне законодавство не містить.

Питання: 1. Визначити види правовідносин, що виникли. 2. Чи є в діях Воронова В., членів його сім'ї та друзів будь які порушення правил загального або спеціального природокористування, якщо є, то які саме? 3. Надати правову

оцінку позиції інспектора. Надати правову оцінку позиції Воронова В. Вирішити справу по суті.

Задача 37. Під час запуску експериментального супутника з метою дослідження і використання космічного простору сталася аварія внаслідок якої заподіяно збитки сільськогосподарському виробництву фермера Н. Від пожежі згоріло понад 30 га лісу, було знищено значну частину фауни і флори, забруднено атмосферне повітря.

На АТ “Космо” фермер Н. подав позов до обласного господарського суду про відшкодування збитків завданих внаслідок неналежної експлуатації об’єктів космічної діяльності.

Акціонерне товариство заперечило проти позову, вважаючи, що космічний об’єкт не є їхньою власністю, а належить Гідрометцентру, на замовлення якого вони його виготовили. Як свідчать попередні експериментальні дані та стендові випробування, космічний об’єкт не мав технологічних і стандартних порушень.

Чи підлягає позов задоволенню? Вирішіть справу. Складіть проект позовної заяви та проект рішення суду.

Задача 38. Працівники сектору екологічного контролю на кордоні під час перевірки транспортних засобів та вантажу, що перетинали кордон, виявили відсутність дозволу на ввезення в Україну пестицидів та агрохімікатів та висновків на це спеціальної експертизи. Імпортер зазначеного вантажу надав сертифікат на вказану продукцію, відзначивши, що за законодавством його країни проведення екологічної експертизи вказаної продукції не передбачається.

Керівник сектору екологічного контролю на кордоні запропонував імпортеру звернутися до екологічної лабораторії на кордоні, яка за відповідну компенсацію проведе екологічну експертизу та підготує висновок, необхідний для отримання дозволу на ввезення хімічної продукції. Останній відмовився, посилаючись на відсутність у договорі із замовником зазначених умов.

Визначити коло суспільних правовідносин. Обґрунтувати правомірність дій суб’єктів цих правовідносин. Вирішити справу.

Задача 39. Спільне підприємство, що діє на території області, здійснює підприємницьку діяльність щодо ввезення на територію України та реалізації вторинної сировини і європейських країн. Міська Рада, на території якої функціонує орган управління спільного підприємства, прийняла рішення про заборону його діяльності, оскільки вона суперечить чинному законодавству в частині завезення в Україну особливо токсичних та екологічно небезпечних відходів.

Юридична фірма, яка обслуговує спільне підприємство, звернулась до господарського суду з позовом про визнання цього рішення незаконним, оскільки воно обмежує його господарську діяльність.

Визначити коло суспільних правовідносин Чи підлягає позов задоволенню? Вирішити справу.

Задача 40. За наслідками незалежної громадської екологічної експертизи було встановлено, що в районі склалася катастрофічна екологічна обстановка, яка вимагає прийняття невідкладних заходів щодо оздоровлення навколишнього середовища. У висновку екологічної експертизи, зокрема, відзначалось» що

викиди ферне повітря тільки від стаціонарних джерел у минулому році становили 198 тис тонн, з яких 104 тне. тонн складає сірчистий ангідрид, 29 тис. тонн - окислн азоту. 66 тис. тонн - окисли вуглецю

Особливу екологічну небезпеку для жителів і особливо для дітей становить свинцево-цинковий комбінат, який за рік викинув близько 3 тис. тонн газоподібних і рідких речовин.

Голова комплексної екологічної експертизи академік Валувєв направив висновок експертизи в обласну газету для опублікування і вжиття відповідними органами необхідних заходів щодо підприємств - забруднювачів навколишнього природного середовища. В публікації поданих матеріалів йому було відмовлено на тій підставі, що газета друкує лише дані офіційних органів екологічного контролю. Валувєв звернувся до суду.

Визначиш коло суспільних правовідносин. Чи підлягає позов задоволенню

Задача 41. Група мешканців смт. Калинівка Вінницької області звернулася до Акціонерного товариства "Квант" з вимогою про перенесення великого бензосховища, яке йому належить, за межі вказаного населеного пункту.

В обґрунтування своєї вимоги громадяни зазначили, що випари бензину негативно впливають на здоров'я людей, викликаючи головокружіння, нудоту, приступи астми, загострення хронічних захворювань та алергічні реакції. Особливу стурбованість викликає здоров'я дітей. Крім цього, у центральному парку селища спостерігається пожовтіння трави й листя на деревах, а підтікання бензину забруднює ставок загального користування, який знаходиться поблизу парку відпочинку.

Керівник екологічної служби Акціонерного товариства "Квант" пояснив, що умови зберігання бензину відповідають нормам екологічної безпеки, тому у населення смт. Калинівки немає підстав для хвилювання, а захворюваність населення залежить від загального погіршення екологічної обстановки в Україні. До того ж, забруднення ставка нафтопродуктами не має ніякого значення, бо селищна рада ще торік наклала заборону на купання і вилов риби у ставку.

Після цього громадяни звернулись до Державного управління охорони навколишнього природного середовища Вінницької області. Не отримавши відповіді, вони звернулись до суду з позовом до Акціонерного товариства "Квант" з вимогами про перенесення бензосховища за межі селища та захист порушеного права на екологічну безпеку у вигляді фінансування побудови нового корпусу дитячої лікарні та закупівлю обладнання на власні кошти.

Визначити види правовідносин, які виникли.

Надати оцінку позицій мешканців смт. Калинівка Вінницької області та керівника екологічної служби Акціонерного товариства "Квант" із посиланням на чинне законодавство.

Чи забезпечило захист права громадян на безпечне для їх життя й здоров'я довкілля Державне управління охорони навколишнього природного середовища у Вінницькій області ?

Чи підлягає позов задоволенню?

Задача 42. КСП «Мрія» звернулася до суду з позовом про відшкодування збитків на суму 300 тис. грн., завданих самовільним захопленням земельної ділянки членом цього підприємства Остапенко В.

На судовому засіданні Остапенко В. пояснила, що вона, крім своєї, користувалася земельною ділянкою померлих батьків у розмірі 0,32 га, оскільки є їх спадкоємицею.

Суд вирішив, що Остапенко В. повинна відшкодувати збитки КСП «Мрія» в натурі, тобто передати йому одержаний зі спірної ділянки врожай помідорів та неодержані доходи за час незаконного користування земельною ділянкою.

1. Які особливості права користування успадкованою земельною ділянкою?
2. Чи є законним рішення суду?
3. Вирішити справу.

Задача 43. Голова фермерського господарства заборонив односельцям, без сплати йому збору, збирати для власного споживання дикорослі плоди, горіхи, гриби, ягоди на лісовій земельній ділянці, що входить до складу земель фермерського господарства.

Мешканці села звернулися до голови сільради із заявою на незаконні, на їхню думку, дії голови фермерського господарства.

Чи законні дії голови фермерського господарства? Як вирішити спір?

Задача 44. До центру громадської екологічної адвокатури звернулася громадська організація матерів м. Соснівка, діти яких хворіють на флюороз (руйнування зубів) і остеопороз (руйнування кісткової тканини) внаслідок перевищення гранично допустимих концентрацій фтору в підземних джерелах водопостачання, з проханням проведення оцінки впливу на довкілля. Із матеріалів різних експертиз та інформації наукових організацій відомо, що основним джерелом забруднення підземних вод фтором є Західноукраїнська компанія.

Які підстави та наслідки проведення оцінки впливу на довкілля? Чи можна довести причинний зв'язок між забрудненням довкілля різними речовинами та хворобою дітей?

Визначте поняття "екологічна шкода" та порядок її відшкодування.

Задача 45. Під час судового розгляду справи мешканців села Н. щодо забруднення повітря агрофірмою "Провесінь" виникла необхідність звернутися до головного лікаря районної лікарні з проханням надати інформацію про стан захворюваності серед мешканців села. Протягом місяця інформація надана не була.

Адвокат звернувся із скаргою до начальника обласного управління охорони здоров'я.

Вирішіть справу. Визначте коло суспільних правовідносин. Вкажіть порядок і строк надання екологічної інформації, її поняття і види.

Задача 46. З колективним зверненням до уповноваженого з прав людини звернулися мешканці м. Ізюм, які наводять наступні факти порушення їх конституційних прав на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50 Конституції України): по-перше, Ізюмський молокозавод здійснив аварійний скид

неочищених фекальних стічних вод в об'ємі 10,0 тис. м³, що призвело до забруднення ґрунтових вод; по-друге, надана достовірною інформація щодо недотримання санітарних норм приватним підприємством при будівництві сирзаводу, скидання неочищених стоків та відходів виробництва у водойми.

Дайте правову оцінку ситуації та запропонуйте шляхи її вирішення. Охарактеризуйте форми захисту конституційних екологічних прав громадян.

Задача 47. До районного суду звернувся громадянин А. із позовом про усунення перешкод у здійсненні екологічних прав, які чинить його сусід Б. У позовній заяві зазначено, що Б., будучи його сусідом, розташував на земельній ділянці, суміжній із садибою, автомайстерню. На відкритому повітрі та в гаражі (який міститься поряд з будинком А.) фарбує машини екологічно небезпечними речовинами; а також протягом доби здійснює шумовий вплив. Крім цього, сусід обладнав на дорозі загального користування мийку для автомобілів, обмежив цим право користування землями загального користування усім громадянам.

Водні стоки, насичені різними речовинами та маслами, забруднюють і подвір'я позивача.

Вирішіть справу. Які порушення екологічних прав громадян мають місце?

Задача 48. Фізична особа-підприємець К. розводив у неволі для продажу за кордон екзотичних тварин, окремі види яких були занесені до Червоної книги України. Державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища вважає дії К. незаконними, тому звернувся до суду з позовом про вилучення тварин та скасування державної реєстрації приватного підприємця за зайняття незаконною діяльністю.

Вирішіть справу? Які підстави та порядок виникнення права приватної власності на об'єкти тваринного світу?

Задача 49. До селищної ради звернувся С. із проханням передати йому у власність ліс, площею 3 га, що розташований поряд з його будівлею. У заяві він просив передати йому земельну ділянку під лісом в оренду, а сам ліс у власність. Селищна рада відмовила йому з посиланням на те, що С. є іноземцем.

Чи законне рішення селищної ради? Чи зміниться рішення, якщо С. набуде громадянство України? Які підстави набуття лісу у приватну власність?

Задача 50. Райдержадміністрація прийняла рішення про надання безкоштовно у власність К. безхазяйної колекції тварин, у тому числі декількох тварин, занесених до Червоної книги України, з метою створення приватного зоологічного парку

Чи законне рішення райдержадміністрації? Який порядок набуття у власність безхазяйних об'єктів природи?

Задача 51. Адміністрацією ТОВ "Лагуна" пропуск на територію пляжу був дозволений лише власним відпочиваючим за наявності курортної картки, для місцевих мешканців - за умови пред'явлення паспорта, а з інших відпочиваючих стягувалася плата за послуги (надання зонтів, інших приладів для відпочинку), тобто вільний, безоплатний та безперешкодний доступ громадян до загального водокористування в межах пляжної зони був обмежений.

Дайте правову оцінку ситуації. Які конституційні екологічні права громадян порушені? Чи є можливим обмеження прав громадян для задоволення

власних рекреаційних і оздоровчих потреб? До яких органів повинні звернутися громадяни для захисту порушених прав?

Задача 52. При спорудженні водозабірної свердловини на землях сільськогосподарського підприємства виявлені запаси питної води, яка має цілющі властивості. Сільськогосподарське підприємство пробурило в цьому водоносному місці дві свердловини та організувало подання мінеральної води на свій консервний завод для технічних потреб. Районна рада заборонила використання мінеральної води, але підприємство оскаржило це рішення в суді, вказуючи, що згідно з чинним законодавством (ст. 90 ЗК України) воно має право використовувати не тільки землю, а й підземні води, які знаходяться на його території.

Дайте висновок по справі. Охарактеризуйте підстави виникнення спеціального права водокористування.

Задача 53. Для ведення особистого селянського господарства С. отримав у власність земельну ділянку розміром 25 га, до складу якої увійшла ділянка лісу (5 га). Після виділення ділянки в натурі С. заборонив односельцям на цій землі збирати гриби, ягоди, лікарські рослини тощо. У суді доказано факти, що С. відібрав 2 кошики суниць у подружжя Т., зібраних на лісовій площі, вважаючи, що це його власність.

Визначте коло правовідносин. Чи підлягає позов громадянина Т. задоволенню? Вирішіть справу.

Задача 54. У власності фермерського господарства "Світанок" перебуває 35 га сільськогосподарських угідь, у тому числі 3 га замкненої лісової ділянки. До виділу фермерському господарству означених земель крізь них проходив єдиний шлях до селища Травневе. Розпочавши свою діяльність, фермерське господарство "Світанок" обмежило загальне лісокористування.

Мешканці села Травневе звернулися до суду з вимогою закріплення за ними на безоплатній основі права користування чужою земельною ділянкою. На це фермерське господарство "Світанок" зауважує, що місцеві жителі: по-перше, забруднюють лісову ділянку, а по-друге, незважаючи на заборону, збирають з ділянки гриби та ягоди у великій кількості.

Чи підлягає позов задоволенню? Вирішіть справу.

Задача 55. Директор ЖБК "Комфорт" звернувся до Севастопольської міської ради з клопотанням про виділення в орендне довгострокове користування земельної ділянки площею 1 га, розташованої на території національного природного парку "Мис Сарич", з метою будівництва готельного комплексу.

Міська рада задовольнила надане клопотання й прийняла рішення про можливість надання для зазначеної мети земель парку, вказавши, що побудований об'єкт буде виконувати функції берегозміцнюючої споруди.

Чи законні дії Севастопольської міської ради? Дайте правову оцінку ситуації.

Задача 56. Громадські природоохоронні організації звернулися до адміністрації області з пропозицією про заснування на території області заповідника, національного природного парку та парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Чи має право приймати відповідне рішення обласна адміністрація? Визначте порядок та умови організації та заснування територій природно-заповідного фонду.

Задача 57. За розпорядженням міського голови розпочато будівництво розважального комплексу та території ботанічного саду міста. Представник громадської екологічної спілки "Захист" звернувся до місцевого з позовом, у якому вимагав негайної заборони будівництва та притягнення винних до юридичної відповідальності.

Зробіть висновок по справі. Яке рішення має прийняти суд?

Задача 58. За рішенням районної державної адміністрації громадянам дозволено сінокосіння та випасання худоби, збір лікарських рослин, ягід та грибів на території заказника. Крім того, прийняте розпорядження про можливість здійснення садівництва та городництва на території заказника.

Зробіть висновок щодо законності вказаних дій.

Задача 59. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України під час перевірки правових засад використання надр України іноземними фірмами встановило, що австрійська фірма "Вега" уклала контракт на користування ділянкою надр на шельфі Чорного моря з метою геологічного вивчення та видобування газу. Проте, фірма здійснює таку діяльність без спеціальних до-зволів, без погоджувальних документів та на ділянках надр, не включених до Переліку ділянок надр (родовищ корисних копалин), що можуть надаватися у користування на умовах угод про розподіл продукції. Крім цього, фірма реалізує вироблену продукцію з порушенням режиму ліцензування та квотування. Представник фірми у процесі перевірки пояснив, що право на реалізацію виробленої продукції фірма одержала шляхом укладення договору з державним гірничим підприємством "Укртрансгаз", а при вивезенні продукції з митної території України сплачує повністю митні платежі, акцизний збір за користування надрами для видобування корисних копалин. Міністерство, з метою перевірки законності таких домовленостей, звернулося до Генеральної прокуратури України. Завдання: Визначити коло суспільних відносин, що склалися. Які умови та підстави виникнення угод про розподіл продукції передбачає національне законодавство. Вирішіть справу з посиланням на норми законодавства.

Задача 60. На початку квітня за несвоєчасне викошування трави у м. Києві інспектори благоустрою виписали порушникам 427 приписів та склали 89 адміністративних протоколів, так як відповідно до правил благоустрою на балансоутримувачів зелених насаджень покладається обов'язок періодично проводити косіння газонів при досягненні трав'яним покривом висоти 15 см, залишаючи висоту покриву 5 – 8 см. За дорученням першого заступника голови КМДА працівники Головного управління контролю за благоустроєм спільно з районними відділами благоустрою щоденно інспектують території районів щодо своєчасного покосу трави і порослі. У разі виявлення фактів порушення правил благоустрою балансоутримувачів притягатимуть до адміністративної відповідальності. Громадяни, на яких було накладено штрафи, оскаржили правила благоустрою як такі, що суперечать чинному законодавству України.

Визначити коло правовідносин, що склались. Які органи уповноважені здійснювати контроль (нагляд) і застосовувати заходи юридичної відповідальності за правопорушення до балансоутримувачів зелених насаджень у містах? До яких органів можна оскаржити дані правила благоустрою? Внаслідок вживання молока виробництва ТОВ „Молочні ріки”, яке розповсюджувалось через мережу супермаркетів „УкрМаркетГруп”, важкі харчові отруєння отримали більше 20 осіб. Перевищення в десятки разів вмісту консервантів у зазначеному продукті було виявлено після проведення аналізу його якості. За фактом отруєння співробітниками міськвідділу внутрішніх справ розпочато досудове розслідування. Постраждалі звернулись також і до громадської організації „Ліга захисту прав споживачів” з проханням допомогти у стягненні суми матеріальної і моральної шкоди, заподіяної отруєнням. Громадська організація звернулась із позовом до суду, в якому просила стягнути завдану шкоду в рівних частинах з ТОВ „Молочні ріки” та ЗАТ „УкрМаркетГруп”. У запереченнях на позов ТОВ „Молочні ріки” вказало, що не вбачає своєї вини у заподіяній шкоді, так як після доставки молока в супермаркет не несе відповідальності за його якість. ЗАТ „УкрМаркетГруп”, не визнавши позову, зіслалось на відсутність у нього обов’язку проводити лабораторні дослідження молока на вміст консервантів, а відповідно до товарно-супровідних документів воно відповідало встановленим вимогам щодо якості. Крім цього, увагу суду було звернено й на відсутність у громадської організації „Ліга захисту прав споживачів” права на звернення до суду, так як шкода була завдана не їй як юридичній особі, а окремим фізичним особам.

Визначити види правовідносин, що виникли. Чи наявні в факті отруєння більш ніж 20 осіб ознаки кримінально караного діяння? Якою є правосуб’єктність громадських організацій щодо захисту в судовому порядку екологічних прав громадян? Обґрунтувати з посиланням на норми чинного законодавства правові підстави вимог постраждалих громадян. Вирішити спір.

Задача 61. Група громадян звернулася до Державної екологічної інспекції в області (далі - Інспекція) із скаргою на діяльність спільного україно-американського підприємства „Кріотех”. У своїй скарзі вони вказали, що протягом значного періоду часу це підприємство інтенсивно використовує технологію, за якою азот вилучається із повітря для потреб виробництва. На думку громадян. вказане призводить до суттєвого зниження якості атмосферного повітря та негативного впливу на здоров’я людей і довкілля. Через систематичне головокружіння кільком особам доводилось викликати швидку медичну допомогу. Крім того, на деревах в палісадниках на початку літа вже пожовкло листя та пожухла трава. Оскільки у процесі перевірки вказані факти підтвердились, Інспекція направила „Кріотеху” вимогу щодо термінового отримання дозволу на спеціальне використання атмосферного повітря. Однак керівництво підприємства від отримання відмовилось, вказавши, що спеціального використання атмосферного повітря ним не здійснюється, а тому ніяких дозволів отримувати не потрібно. Інспекція прийняла рішення про зупинення діяльності „Кріоприладу”, яке дане підприємство оскаржило в судовому порядку. Визначити види правовідносин, що виникли. Чи відповідають

дії підприємства нормам чинного екологічного законодавства України? Надати правову оцінку позиції та діям Інспекції. Надати правову оцінку позиції підприємства. Вирішити справу.

Задача 62. Група громадян звернулась до Державної екологічної інспекції в області (далі - Інспекція) із скаргою на діяльність спільного україно-американського підприємства „Кріотех”. У своїй скарзі вони вказали, що протягом значного періоду часу це підприємство інтенсивно використовує технологію, за якою азот вилучається із повітря для потреб виробництва. На думку громадян. вказане призводить до суттєвого зниження якості атмосферного повітря та негативного впливу на здоров'я людей і довкілля. Через систематичне головокружіння кільком особам доводилось викликати швидку медичну допомогу. Крім того, на деревах в палісадниках на початку літа вже пожовкло листя та пожухла трава. Оскільки у процесі перевірки вказані факти підтвердились, Інспекція направила „Кріотеху” вимогу щодо термінового отримання дозволу на спеціальне використання атмосферного повітря. Однак керівництво підприємства від отримання відмовилось, вказавши, що спеціального використання атмосферного повітря ним не здійснюється, а тому ніяких дозволів отримувати не потрібно. Інспекція прийняла рішення про зупинення діяльності „Кріоприладу”, яке дане підприємство оскаржило в судовому порядку. Визначити види правовідносин, що виникли. Чи відповідають дії підприємства нормам чинного екологічного законодавства України? Надати правову оцінку позиції та діям Інспекції. Надати правову оцінку позиції підприємства. Вирішити справу. Громадянин Петренко А. отримав у власність земельну ділянку площею 15 га для ведення фермерського господарства. Водночас, 2,5 га вказаної земельної ділянки зайнято лісом. У залісненій частині ділянки Петренко А. розмістив пасіку та розпочав заготівлю деревних соків. Зазначене було виявлено інспектором лісової охорони Веселовським І., який наклав на Петренка А. штраф за спеціальне використання лісових ресурсів без дозволу. Не погоджуючись із рішенням інспектора, Петренко А. оскаржив його до суду, вказавши, що використання ним лісової ділянки є загальним, яке не потребує дозволів, крім того, за даними Державного земельного кадастру зазначена ділянка не віднесена до земель лісогосподарського призначення, а тому норми лісового законодавства на неї не поширюються. Визначити види правовідносин, які виникли. Розкрити поняття “ліс та порівняти його з поняттям «рослинний світ» Визначити правовий режим ділянок лісу, що знаходяться на праві приватної власності. Надати правову оцінку позицій інспектора лісової охорони Веселовського І. та фермера Петренка А. Вирішити справу.

Задача 63. На відстані 30 морських миль від Південного берегу Криму військовослужбовцями Держприкордонслужби України було затримано турецьке судно з п'ятьма рибалками – громадянами Туреччини, які здійснювали промисловий вилов риби. Судно було доставлено в порт м. Севастополя, а рибалки – передані органам внутрішніх справ України для вирішення питання про порушення щодо них кримінальної справи. Консул Туреччини в Україні звернувся із офіційним листом до МЗС України з вимогою надати пояснення щодо вказаної ситуації. В листі МЗС України було роз'яснено, що рибалками

незаконно здійснювався вилов риби в межах виключної морської економічної зони України, на яку поширюється суверенітет України, що означає належність їй виключних прав володіти, користуватись і розпоряджатись природними ресурсами в цій зоні. Здійснення ж вилову риби без дозволу компетентних органів України є правопорушенням, за яке затримані рибалки мають понести відповідальність відповідно до законодавства України. Консул Туреччини направив МЗС України повторний лист із вимогою негайно звільнити рибалок, вказавши, що: (1) вилов риби ними здійснювався за межами територіальних вод України, а тому жоден дозвіл від українських органів влади на такий вилов не вимагається; (2) поширення юрисдикції України на виключну морську економічну зону не означає належність їх права власності на природні ресурси такої зони; (3) до укладення між Україною та Туреччиною спеціальної угоди про розмежування виключних морських економічних зон двох держав міжнародно-правовий режим такої зони в Чорному морі не діє. Визначити види правовідносин, які виникли. Який правовий режим виключної морської економічної зони? Хто є власником природних ресурсів в межах виключної морської економічної зони? Надати оцінку із посиланням на чинне законодавство діям та позиції Держприкордонслужби України. Надати оцінку із посиланням на чинне законодавство позиції МЗС України.

Надати оцінку із посиланням на чинне законодавство позиції консула Туреччини. Вирішити справу.

Задача 64. У процесі здійснення комплексної перевірки щодо додержання законодавства про використання і охорону надр працівниками Мінприроди України було встановлено, що на ведення робіт із геологічного вивчення надр та дослідно-промислової розробки родовищ корисних копалин Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України укладено контракт із приватним підприємством „Пошук”. Виконання передбачених контрактом робіт здійснюється „Пошуком” за відсутності спеціальної ліцензії, забудова площ залягання корисних копалин проводиться без відповідної проектно-кошторисної документації, а також без необхідних дозволів на виконання таких робіт та без геологічного обґрунтування забудови. Представники „Пошуку” під час перевірки пояснили, що будівельні конструкції, які ними зводяться, є переважно склометалевими, які після видобування корисних копалин на відповідній ділянці надр підлягають знесенню, а їх будівництво узгоджено із територіальним органом Держгірпромнагляду. За наслідками вказаної перевірки на керівників „Пошуку” були накладені адміністративні штрафи та передано матеріали до прокуратури для реагування на факти незаконних дій посадових осіб територіального органу гірничого нагляду. Визначити види правовідносин, які виникли. Які порушення законодавства про надра наявні в діях приватного підприємства „Пошук”? Надати правову оцінку діям працівників Мінприроди України. Яке рішення повинна прийняти прокуратура? Вирішити справу.

Задача 65. Неподалік м. Канева Черкаської області на березі р. Дніпро ТОВ „Будсервіс” (далі - ТОВ) розпочало будівництво котеджного містечка на 120 будинків. Проектною документацією визначено, що відстань від кожного із

будинків до води не повинна перевищувати 15 метрів. Вказаний факт було виявлено внаслідок перевірки, проведеної Державною екологічною інспекцією в Черкаській області (далі – Інспекція). За наслідками перевірки директору ТОВ заступником начальника вказаної Інспекції було внесено припис про негайне приведення проектної документації у відповідність до вимог чинного законодавства щодо водоохоронних зон та прибережних захисних смуг, яке директором не було виконано. Через 3 тижні після внесення припису, Інспекцією було подано позов до суду про заборону проведення будівництва котеджного містечка ТОВ через порушення ним вимог водного законодавства. ТОВ проти позову заперечило, вказавши, що: 1) до компетенції Інспекції не входить перевірка проектної документації та внесення приписів про її виправлення, а також звернення до суду із вимогами про заборону будівництва; 2) ТОВ здійснює будівництво на підставі розробленої в установленому порядку проектної документації та має всі необхідні дозволи, а тому правомірно здійснює свою діяльність; 3) положення водного законодавства ТОВ не порушило, адже норми водоохоронних зон дотримані. Визначити види правовідносин, які виникли. Яким є порядок встановлення меж водоохоронних зон та прибережних захисних смуг? В чому полягає специфіка правового режиму водоохоронних зон та прибережних захисних смуг? Надати оцінку із посиланням на чинне законодавство діям та позиціям ТОВ та Інспекції. Вирішити справу

Задача 66. Пентелюк заснував в 2000 році фермерське господарство, основним напрямком його діяльності була відгодівля свиней. Для здійснення фермерської діяльності Пентелюк отримав на праві приватної власності земельну ділянку 1 га. В 2003 році виникла необхідність розширення господарства. Не бажаючи витратити кошти на придбання додаткових земельних площ, Пентелюк зайняв сусідню земельну ділянку, яка належала колективному сільськогосподарському підприємству “Жито”. Дана ділянка відносилась до категорії земель сільськогосподарського призначення і тимчасово не використовувалась. На даній земельній ділянці Пентелюк побудував цех по переробці м’яса. Директор підприємства “Жито” звернувся до Пентелюка з вимогою звільнити самовільно зайняту земельну ділянку, на що Пентелюк відповів, що мав право захопити безхазяйну земельну ділянку. Визначте коло суспільних відносин. Охарактеризуйте правовий режим земель сільськогосподарського призначення. Що означає “самовільне зайняття земельної ділянки”? Яка відповідальність настає за не цільове і не раціональне використання земель? Вирішіть спір.

Задача 67. Держекоінспекцією спільно із Держгірпромнаглядом України проведено перевірки додержання вимог природоохоронного законодавства на нафтога-зоносних свердловинах підприємства з іноземними інвестиціями "Ю-Єс-Єй Ойл" у Ленінському районі та ДП "Кримнафта" НАК "Надра України" у Чорноморському районі АРК. На 52 свердловинах виявлено порушення природоохоронного законодавства: розлив паливно-мастильних матеріалів на ґрунтово-рослинний покрив та систематичні їх скиди у води, накопичення побутового та будівельного сміття без відповідних дозволів, відсутні укладені договори на вивіз та утилізацію сміття. Також під час перевірки документів на

експлуатацію 101 свердловини встановлено, що земельна ділянка використовується не за цільовим призначенням, відсутній дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря. До посадових осіб, які порушили природоохоронне законодавство, застосовано адміністративні стягнення.

Задача 68. Визначте види правовідносин, що виникли. Які порушення екологічного законодавства були допущені в даному випадку? Проаналізуйте чинне законодавство на предмет необхідності розмежування компетенції органів Держгпротмнагляду та природоохоронних органів, а також удосконалення процесу здійснення такого контролю. Якщо така необхідність є, на Вашу думку, які саме зміни і доповнення слід вносити? Вирішіть справу.

Задача 68. . Працівник національного природного заповідника Микитюк, роблячи обхід природно-заповідної зони, помітив компанію у складі трьох чоловіків, що відпочивали на галявині і розпивали спиртні напої. Микитюк зробив зауваження невідомим чоловікам і попросив пред'явити йому документи і дозвіл на перебування даних осіб на території національного природного заповідника. У відповідь на дане звернення невідомі особи заявили Микитюку, що вони не зобов'язані пред'являти йому свої документи, що дозвіл у них є і що вини нічого поганого не роблять, а просто відпочивають. При цьому компанія у складі трьох чоловіків збрала свої речі і вони пішли в напрямку лісу. Микитюк не надав цій події особливого значення. Ввечері цього ж дня дані троє осіб були затримані за межами заповідника працівниками районного відділу міліції, в їх сумці були вилучені 2 хутрових шкірки. Чи мають право фізичні особи на полювання на території національного природного заповідника? Як можна охарактеризувати дії Микитюка, чи вжив він всіх необхідних засобів для попередження протиправних дій? Як кваліфікуються дії даних трьох чоловіків? Який вид юридичної відповідальності і яка санкція повинна до них застосовуватись?

Задача 69. Паперова фабрика для здійснення ефективного виробничого процесу здійснювала забір води з сусіднього водного об'єкту із застосуванням технічних пристроїв, а потім скидала забруднюючі речовини у невелику річку. В процесі проведення перевірки екологічною інспекцією було встановлено, що спеціальне водокористування здійснювалось паперовою фабрикою із дотриманням всіх вимог законодавства. Який орган видає дозволи на спеціальне водокористування? Чи може бути в подальшому обмежений ліміт забору води для фабрики, і за яких умов? Яким законодавчим актом регулюються правовідносини оплати за забір води з водних об'єктів?

Задача 70. Представник громадської організації "Контроль" звернувся до заступника державної адміністрації з проханням надати інформацію про радіаційний стан, пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини. Володіючи інформацією про негативний радіаційний стан, представник влади у своїй офіційній відповіді знизив показники. Чи мають право громадяни на отримання подібної інформації? Чи зобов'язані органи влади надавати населенню інформацію про радіаційний стан, пов'язаний із забрудненням земель, водних

ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини? Чи підпадають дії представника влади під норми Кримінального кодексу України?

Індивідуальні завдання

1. Порівняйте положення Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» і постанови Верховної Ради України «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» (складіть схему порівняння).

2. Підготувати есе на тему: «Причини кризових екологічних явищ в Україні та шляхи їх подолання»

3. Скласти покроковий план отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря.

4. Скласти покроковий план отримання правостановлюючого документу на заготівлю деревини в порядку рубок головного користування.

5. Проаналізувати наскільки повно та своєчасно виконані положення, передбачені у постанові Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 року № 442.

6. Заповнити таблицю

з/п	№	Вид ліцензії	Орган уповноважений на видачу ліцензії	Підстава (нормативно-правовий акт)
-----	---	--------------	--	------------------------------------

7. Порівняйте положення Законів України «Про тваринний світ» від 13. 12. 2001 року та «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21.02 2006 року.

8. На озері Лиман, поблизу селища Комсомольське Зміївського району Харківської області, Іванченко Д. О. здійснив вилов 72-х штук карася і 2-х штук лину сіткою, в зв'язку з чим контролюючим органом було складено протокол правопорушення. У якому порядку і до яких видів відповідальності буде притягнуто винну особу? Вирішіть справу за даними умовами.

9. Порівняйте положення Основ законодавства про охорону здоров'я та Законів України «Про курорти» і «Про забезпечення санітарного й епідемічного благополуччя населення».

10. Територія СТО «Авто-Сервіс» опинилася у другій охоронній зоні курорту (зоні обмежень), у зв'язку з чим їй було відмовлено у підготовці землепорядної документації і наданні земельної ділянки в оренду. СТО оскаржило це рішення до Господарського суду, зазначивши, що фактично користується земельною ділянкою у розмірі 1,2 га на протязі 15 року для стоянки автотранспорту і ніяких ремонтних робіт не виконує.

Який правовий режим охоронних зон курортів? Розв'язати справу.

11. Перспективи та напрями подальшого розвитку екологічного законодавства і права у 21-му столітті.

12. Обґрунтуйте свою позицію щодо прийняття Екологічного кодексу України.

13. Складіть макет запиту на отримання екологічної інформації.

14. Складіть макет витягу з кадастру про земельну ділянку

15. Складіть зразки макетів наступних документів:

15.1. Спеціальний дозвіл на користування надрами.

15.2. Угода про розподіл продукції.

15.3. Акт про надання гірничого відводу.

15.4. Державний баланс запасів корисних копалин.

16. Напишіть коротке есе на тему:

16.1. Особливості проведення робіт по геологічному вивченню.

16.2. Штучні острови світу (загальна характеристика, де створені, коли тощо).

17. Складіть зразки наступних процесуальних документів:

17.1. Державний акт на право власності на лісову земельну ділянку.

17.2. Спеціальний дозвіл постійного лісокористувача або власника лісів на передачу лісу у тимчасове короткострокове користування для заготівлі другорядних лісових матеріалів, побічних лісових користувань тощо.

18. Зробити аналіз правового режиму використання та охорони надр: право користування надрами та його види, управління в галузі використання і охорони надр, правова охорона надр, відповідальність за порушення законодавства про надра.

19. Дослідити правовий режим використання та охорони курортних, лікувально-оздоровчих зон та курортів: визначити їх юридичну природу, порядок їх утворення і особливості управління, вказати правові форми використання курортних, лікувально-оздоровчих зон та курортів, їх правова охорона, проблеми відповідальності за порушення режиму використання та охорони.

20. Проаналізувати правовий режим використання та охорони рекреаційних зон: визначити їх юридичну природу, порядок створення і види рекреаційних зон, особливості управління, правові форми використання рекреаційних зон, правова охорона і проблеми відповідальності за порушення режиму використання і охорони рекреаційних зон.

21. Зробити аналіз правового режиму використання, відновлення та охорони земель: правовий режим земель сільськогосподарського і несільськогосподарського призначення: права та обов'язки власників землі та землекористувачів, використання і правова охорона земель, контроль за використанням та охороною земель, відповідальність за порушення земельного законодавства.

22. Проаналізуйте організаційно-правові заходи охорони навколишнього середовища США і Канади

23. Правові засади співробітництва України та Європейського Союзу в сфері забезпечення екологічної безпеки.

24. Правові засади адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

25. Проаналізуйте екологічні пріоритети у внутрішній та зовнішній політиці Європейського Союзу.

Питання до заліку або іспиту

1. Типи природокористування та форми взаємодії суспільства з природою.
2. Екологічна криза: поняття, причини, наслідки, форми прояву та шляхи подолання.
3. Поняття і особливості суспільних відносин, що складають предмет екологічного права.
4. Методи правового регулювання екологічних відносин.
5. Принципи екологічного права.
6. Система екологічного права та його співвідношення з іншими галузями права.
7. Оновлення і розвиток екологічного права в період державної незалежності України.
8. Еколого-правові аспекти концепції сталого розвитку суспільства.
9. Поняття, класифікація та система джерел екологічного права.
10. Конституційні засади екологічного права.
11. Спеціальні закони як джерела екологічного права.
12. Нормативно-правові акти органів центральної виконавчої влади і спеціальних відомчих органів управління як джерела екологічного права.
13. Нормативні акти місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у сфері екології.
14. Екологічні правовідносини: підстави виникнення, зміни та припинення.
15. Кодифікація екологічного законодавства.
16. Поняття, ознаки та функції об'єктів екологічного права: природні об'єкти, природні ресурси та природні комплекси.
17. Природне і соціальне середовище як інтегрований об'єкт екологічного права: матеріалізовані і не матеріалізовані об'єкти екологічного права.
18. Суб'єкти екологічного права, їх природоохоронна правосуб'єктність.
19. Право власності українського народу на природні багатства.
20. Підстави виникнення права власності на об'єкти і ресурси природного походження.
21. Основні права та обов'язки власників природних об'єктів.
22. Законодавчі обмеження прав власників природних об'єктів та їх ресурсів.
23. Умови та порядок припинення права власності на природні об'єкти.
24. Природокористування: поняття, види та принципи.
25. Право загального природокористування.
26. Правове регулювання спеціального природокористування.
27. Права й обов'язки природокористувачів та обмеження їх правомочностей.
28. Лімітування (квотування) та ліцензування природокористування.
29. Договірні форми природокористування.
30. Правові підстави виникнення, зміни та припинення права природокористування.
31. Поняття, види, форми та принципи управління в галузі екології.
32. Система органів державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища.
33. Основні функції державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища.
34. Форми екологічного контролю та особливості його здійснення.
35. Правові гарантії участі громадськості в управлінні природоохороною; правовий статус громадських природоохоронних організацій.
36. Основні цілі й завдання стандартизації та нормування у сфері охорони навколишнього природного середовища.
37. Поняття і система нормативів та стандартів у сфері природокористування та природоохорони.

38. Нормативи гранично допустимого шкідливого впливу, їх види та порядок розробки та встановлення.
39. Нормування санітарних і захисних зон.
40. Правова природа екологічних стандартів і нормативів у сфері екології та їх співвідношення з правовими нормами.
41. Поняття, ознаки та зміст інформації про стан навколишнього природного середовища: право громадян на екологічну інформацію.
42. Екологічне прогнозування.
43. Законодавчі вимоги щодо ведення екологічного моніторингу.
44. Правове регулювання ведення кадастрів природних ресурсів.
45. Державний облік об'єктів та речовин, що негативно впливають на стан навколишнього природного середовища.
46. Правове закріплення екологічних прав, свобод та обов'язків людини.
47. Поняття, особливості та функції юридичної відповідальності за правопорушення у сфері природоохорони.
48. Підстави й умови застосування юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.
49. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
50. Застосування цивільної відповідальності за екологічні правопорушення.
51. Особливості відшкодування шкоди, заподіяної природному середовищу.
52. Попередження екологічних правопорушень.
53. Система правових заходів щодо охорони земельних ресурсів.
54. Законодавчі вимоги щодо використання надр та їх охорони.
55. Води як об'єкт охорони та використання, основні вимоги щодо забезпечення охорони вод і водних об'єктів.
56. Правовий режим водоохоронних зон, прибережних захисних смуг та пляжних зон.
57. Правовий режим смуг відведення, берегових смуг водних шляхів та зон санітарної охорони водних об'єктів.
58. Особливості охорони внутрішніх морських вод і територіального моря від забруднення та засмічення.
59. Законодавчі вимоги щодо охорони водних об'єктів природно-заповідного фонду.
60. Сучасний стан законодавства про виключну (морську) економічну зону і континентальний шельф.
61. Поняття лісу та лісових ресурсів як об'єктів правової охорони.
62. Склад лісового фонду: функціональний поділ лісів за екологічним і соціально-економічним значенням.
63. Державне управління і контроль у сфері лісових відносин.
64. Правові вимоги щодо ведення державного лісового кадастру та обліку лісів, моніторинг лісів і лісова сертифікація.
65. Організація охорони і захисту лісів.
66. Законодавство про охорону рослинного світу.
67. Особливості охорони рідких і зникаючих видів рослин: основні вимоги щодо ведення «Червоної книги України» та «Зеленої книги України».
68. Сучасний стан законодавства про охорону тваринного світу.
69. Державне управління у галузі охорони, захисту та відтворення тваринного світу.
70. Особливості охорони тваринного світу на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду.
71. Сучасний стан законодавства про природно-заповідний фонд України.
72. Умови і порядок створення й оголошення територій і об'єктів заповідними.
73. Правовий режим охорони видів територій та об'єктів природно-заповідного фонду природного походження.

74. Правовий режим охорони видів штучно створених об'єктів природно-заповідного фонду.
75. Поняття й особливості охорони курортних, лікувально-оздоровчих територій та об'єктів.
76. Умови та порядок оголошення територій та об'єктів курортними.
77. Санітарна охорона територій курортів.
78. Правовий режим лікувально-оздоровчих територій і об'єктів.
79. Правові заходи охорони рекреаційних територій.
80. Атмосферне повітря як об'єкт правової охорони.
81. Правові вимоги щодо стандартизації та нормування у сфері використання й охорони атмосферного повітря.
82. Законодавство про захист і охорону соціального і природного середовища урбанізованих територій.
83. Охорона середовища населених пунктів при проектуванні, будівництві та при здійсненні благоустрою.
84. Органи влади та управління, що здійснюють охорону довкілля населених пунктів.
85. Особливості правової охорони зеленої і захисної рослинності в населених пунктах.
86. Основні напрями охорони навколишнього природного середовища в промисловості, енергетиці, на транспорті та у сфері зв'язку.
87. Екологічні вимоги щодо експлуатації транспорту; контроль за діяльністю пересувних джерел забруднення навколишнього середовища.
88. Основні напрями охорони навколишнього природного середовища у сільському господарстві.
89. Правові заходи охорони природного середовища при хімізації сільськогосподарського виробництва.
90. Екологічні вимоги щодо переробки та знешкодження відходів сільськогосподарського виробництва.
91. Єдина державна система цивільного захисту та її складові, режими її функціонування.
92. Правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації: обмеження видів діяльності та забезпечення громадського порядку.
93. Правові режими екологічно уражених територій.
94. Правовий режим територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.
95. Поняття відходів та їх класифікація: основні напрями державної політики у сфері поводження з відходами.
96. Компетенція органів виконавчої влади і місцевого самоврядування у сфері поводження з відходами.
97. Особливості поводження з радіоактивними відходами.
98. Роль і значення оцінки впливу на довкілля для здійснення природоохорони.
99. Оцінка впливу на навколишнє природне середовище та її відмінності від екологічної експертизи.
100. Поняття і ознаки екологічної безпеки та правовий механізм її забезпечення за національним законодавством.
101. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки населення при застосуванні хімічних речовин і токсичних препаратів.
102. Правові заходи забезпечення екологічної безпеки від шкідливого біологічного впливу.
103. Правове забезпечення екологічної безпеки населення від радіоактивного забруднення довкілля.

104. Міжнародні об'єкти екологічного права і особливості їх правового статусу в національному законодавстві.

105. Суб'єкти міжнародно-правової охорони довкілля.

106. Виникнення та основні етапи становлення екологічного законодавства і права.

107. Розвиток екологічного законодавства і права у першій половині 20-го сторіччя.

108. Розвиток екологічного законодавства і права в другій половині 20-го сторіччя.

109. Оновлення, формування і розвиток екологічного права в період державної незалежності України.

110. Перспективи та напрями подальшого розвитку екологічного законодавства і права у 21-му столітті.

Методи навчання

Засвоєння знань та здобуття практичних вмінь з навчальної дисципліни «Екологічне право України» здійснюється в процесі відвідування лекцій та підготовки до семінарських занять.

В ході лекцій студенти освоюють усний матеріал, який читається лектором та коротко записують його, виділяючи основну інформацію.

Семінарські заняття є продовженням лекційного курсу, на них отримані знання конкретизуються, закріплюються, деталізуються.

До кожного семінарського заняття передбачені практичні завдання, які необхідні для виробітки навиків, вмінь, прийомів та способів застосування теоретичних знань, отриманих на лекціях та семінарських заняттях. Таким чином застосовуються *методи готових знань* (студенти пасивно сприймають подану викладачем інформацію, запам'ятовують, а в разі необхідності відтворюють її) та *дослідницький метод*, що передбачає активну самостійну роботу студентів при засвоєнні знань: аналіз явищ, формулювання проблеми, висунення і перевірка гіпотез, самостійне формулювання висновків, який найбільш повно реалізується в умовах проблемного навчання.

Пояснювальний метод застосовується разом з *репродуктивним методом навчання*. Викладач не тільки повідомляє певні факти, але й пояснює їх, домагаючись осмислення, засвоєння студентами, які засвоюють матеріал на рівні розуміння і запам'ятовування, а також застосування на практиці.

При проведенні семінарських занять викладач може використовувати такі форми навчання: вільне обговорення питань плану заняття в академічній групі; пояснення, індивідуальна співбесіда з кожним студентом; виконання письмових, в тому числі контрольних, робіт; заслуховування доповідей, повідомлень, рефератів з найбільш складних питань та їх подальше колективне обговорення в групі та ін.

Методи контролю

Внутрішньосеместрові атестації студентів, семестровий диференційований іспит. Студента вважають допущеним до семестрового заліку лише за умови виконання всіх видів робіт, передбачених планом навчальної дисципліни.

Семінарські заняття є одним методів поточного контролю. На кожному занятті викладач оцінює ступінь підготовки студента по темі. Підсумкові оцінки вносяться до журналу обліку успішності.

Форми поточного контролю знань: усні опитування, реферати та доповіді, виконання письмових завдань.

Методом підсумкового контролю є іспит або залік.

Критерії оцінювання за національною шкалою

Оцінка виставляється за національною чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно». При оцінці за основу слід брати повноту і правильність виконання завдань.

1. **Оцінка «5» (відмінно)** ставиться в тому разі, коли відповідь студента правильна, повна, послідовна, логічна; студент впевнено володіє фактичним матеріалом з усього курсу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань.

2. **Оцінка «4» (добре)** ставиться в тому разі, коли відповідь правильна, послідовна, логічна, але студент допускає у викладі окремі незначні пропуски фактичного матеріалу вміє застосувати його щодо конкретно поставлених завдань.

3. **Оцінка «3» (задовільно)** ставиться у тому разі, коли студент володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, невірно формулює основні теоретичні положення та причинно-наслідкові зв'язки.

4. **Оцінка «2» (незадовільно)** ставиться в тому разі, коли студент виявляє незнання більшої частини фактичного матеріалу або студент відмовляється відповідати на поставлені питання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

100-бальною шкалою	Шкала ECTS	за	
		За національною шкалою	
		Екзамен	залік
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C	Задовільно	
64-73	D		
60-63	E	незадовільно	не зараховано
1-59	Fx		
1-34	F		

Рекомендована література:

Нормативно-правові акти

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30 (23. 07. 96). – Ст. 141.
2. Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. № 213/95-ВР. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>.
3. Гірничий закон України : Закон України від 6 жовтня 1999 р. № 1127-XIV. Верховна Рада України : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-14>.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
6. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
7. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
8. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII. [URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>].
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
10. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80>.
11. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
13. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.
14. Повітряний кодекс України від 19 травня 2011 р. № 3393-VI. [URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17>].
15. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
16. Про відходи : Закон України від 5 березня 1998 р. № 187/98- ВР. Верховна Рада України : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>.
17. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
18. Про Державний земельний кадастр : Закон України від 7 липня 2011 р. № 3613-VI. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17>.
19. Про екологічний аудит : Закон України від 24 червня 2004 р. № 1862-IV. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15>.
20. Про екологічну мережу України : Закон України від 7 лютого 2002 р. № 3055-III. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15>.
21. Про захист рослин : Закон України від 14 жовтня 1998 р. № 180-XIV. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180-14>.
22. Про звернення громадян : Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.
23. Про землеустрій : Закон України від 22 травня 2003 р. № 858- IV. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15>.

24. Про зону надзвичайної екологічної ситуації : Закон України від 13 липня 2000 р. № 1908-III. Верховна Рада України URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14>.
25. Про курорти : Закон України від 5 жовтня 2000 р. № 2026-III. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>.
26. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 2 березня 2015 р. № 222-VIII. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.
27. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22 лютого 2000 р. № 1478-III. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14>.
28. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. Верховна Рада України URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
29. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV. Верховна Рада України URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.
30. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. Верховна Рада України URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
31. Про оренду землі : Закон України від 6 жовтня 1998 р. № 161-XIV. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14>.
32. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>.
33. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15 травня 2003 р. № 742-IV. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15>.
34. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16 жовтня 1992 р. № 2707-XII. Верховна Рада України URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12>.
35. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. Верховна Рада України : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
36. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 травня 2017 р. № 2059-VIII. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>.
37. Про оцінку земель : Закон України від 11 грудня 2003 р. № 1378-IV. Верховна Рада України URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15>.
38. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв) : Закон України від 5 червня 2003 р. № 899-IV. Верховна Рада України : URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/899-15>.
39. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 червня 1992 р. № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.
40. Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 591-XIV. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>.
41. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 р. № 2894-III. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14>.
42. Про фермерське господарство : Закон України від 19 червня 2003 р. № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.
43. Про Червону книгу України : Закон України від 24 червня 2004 р. № 1862-IV. Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14>.
44. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
45. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
46. Деякі питання Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів : постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 614. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-%D0%BF>.

47. [Про](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2015-%D0%BF) Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру : постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 15. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2015-%D0%BF>.

– Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів Державною екологічною інспекцією : постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2019-%D0%BF>.

48. Про затвердження Положення про Державне агентство водних ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 393. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393-2014-%D0%BF>.

49. Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 р. № 521. [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/521-2014-%D0%BF>.

50. Про затвердження Положення про Державне агентство рибного господарства України : постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 895. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895-2015-%D0%BF>.

51. Про затвердження Положення про Державне агентство України з управління зоною відчуження : постанова Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 564. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2014-%D0%BF>.

52. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF>.

53. Про затвердження Положення про Державну інспекцію ядерного регулювання України : постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2014-%D0%BF>.

54. Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України : постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2015-%D0%BF>.

55. Про затвердження Положення про Зелену книгу України : постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. № 1286. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-2002-%D0%BF>.

56. Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 27 лютого 2002 р. № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0276-02>.

Основні рекомендовані джерела інформації:

57. Екологічне право (загальна частина) : навч. посіб. / [І. О. Личенко, Х. М. Марич, Н. В. Ортинська] ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». – Львів : Ін-т права та психології Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2016. – 280 с.

58. Екологічне право : навч. посіб. / С. С. Бичкова, І. А. Боровська, О. С. Бурлака та ін. – Київ : Правова єдність: Алерта, 2016. 290 с.

59. Екологічне право : підручник / А. П. Гетьман та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. Нац. акад. прав. наук України А. П. Гетьмана ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2019. – 551 с.

60. Екологічне право України : навч. посіб. / [Н. С. Гавриш та ін.]; за ред. проф. І. І. Каракаша, д-ра юрид. наук Т. Є. Харитонової, канд. юрид. наук А. І. Черемнової ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – 1-е вид. Одеса : Гельветика, 2018. – 383 с.

61. [Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб.](#) / І. В. Бригадир, В. А. Зуєв, О. М. Шуміло; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. – 292 с.

62. [Екологічне право України. Особлива частина](#); навч. посіб. : рекомендовано МОН України / О. М. Шуміло, І. В. Бригадир, В. А. Зуєв та ін. – Харків : ХНУВС, 2017. – 383 с.
- Додаткові рекомендовані джерела інформації:**
63. Авраменко Н. Л. Екологія: навч. посіб. / Н. Л. Авраменко, С. Я. Цимбалюк. – Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2009. – 252 с.
64. Аграрне право : підручник / [В. М. Корнієнко та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф. А. М. Статівки ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2018. – 411 с.
65. Андрейцев В. І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики : монографія / В. І. Андрейцев. – Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2011. – 373 с.
66. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки: Навч. та наук.- практич. посіб. – Київ : Знання-Прес, 2002. – 332 с.
67. Аніщенко В. О. Основи екології: [навч. посіб. для вищ. навч. закл.] / В. О. Аніщенко. – Київ: Кондор, 2009. – 147 с.
68. Баб'як О. С., Біленчук П. Д., Чирва Ю. О. Екологічне право України : Навч. посіб. для вищ. навч. закл. – Київ : Атіка, 2001. – 216 с.
69. Барабаш Н. П. Земельне право України : навч. посіб. / Н. П. Барабаш, М. Я. Ващишин, В. І. Федорович ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Юрид. ф-т, Каф. труд., аграр. та екол. права. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. – 172 с.
70. Барбашова Н. В. Екологічне право України: Навч. посіб. – Донецьк : Апекс, 2003. – 392 с. Бобкова А. Г. Земельне право України: конспект лекцій в схемах та таблицях : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. Г. Бобкова, Н. В. Черкаська ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк : Світ книги, 2013. – 204 с.
71. Бондар Л. О. Екологічне право України : навч. посіб. / Л. О. Бондар, В. В. Курзова – 2-ге вид., допов. і перероб. – Харків : Бурун книга, 2008. – 368 с.
72. Бринчук М. М. Экологическое право (Право окружающей среды) / М. М. Бринчук. – М. : Юристъ, 2003. – 670 с.
73. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / [редкол. вид.: Тацій В. Я. та ін.] ; Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2016 – Т. 16 : Земельне та аграрне право / [редкол.: М. В. Шульга (голова) та ін.]. – 2019. – 695 с.
74. Величко О. М., Зеркалов Д. В. Екологічне управління : Навч. посіб. для студ. навч. закл., слухачів курсів підвищ. кваліфікації та ін.
– Київ : Наук. світ, 2001. – 193 с.
75. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні: Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства. – Київ : Верховна Рада України; Ін-т законодавства, 2002. – 634 с.
76. Гетьман А. П. Вступ до теорії еколого-процесуального права України : навч. посіб. / А. П. Гетьман. – Харків : Основа, 1998. – 208 с.
77. Григор'єва Т. В. Правові засади використання, охорони та відтворення водних живих ресурсів : Монографія / Т. В. Григор'єва. – Харків : Право, 2011. – 176 с.
78. Грицик В. Екологія довкілля. Охорона природи: навч. посібник / Грицик В., Канарський Ю., Бедрій Я. – Київ: Кондор, 2009.
– 292 с.
79. Дубовик О. Л. Экологическое право : учебник / О. Л. Дубовик. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Велби ; Проспект, 2006. – 688 с.
80. Екологічна енциклопедія: У 3-х т. / Редколегія: А. В. Толстоухов (головний редактор) та ін. – Київ: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2006. – Т.1. – 432 с.; Т.2. – 416 с.; Т.3. – 473 с.
81. Екологічне право України : навч. посіб. / Андріанова Ж. І. [та ін.] ; [за заг. ред. І. С. Тімуш]. – Дніпропетровськ : Середняк Т. К., 2016. – 319 с.

82. Екологічне право України : навч. посіб. / Б. П. Ратушна, А. В. Рабінович; Укоопспілка, Львів. комерц. акад. – Львів, 2015. – 203 с.
83. Екологічне право України : навч. посіб. / Н. Р. Кобецька. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 352 с.
84. Екологічне право України. Академічний курс: підручник / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – Київ : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. – 720 с.
85. Екологічне право України. Загальна частина : навч. посіб.; за ред. В. І. Курила / В. В. Курзова, А. І. Берлач, В. І. Курило та ін. – Київ : Алерта, 2015. – 620 с.
86. Екологічне управління : підручник для студ. екол. спец. вищ. навч. закл. / В. Я. Шевчук [та ін.]. – Київ : Либідь, 2004. – 432 с.
87. Екологія : навч. посіб. / М. О. Клименко [та ін.]; за ред. М. О. Клименка / М-во освіти і науки України, Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. – Рівне: НУВГП, 2008. – 403 с.
88. Жарова Л. В. Екологічне підприємництво та екологізація підприємництва: теорія, організація, управління : монографія / Л. В. Жарова, Є. Ю. Какутич, Є. В. Хлобистов ; за ред. акад. НАН України Б. М. Данилишина ; Рада по вивч. продукт. сил України НАН України, НДІ сталого розвитку та природокористування. – Суми : Університетська книга, 2009. – 240 с.
89. Задорожній О. В. Міжнародне право навколишнього середовища : підручник / О. В. Задорожній, М. О. Медведєва. – Київ : Промінь, 2010. – 510 с.
90. Земельне право : підручник / [М. В. Шульга та ін.]; за ред. проф. М. В. Шульги ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Харків : Право, 2013. – 519 с.
91. Земельне право України (у схемах) : навч. посіб. / О. М. Шуміло ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2017. – 287 с.
92. Земельне право України : навч. посіб. / [І. І. Каракаш та ін.]; за ред. І. І. Каракаша і Т. Є. Харитонові ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Вид. 2-ге, перероб. і допов. – Одеса : Юридична література, 2017. – 585 с.
93. Земельне право України : підручник / [Сідак М. В. та ін.]; Держ. ВНЗ «Ужгород. нац. ун-т», Юрид. ф-т. – Ужгород : Гельветика, 2014. – 519 с.
94. Ільків Н. В. Екологічне право України : навчальний посібник / Н. В. Ільків, Я. З. Гаєцька-Колотило. – Київ : Істина, 2008. – 296 с.
95. Камінська Н. В. Екологічне право : Навчальний посібник / Н. В. Камінська, А. І. Камінський, І. С. Куненко. – Київ : Дакор ; Бурун і К, 2013. – 248 с.
96. Клименко М. О. Екологія міських систем. Підручник / М. О. Клименко, Ю. В. Пилипенко. – Херсон: «Олді-плюс», 2010. – 294 с.
97. Костицький В. В. Лісове право України : навч. посіб. / В. В. Костицький ; Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи. – Київ : ЗАТ «НІЧЛАВА», 1999. – 164 с.
98. Костицький В. В. Повітряне право України : навч. посіб. / [Костицький В. В. та ін.]; за заг. ред. д-ра юрид. наук, чл-кор. Нац. акад. прав. наук України, проф. В. В. Костицького ; Нац. авіац. ун-т, Юрид. ін-т, Ін-т законодавчих передбачень і правової експертизи. – Дрогобич : Коло, 2011. – 550 с.
99. Краснова М. В. Договори в екологічному праві України: навч. посіб. – Київ: Алерта, 2012. – 216 с.
100. Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні: монографія. – Київ: Логос, 2011. – 688 с.
101. Легеза Ю. О. Публічне управління у сфері використання природних ресурсів: адміністративно-правові засади: монографія / Ю. О. Легеза. – Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 432 с.
102. Митрофанов І. І. Злочини проти довкілля : навчальний посібник / І. І. Митрофанов, А. М. Притула. – Суми : Вид-во «Університетська книга», 2010. – 205 с.

103. Мірошніченко А. М. Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні: Монографія / А. М. Мірошніченко. – Київ : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 268 с.
104. Олійник О. Правове регулювання охорони надр за законодавством України (окремі аспекти) : монографія / Олександр Олійник ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Хмельницький : Поліграфіст, 2011. – 140 с.
105. Петков В.П. Екологічна безпека. Начальний посібник. – Київ: Ліра-К. – 2013. – 216 с.
106. Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / за ред. А. П. Гетьмана. – Харків: Право, 2014. – 784 с.
107. Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями вдосконалення : Монографія / А.П.Гетьман, М. В. Шульга, А. М. Статівка та ін.; за ред. А. П. Гетьмана та В. Ю. Уркевича. – Харків : Право, 2012. – 448 с.
108. Правове регулювання екологічної безпеки в Україні : навч. посіб. / [авт. кол.: А. П. Гетьман та ін.]; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Харків : Право, 2012. – 294 с.
109. Процевський В. О. Водне право України : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. О. Процевський, О. М. Шуміло ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 174 с.
110. Рябець К. А. Екологічне право України : навч. посіб. для студентів ВНЗ / К. А. Рябець. – Київ : Центр учбової літератури, 2009. – 438 с.
111. Сельський В.К. Екологія і економіка природокористування: [навч. посіб.] / В. Сельський / Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2010. – 695 с.
112. Середницька І. А. Екологічне право (в схемах). Альбом схем: Наочний посібник / І. А. Середницька. – Одеса: ОДУВС, 2016. – 81с.
113. Хвесик М. А., Горбач Л. М., Кулаковський Ю. П. Економіко-правове регулювання природокористування: монографія. – Київ : Кондор, 2004. – 524 с
114. Хилько М. І. Екологічна безпека України: Навчальний посібник / М. І. Хилько. – Київ, 2017. – 267 с.
115. Шевчук Ю. В. Конституційно-правові гарантії екологічних прав громадян в Україні / Ю. В. Шевчук. – Київ : Геопринт, 2006. – 132 с.
116. Шоха Т. П. Правові аспекти екологічного страхування в Україні : монографія / Т. П. Шоха. – Київ : Алерта, 2019. – 236 с.